

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**”OLLAANKO ME RASISTEJA?” KADETTIEN SUHTAUTUMINEN
MAAHANMUUTTAJIIN VUONNA 2007**

Pro gradu -tutkielma

Kadetti
Karri Sahla

Kadettikurssi 91
Huoltolinja

Maaliskuu 2008

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 91	Linja Huoltolinja	
Tekijä Kadetti Karri Sahla		
Tutkielman nimi ”Ollaanko me rasisteja?” Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajiin vuonna 2007		
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)	
Aika: Maaliskuu 2008	Tekstisivuja 101	Liitesivuja 15
TIIVISTELMÄ		
<p>Tämä empiirinen tutkimus käsittelee kadettien suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Tutkimusta varten haastateltiin syksyn 2007 aikana valtaosa (n = 474) kaikkien neljän tuolloin Maanpuolustuskorkeakoulussa opiskelleiden kadettikurssien kadeteista. Tutkimus pohjautuu osittain jo syksyllä 2006 tehtyyn kandidaatin tutkimukseen, jolloin kahdelle myös vuonna 2007 kyselyyn osallistuneelle kadettikurssille tehtiin sama kysely.</p> <p>Työn tarkoituksena oli tutkia kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon yleisellä tasolla sekä selvittää, mitä eroja kadeteilta kyselyssä kerättyjen taustatietojen perusteella voidaan löytää vastaajien välillä. Kahdesti kyselyyn vastanneiden osalta tutkittiin mahdollisia suhtautumisessa ja asenteissa tapahtuneita muutoksia. Vuonna 2007 kerätyn aineiston perusteella tutkittiin, mitä eroja kadettien suhtautumisessa on vertailtaessa tuloksia muuhun väestöön ja erilaisiin viranomaisryhmiin.</p> <p>Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen. Kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin tutkittiin monivalintakysymyksiin perustuvalla kyselylomakkeella. Tutkimusmenetelmät koostuivat ihmistieteissä yleisesti käytetyistä parametrittomista menetelmistä. Kadettien välisiä eroja suhtautumisessa tutkittiin χ^2-riippumattomuustestillä, Mann-Whitneyn U-testillä, Kruskal-Wallis -testillä, Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla ja ristiintaulukoimalla. Taustamuuttujien välistä yhteisvaihtelua tutkittiin Somersin deltan avulla. Summamuuttujien sisäistä konsistenssia tutkittiin Cronbachin α-kertoimella. Kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin vertailtiin muuhun väestöön ja eri viranomaisryhmiin suorilla prosenttija-kaumilla. Aineistoa kuvailtiin erilaisilla taulukoilla ja kuvioilla.</p>		

Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että kadettien suhtautuminen maahanmuuttajiin oli varsin torjuvaa. Vain noin joka kymmenes kadetti olisi valmis ottamaan Suomeen lisää maahanmuuttajia. Kadetit suhtautuivat eri syistä maahan muuttaviin maahanmuuttajiin valikoivasti. Usea kadetti oli valmis ottamaan Suomeen lisää korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, mutta taloudellisen aseman parantamisen vuoksi muuttaviin suhtauduttiin torjuvasti. Eri etnisistä ja kansallisuusryhmistä useimmin kielteisesti suhtauduttiin venäläisten maahanmuuttoon. Noin kolmasosa kadeteista uskoi, että maahanmuuttajataustalla on merkitystä tulevaisuuden varusmiehiä koskevissa koulutusvalinnoissa.

Eroja kadettien välillä selittivät kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista, koulutustausta ennen opiskelun aloittamista, sukupuoli ja puolustushaara. Ne, joilla oli myönteisempiä kokemuksia maahanmuuttajista, suhtautuivat muita myönteisemmin maahanmuuttajiin. Tutkintoon täydentävät opistoupseerit ja naiset suhtautuivat muita useammin myönteisesti maahanmuuttajiin. Meri- ja ilmavoimien kadeteilla oli maavoimien kadetteihin verrattuna useammin myönteinen suhtautuminen.

Tutkittaessa kadettien suhtautumisessa vuoden aikana tapahtuneita muutoksia voitiin todeta, että 92. kadettikurssilla ja 75. merikadettikurssilla ei ollut juurikaan tapahtunut muutoksia. Sen sijaan 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin opiskelijat suhtautuivat vuonna 2007 torjuvammin maahanmuuttajiin kuin vuonna 2006.

Kadetit suhtautuivat muuta Suomen väestöä jonkin verran torjuvammin maahanmuuttajiin. Eroja ei ollut kaikkien kysymysten kohdalla, mutta pääosassa kysymyksiä voitiin todeta selvä ero kadettien ja muun väestön välillä. Erot suhtautumisessa verrattuna samanikäisiin ja samantyyppisellä koulutustaustalla oleviin ihmisiin olivat suurempia, koska nämä ryhmät suhtautuivat maahanmuuttajiin pääsääntöisesti muuta väestöä myönteisemmin. Eri viranomaisryhmiin vertailtaessa kadettien vastausjakaumat sijoittuivat pääosin lähelle poliisien ja rajavartioiden vastaavia.

Avainsanat

kadetti, asenne, suhtautuminen, maahanmuuttaja, maahanmuutto

”OLLAANKO ME RASISTEJA?” KADETTIEN SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJIIN VUONNA 2007

1	JOHDANTO	1
2	PUOLUSTUSVOIMAT OSANA YHTEISKUNTA	4
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	5
4	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	8
4.1	Maahanmuuttaja ja maahanmuutto käsitteinä	8
4.2	Ihminen osana ryhmää	9
4.2.1	Etnisyys ryhmärajojen synnyttäjänä	13
4.2.2	Ryhmien väliset ennakkoluulot	14
4.2.3	Maahanmuuttajien sopeuttaminen yhteiskuntaan	16
4.3	Maahanmuuttajiin suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä	18
4.3.1	Asenteet	18
4.3.2	Rasismi ja syrjintä	20
4.3.3	Kontaktien vaikutus asenteisiin	22
4.3.4	Konfliktiteoria ja sosioekonomisen uhan vaikutus asenteisiin	24
4.3.5	Asenteisiin vaikuttaminen	24
4.3.6	Koulutuksen merkitys asenteisiin	27
4.4	Asenteet sotilasjohtamisessa	28
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
5.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	31
5.2	Tutkimuksen rajaukset	32
5.3	Tutkimukseen liittyvät hypoteesit	32
5.4	Aineiston kerääminen ja tulosten analysointi	33
5.5	Kyselylomake	34
5.6	Tutkimukseen kerätty aineisto	35
6	AINEISTON KUVAILU JA TUTKIMUSMENETELMÄT	37
6.1	Aineiston kuvailu	37
6.2	Yleistä tutkimusmenetelmistä ja niiden valinnoista	37
6.3	Käytetyt tilastolliset menetelmät	39
6.3.1	Khiin neliön (χ^2) riippumattomuustesti	39
6.3.2	Kruskall-Wallis testin testi	40

6.3.3	Mann-Whitneyn U-testi	41
6.3.4	Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin rho (ρ_s)	42
6.3.5	Somersin delta (Δ_{AB} tai Δ_{BA})	42
6.3.6	Cronbachin alfa (α)	43
6.3.7	Ristiintaulukointi	43
6.4	Aineiston muokkaus tilastollisia menetelmiä varten	44
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	46
7.1	Taustamuuttajien välisiä yhteyksiä	46
7.2	Maahanmuuttajien ottaminen Suomeen ja maahanmuuttoa koskevat säädökset	47
7.2.1	Suhtautuminen maahanmuuttajien ottamiseen	47
7.2.2	Suhtautuminen maahanmuuttoa koskeviin säädöksiin	49
7.3	Suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen	51
7.4	Kadettien mielipide maahanmuuton seurauksista	54
7.5	Kadetit uskoivat muita suomalaisia harvemmin maahanmuuton myönteisiin seurauksiin	57
7.6	Etninen hierarkia	59
7.7	Kadettien suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon oli poikkeavaa	61
7.8	Suhtautuminen eri syistä maahan muuttaviin	63
7.9	Sotapakolaisten ja työnhakijoiden valikointia selittävät tekijät	65
7.10	Suhtautuminen äänioikeuden myöntämiseen ulkomaalaisille	67
7.11	Maassa maan tavalla, äidinkieli säilyttäen	69
7.12	Maahanmuuttajien positiivinen erityiskohtelu	71
7.13	Missä tehtävissä tai asemassa maahanmuuttajat voisivat toimia?	72
7.14	Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajaan omassa työympäristössä	73
7.15	Suhtautuminen rasistisiin rikoksiin ja maahanmuuttajien tekemiin rikoksiin	76
7.16	Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajataustaisiin varusmiehiin	77
7.16.1	Kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä	78
7.16.2	Maahanmuuttajataustan merkitys koulutusvalintoihin	79
7.16.3	Mielipide maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvästä määrästä	80
7.17	Muutokset kadettien suhtautumisessa vuoden aikana	81
7.17.1	Muutokset taustamuuttajissa vuoden aikana	82
7.17.2	92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin suhtautuminen ennallaan	83
7.17.3	93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin asenteet kiristyneet	84

8	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	88
9	POHDINTA	95
	VIITTEET	102
	LÄHTEET	
	LIITTEET	

”OLLAANKO ME RASISTEJA?” KADETTIEN SUHTAUTUMINEN MAAHANMUUTTAJIIN VUONNA 2007

1 JOHDANTO

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana maahanmuuttajien määrä Suomessa on moninkertaistunut ja maahanmuuttajien taustat ovat monipuolistuneet.¹ Voidaan jopa sanoa, että globalisaation tuoma ihmisten suurempi liikkuvuus on nykyisin kyseenalaistanut puheet kansasta, kansallisvaltiosta ja kansallisesta identiteetistä. Ainakin kehitys on avannut keskustelua. Monien ihmisten mielestä pelkkä poliittisen kansallisuuden saaminen ei takaa ihmiselle kuulumista siihen symboliseen yhteisöön, jota kutsutaan suomalaisiksi.² Kyse on ihmisten arvoista, asenteista ja suhtautumisesta.

Maahanmuuttajien lisääntynyt määrä Suomessa on myös johtanut ja johtaa yhä kasvavaan määrään varusmiehiä, jotka ovat taustoiltaan ja ulkonäöltään valtaväestöstä poikkeavia. Asevelvollisuuslaki³ ei erottele ihmisiä ulkonäön tai ihon värin mukaan. Maahanmuuttajia tuo Suomeen pakolaisuuden ja työperäisen maahanmuuton lisäksi myös avioituminen ulkomaalaisyntyisten kanssa, lapsien adoptoiminen sekä ulkomaalaisten opiskelijoiden lisääntyminen. Lähes puolet maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla.⁴ Puolustusvoimissa tämä näkyy etenkin niissä varuskunnissa, joihin pääkaupunkiseudulla asuvat varusmiehet useimmin sijoitetaan, esimerkiksi Kaartin Jääkärirykmentissä.

Suomi on ollut pitkään väestöltään varsin homogeeninen eli maahanmuuttajia on ollut vähän. Sotien jälkeen Suomeen on palannut merkittävä määrä paluumuuttajia Ruotsista sekä inkerinsuomalaisia, mutta varsinainen maahanmuutto esimerkiksi pakolaisten osalta alkoi vasta

1990-luvun alkupuolella. Nyt on tultu tilanteeseen, jossa Suomi on työvoimapulan edessä. Niin kutsuttu huoltosuhde on muuttumassa Suomelle epäedulliseksi ja työvoimaa tarvitaan lisää täyttämään suurten ikäluokkien jättämä aukko.⁵

Hallituksen vuonna 2006 ilmestyneessä maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa yksi tärkeimmistä asetetuista tavoitteista on työperäisen maahanmuuton lisääminen. Tämä tavoite on kirjattu myös aiemmin ilmestyneeseen valtioneuvoston tulevaisuusselontekoon (2004).⁶ Ensin mainitussa kiinnitetään huomiota etenkin siihen, että maahanmuuttajat tuntisivat itsensä tervetulleiksi. Tähän kuuluvat muun muassa eri väestöryhmien välisten suhteiden edistäminen, maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttämismahdollisuuksien tukeminen sekä rasismien ja alkuperään perustuvan syrjinnän torjunta.⁷ Maahanmuuttajat nähdään siis Suomelle myös taloudellisena voimavarana. Suomen houkuttelevuuteen vaikuttaa osaltaan suomalaisten asennoituminen maahanmuuttajiin.⁸ Työperäisen maahanmuuton tarve ei ole kuitenkaan vain keskustelua tulevaisuudesta, vaan tämän hetken todellisuutta. Yhtenä esimerkkinä on Helsingin Sanomien uutinen syksyllä 2007, jossa kerrottiin Helsingin Bussiliikenne -yhtiön aktiivisesta Itä-Eurooppaan suuntautuvasta rekrytoinnista.⁹ Myös puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala, otti vuonna 2006 aiheeseen kantaa Ruotuväki-lehdelle: ”Puolustusvoimilla olisi hyvä mahdollisuus näyttää varsinkin vähemmistöjen kohtelussa mallia muulle yhteiskunnalle.” Hän suhtautui artikkelissa positiivisesti myös pakolaismäärän lisäämiseen, tulevaisuuden työvoimapulaa helpottamaan.¹⁰

Koko suomalaisen yhteiskunnan ja samalla puolustusvoimien muuttuessa yhä monikulttuurisemmaksi on varusmieskoulutuksessa ja erityisesti johtajakoulutuksessa otettava tämä muutos huomioon. Puolustusvoimien palkattu henkilöstö ja etenkin varusmiesten kouluttajat ovat tässä suhteessa tärkeässä asemassa. Muiden kulttuurien tuntemus ja erilaisuuden hyväksyminen eivät vaikuta vain varusmiesten koulutukseen. Kansainvälisten tehtävien ollessa lähes jokaisen palkatun sotilaan arkipäivää on otettava huomioon myös niiden asettamat vaatimukset. Rauhanturvatehtävissä kulttuurien tuntemus ja ihmisten tasapuolinen kohtelu ovat tärkeitä, koska tehtävät suuntautuvat usein kohteisiin, joiden kulttuuri ja tavat poikkeavat merkittävästi Suomessa totutuista.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin. Suhtautumista maahanmuuttajiin on tutkittu Suomessa koko väestön osalta ja lisäksi tutkimuksia on tehty joidenkin erityisalojen ihmisille. Tämä tutkimus sijoittuu sotatieteissä johtamisen

tutkimuskenttään. Johtamisen tutkimuksen ja opetuksen kokonaiskentän osa-alueista aihe liittyy keskeisimmin sosiaalipsykologiaan ja toisaalta kognitiiviseen kulttuuritutkimukseen. (Ks. Liite 3) Tätä kautta voidaan asenteet ja suhtautuminen liittää osaksi johtamista sekä etenkin tämän tutkimuksen kannalta osaksi sotilasjohtamista. Mielenkiinto kohdistui siihen, miten kadetit suhtautuvat maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon aikana, jolloin Suomi on kokemassa tietynlaista muutosta ja maa ei ole enää väestörakenteellisesti ajateltuna yhtä yhtenäinen kuin aikaisemmin. Tutkimuskohteeksi valittiin kadetit. Tutkimuksella saadaan siis tietoa juuri muutaman vuoden sisällä työelämään siirtyvien sotilaiden asenteista ja suhtautumisesta sekä näin ollen osittain myös valmiudesta kohdata yhä monikulttuurisempi varusmiesjoukko. Tutkimuksen tarkoitus ja ajankohtaisuus voidaan kiteyttää kenraali Jaakko Valtasen sanoihin Upseerin arvotutkimuksen julkaisemistilaisuudessa 7.2.2008: ”Mönärvoisuus on yhteiskunnan lujutta, eikä heikkoutta.”¹¹.

2 PUOLUSTUSVOIMAT OSANA YHTEISKUNTAA

Puolustusvoimat on osa yhteiskuntaa ja sen tarkoitus on osaltaan huolehtia kansalaisten turvallisuudesta sekä Suomen puolustamisesta kriisitilanteen aikana. Puolustusvoimia ei voida erottaa yhteiskunnassa erilliseksi tahoksi, joka voi toimia muun yhteiskunnan hyväksymien tapojen ja sääntöjen vastaisesti. Kun yhteiskunta muuttuu, on puolustusvoimien oltava mukana tässä muutoksessa.

Koska puolustusvoimat vaikuttaa lähes jokaisen suomalaisen elämään, on aiheellista tutkia suhtautumista maahanmuuttajiin myös tässä organisaatiossa. Vuosittain ikäluokkansa miehistä noin 80 % suorittaa varusmiespalveluksen ja lisäksi noin 500 naista suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen.

Yhdenvertaisuuslaki (2004) vaatii työpaikoilla ja muutoinkin virallisessa kanssakäymisessä tasa-arvoa. Syrjintää voidaan pitää myös muutoin paheksuttavana. Puolustusvoimia ei voida missään yhteydessä nähdä erillisenä yhteiskunnan osana, jonka sisällä syrjintä ja eriarvoinen kohtelu olisivat jollain tavalla ääneen tai hiljaisesti hyväksyttäviä. Yhteiskunnan tavoitteena oleva tasa-arvoisuus ja syrjimättömyys on otettava myös Puolustusvoimien tavoitteeksi, jolloin siitä tulee samalla luonnollinen osa johtamiskäyttäytymisen tavoitetilaa.¹²

Syrjintäkokemukset vaikeuttavat luonnollisesti maahanmuuttajien sopeutumista. Puolustusvoimissa olisi huolehdittava siitä, ettei syrjintää tapahdu ja näin pyrittäisiin edistämään maahanmuuttajien sopeutumista yhteiskuntaan. Vaikka suurin osa maahanmuuttajanuorten sopeutumiseen liittyvistä tutkimuksista onkin tehty koulumaailmassa, voidaan niistä ottaa esimerkiksi myös puolustusvoimissa. Jos opettajat, tässä tapauksessa kouluttajat, aliarvioivat erilaisista kulttuureista tai muuten taustoiltaan poikkeavia varusmiehiä, tämä saattaa vaikuttaa moneen asiaan. Ennakkoluuloinen suhtautuminen saattaa merkitä esimerkiksi huonompia koulutustuloksia ja enemmän henkisiä ongelmia.¹³

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

”Tasa-arvo ja syrjimättömyys puolustusvoimissa” -asiakirjassa (2005) on muun muassa selvitetty varusmiesten ja henkilökunnan kokemuksia erilaisuuden kohtaamisesta palveluksessa. Raportissa esiintyneiden havaintojen perusteella päädyttiin johtopäätökseen, jonka mukaan tärkeä tekijä on koulutus, jolla voidaan pyrkiä vaikuttamaan asenteisiin erilaisia ulkomaalais- taustaisia vähemmistöjä ja ikääntyviä kohtaan. Myös rekrytointia olisi raportin mukaan laajennettava näiden ryhmien suuntaan, jotta ennakkoluuloja pystytään hälventämään. Varusmiesten osalta tutkimukseen liittyneessä kyselyssä oli havaintona, että ennakkoluuloista johdettu epäasiallinen kielenkäyttö oli melko yleistä. Johtopäätöksenä tästä oli, että varusmiesten tietoisuutta ja valmiuksia kohdata erilaisuutta tulisi lisätä. Lisäksi varusmiehille tulee laatia ohjeet syrjintätilanteissa toimimiseksi. Lopuksi kuitenkin korostettiin, että ”esimiehillä ja kouluttajilla on vastuu siitä, että varusmieskoulutus on asiallista”^{14, 15}.

Jaakkola (2005) on tehnyt laajan tutkimuksen: ”Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987 – 2003”. Jaakkolan tutkimuksesta käy selvästi ilmi, että suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin on 1990-luvun laman jälkeen muuttunut selvästi myönteisemmäksi. Muutos suhtautumisessa läpäisee koko yhteiskunnan. Suhtautuminen on muuttunut huomattavasti myönteisemmäksi työperäistä maahanmuuttoa kohtaan, joka on luultavasti yksi tulevaisuuden lisääntyvistä ja jopa toivotuimmista maahanmuuton syistä.¹⁶

Jaakkolan tutkimuksessa vastaajat suhtautuivat erityisen myönteisesti korkean koulutuksen saaneisiin ulkomaalaisiin huippuosaajiin, yrittäjiin ja opiskelijoihin. Työhön sijoittumisen suhteen maahanmuuttajat nähtiin kuitenkin mieluummin työntekijätason tehtävissä kuin korkeassa asemassa. Samoin maahanmuuttaja olisi vastaajien mielestä mieluummin alainen ja työtoveri kuin esimies. Kansalaisuuksista myönteisimmin suhtauduttiin pohjois- ja anglosaksisista maista tuleviin. Varauksellisimmin suhtauduttiin ulkonäöltään ja kulttuuriselta taustaltaan kaukaisempiin kansallisuuksiin. Arabeihin suhtautuminen oli New Yorkin terrori-iskusta huolimatta muuttunut vuoteen 2003 tultaessa myönteisemmäksi. Venäläisiin suhtauduttiin positiivisemmin kuin aiemmin. Eniten myönteistä asennoitumista selitti vastaajien koulutus. Lisäksi asuminen pääkaupunkiseudulla ja henkilökohtaisten kontaktien määrä maahanmuuttajiin, jotka olivat osittain sidoksissa toisiinsa, selittivät usein vastaajien myönteisempää suhtau-

tumista. Henkilökohtaiset kontaktit vaikuttivat myönteisempään suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan kaikkien ryhmien kohdalla. Työmarkkina-asemaltaan heikoimmassa asemassa olevat ihmiset suhtautuivat kielteisimminkin maahanmuuttoon. Naisten suhtautuminen oli kaiken kaikkiaan myönteisempää kuin miesten. Nuoret aikuiset (18 - 29 vuotta) ja opiskelijat suhtautuivat Jaakkolan tutkimuksen mukaan muuta väestöä myönteisemmin maahanmuuttajiin.¹⁷

Pitkänen ja Kouki (1999) ovat tehneet Joensuun yliopistossa tutkimuksen viranomaisten suhtautumisesta maahanmuuttajiin. Tutkimuksessa oli mukana rajavartijoita, poliiseja, sosiaalityöntekijöitä, työvoimaviranomaisia sekä suomen- ja ruotsinkielisiä opettajia. Tutkimuksessa todettiin, että eri viranomaisryhmien suhtautumisessa maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon oli eroja. Poliisit ja rajavartijat suhtautuivat maahanmuuttajiin selvästi torjuvimmin, kun taas myönteisimminkin suhtautuivat sosiaalityöntekijät ja ruotsinkieliset opettajat. Tutkijat näkivät selittävinä tekijöinä eroihin muun muassa erilaisen koulutustason, sukupuolijakauman sekä kohtaamiskokemusten laadun. Poliisien ja rajavartijoiden kohtaamiskokemukset olivat, osittain työnkuvasta johtuen, kielteisempiä kuin muiden vastaajien. Asuinpaikalla ei sen sijaan ollut tämän tutkimuksen mukaan suurta merkitystä suhtautumiseen. Viranomaiset näkivät maahanmuuton seuraukset kaksijakoisesti. Kulttuurin monipuolistumista pidettiin hyvänä asiana, mutta toisaalta pelättiin negatiivisia seurauksia, kuten rikollisuuden lisääntymistä. Etenkin poliisit ja rajavartijat näkivät maahanmuutossa eniten negatiivisia seurauksia. Niin kutsuttu etninen hierarkia¹⁸ oli tässä tutkimuksessa samanlainen kuin Jaakkolan tutkimuksessa. Koulutuksen ja tiedon lisääminen sekä kielellisesti että kulttuurisesti nähtiin kaikissa viranomaisryhmissä tarpeelliseksi. Tutkimuksessa todettiin myös, että ”rakenteiden tulisi sopeutua kulttuuriseen monimuotoisuuteen”¹⁹, jotta konfliktitilanteet saadaan paremmin ratkaistua.²⁰

Maanpuolustuskorkeakoululla kadetit ovat tehneet muutamia arvoihin liittyviä tutkimuksia.²¹ Kadetti Laitala on kandidaatin tutkielmassaan käsitellyt 89. kadettikurssin arvomaailmaa. Laitalan tutkielmassa on neljä ”rodullista tasa-arvoa” käsittelevää kysymystä. Hän ei kuitenkaan mene aineiston analysoinnissa kovinkaan pitkälle ja toteaa, että kadettien ”suhtautumisen toista rotua oleviin ihmisiin oli yllättävän positiivista.”²² Hänen saamansa tulokset kuitenkin osoittavat todellisuudessa, että suhtautuminen 89. kadettikurssilla ”toista rotua” oleviin ihmisiin on kielteisempää kuin muulla väestöllä, kun tuloksia verrataan Jaakkolan tutkimuksiin.²³ Tutkimukseen liittyen voidaan sinänsä jo kyseenalaistaa ”rotu” -sanon käyttö ja pohtia, onko

se ohjannut myös vastauksia. Muista tutkimuksista esimerkkinä voidaan mainita Upseerin arvotutkimus, joka tavallaan sivuaa myös tämän tutkimuksen aihepiiriä.²⁴

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

4.1 Maahanmuuttaja ja maahanmuutto käsitteinä

Hallituksen esityksessä (2002) laiksi maahanmuuttajien erityistuesta maahanmuuttaja määritellään seuraavasti: ”Maahanmuuttaja on yleiskäsite, jota käytetään kuvaamaan kaikkia pysyvässä asumistarkoituksessa Suomeen muuttaneita henkilöitä. Maahanmuuttajia ovat muun muassa paluumuuttajat, siirtolaiset ja tietyissä tilanteissa myös pakolaiset.”²⁵ Maahanmuuttajilla ei tässä työssä tarkoiteta ulkomailta väliaikaisesti Suomeen tulleita opiskelijoita, turisteja tai lyhytaikaisen työsuhteen takia Suomeen tulleita työntekijöitä, vaikka tutkimuksessa käsitelläänkin suhtautumista myös näihin ihmisryhmiin. Maahanmuuttajan lisäksi tässä työssä käytetään käsitettä ”maahanmuuttajataustainen”. Henkilö, jolla tarkoitetaan tässä työssä ihmistä, jonka etninen tai kulttuurinen alkuperä on muu kuin suomalainen muutoinkin kuin oman maahanmuuttonsa kautta. Tällainen etninen alkuperä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilön vanhemmat tai toinen vanhemmista on maahanmuuttaja. Samantyyppisenä kuin ”maahanmuuttajataustainen” voidaan pitää käsitettä ”toisen polven maahanmuuttaja”. Näitä molempia ilmauksia voidaan kuitenkin pitää myös jossain määrin leimaavina, koska ne asettavat tietyllä tavalla ihmisen ulkopuoliseksi, vaikka hän olisikin syntynyt Suomessa.

Tämän tyyppisissä tutkimuksissa käsitteiden ja termien käyttöä on erittäin vaikea hallita. Puhuttaessa esimerkiksi toisen polven maahanmuuttajasta törmätään heti käsitteen hankaluuteen. Jos samassa yhteydessä mainitaan vielä sanapari etninen vähemmistö, joudutaan helposti tilanteeseen, jossa jo tutkimuksessa käytettävät käsitteet ovat itsessään leimaavia. Voiko esimerkiksi lapselta, jonka äiti on muuttanut parikymmentä vuotta sitten Suomeen, ja jonka isä on alkujaan täysin suomalainen, kiistää osittain hänen identiteettinsä suomalaisena esimerkiksi erilaisen ihonvärin perusteella. Rastas (2007) päätyy omassa tutkimuksessaan, joka käsittelee osittain juuri kyseisenlaisia tapauksia, käyttämään termiä ”transnationaalit juuret”.²⁶

Se, miksi tässä tutkimuksessa ei ole päädytty käyttämään jotain ehkä korrektimpaa tai vähemmän leimaavaa käsitettä kuin maahanmuuttaja, johtuu pääosin kahdesta syystä. Maahanmuuttajaa voidaan pitää yleiskäsitteenä, joka on jokaiselle helposti ymmärrettävissä, vaikka se

voikin saada vastaajasta riippuen erilaisia merkityksiä. Se on myös esimerkiksi lehdistössä ja muussa mediassa yleisesti käytetty käsite, kun ei haluta puhua jostain tietystä erityisryhmästä, kuten esimerkiksi pakolaisista. Toinen perustelu on, että myös vertailututkimuksissa, joihin tämä työ osittain perustuu, on käytetty käsitteenä maahanmuuttajaa. Tutkimuksen vertailtavuus olisi mielestäni joutunut kyseenalaiseksi, mikäli käsitteet olisivat olleet erilaisia.

Vaikka edellä on hieman pyritty rajaamaan maahanmuuttajaa käsitteenä, on samalla kuitenkin tiedostettava se tosiseikka, että kadeteille tehdyssä kyselyssä ei ollut rajattu käsitettä mitenkään. Jokainen vastaaja on siis tiedostaen tai tiedostamattaan muodostanut oman käsityksensä siitä, mitä käsite hänelle tarkoittaa ja vastannut esitettyihin kysymyksiin käsitystensä perusteella. Tästä syystä tässä työssä ei ole edeltänyttä tarkemmin lähdetty rajaamaan, mitä maahanmuuttaja käsitteenä sisältää ja mitä se ei sisällä. Jos tiukkoja rajauksia olisi tehty, olisi se mielestäni tarkoittanut myös sitä, että vastaajille olisi pitänyt selvittää tehdyt rajaukset tarkasti. Rajauksien tekeminen ei olisi ollut kuitenkaan ollut tämän tutkimuksen kannalta mielekäästä ja toisaalta niiden tekeminen olisi osaltaan saattanut vaikuttaa vastauksiin.

Maahanmuuttaja on siis käsitteenä ongelmallinen. On hyvin paljon tulkinnanvaraista, miten maahanmuuttaja-käsite rajataan. Suomessa asuu nykyään yhä enemmän ihmisiä, jotka ovat asuneet jo pitkään Suomessa ja joita ei voida lukea enää samalla tavalla maahanmuuttajiksi kuin juuri maahan tulleita, vaikka ihmiset näin helposti tekevätkin. Rastas (2007) on väitöskirjassaan kyseenalaistanut koko käsitteen käyttökelpoisuuden ja pitää sitä ihmisiä turhaan kategorisoivana, koska siihen liittyy ”vahvasti ajatus marginaalisista positioista”²⁷. Toisaalta voi todeta, ettei tieteen kenttä ole löytänyt vielä käyttökelpoisempaa tai yksiselitteisempää käsitettä.²⁸

4.2 Ihminen osana ryhmää

Ryhmien välisiä suhteita tutkittaessa on tärkeää tiedostaa, ettei tutkija itsekään ole missään vaiheessa vapaa näiden suhteiden vaikutuksilta sekä se, että tutkijalla on aina myös henkilökohtainen suhde tutkimaansa kohteeseen.²⁹

Kaikki ihmiset kuuluvat luonnostaan ryhmiin, joita yksittäisellä ihmisellä voi olla ja onkin useita. Kuuluminen jääkiekkjoukkueeseen on yksi esimerkki tällaisesta ryhmästä. Koulu liittyy opiskelun alkaessa osaksi kadetin sosiaalista verkostoa ja vaikuttavaksi tekijäksi hänen elämäänsä. Opiskelun aloittaminen on eräänlainen elämän muutostilanne, jolloin koulu antaa verkostona tukea uuteen tilanteeseen. Toisaalta sitoutumalla tähän verkostoon eli koulun muodostamaan yhteisöön saattaa uudessa tilanteessa koulun vaikutus homogenisoida jäseniään ja samalla osittain eristää muusta yhteiskunnasta. Ihmisen elämässä vaikuttavat useat ryhmät muodostavat hänen sosiaalisen identiteettinsä. Ryhmää ei voida kuitenkaan rajata vain sen ”sisäpuolella” ja ”ulkopuolella” oleviin ihmisiin. Esimerkiksi helsinkiläisen mieskadetin ”sisäryhmiin” kuuluu muiden ”ulkoryhmien” jäseniä, kuten lahtelainen naiskadetti ja helsinkiläinen muurari.³⁰

Liebkindin käyttämän ryhmän käsitteen määrittelyn mukaan voidaan Kadettikoulun muodostamaa ryhmää pitää erittäin vahvana. ”(Ryhmä on) sosiaalinen yksikkö, johon kuuluvilla ihmisillä on (1) tietynä ajankohtana melko vakiintuneet rooli- ja status- suhteet toisiinsa ja (2) joilla on yhteisiä, yksittäisten jäsenten asenteita ja käyttäytymistä ohjaavia arvoja ja normeja suhteessa asioihin, jotka ovat tärkeitä ryhmän jäsenille. Näihin tunnusmerkkeihin – erityisesti ryhmän yhteisiin arvoihin ja normeihin – liittyy yhteisiä asenteita, tuntemuksia, tavoitteita ja pyrkimyksiä, jotka ovat ryhmän jäseniksi tunnistetuille ihmisille tyypillisiä.”³¹ Tämä määritelmä ei kuitenkaan ole sitova, sillä ryhmien välistä käyttäytymistä voi esiintyä, vaikka ryhmä olisi lakannut olemasta määrittelyn mukainen. Tärkeää onkin se, että joukko itse määrittelee itsensä ryhmäksi ja toimii ryhmässä siinä määrin. Tietoisuus omasta ryhmäjäsenyydestä on siis tärkeää.³²

Joskus ihmiset käyttäytyvät enemmän ryhmän jäsenenä kuin yksilöinä. Riippuu yksilöstä, kuinka paljon sosiaalinen identiteetti vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä. Kadetit muodostavat yhden tällaisen vahvan ryhmän, jonka vaikutusta jokaiseen kadettiin yksilönä ei voida vähentää. Koko Kadettikoulun ja kadettikasvatuksen yhtenä päämääränä on kadettien arvomaailman muokkaaminen tai vahvistaminen, lähtien liikkeelle kadettilupauksesta. Virallisen opetuksen ja kasvatuksen lisäksi erittäin vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä koko Kadettikoulun luoma tiivis yhteisö. Kadettien sosiaaliset suhteet keskittyvät arkipäivisin suureksi osaksi koulun elämänpiiriin.³³

Puhuttaessa erilaisista ryhmistä on huomattava, että ryhmän käsitettä ei voida rajoittaa koskemaan vain pienryhmiä, vaan myös suuremmat kokonaisuudet voidaan mieltää ”psykologiseksi ryhmäksi”. Näin ollen myös ammattiryhmä tai armeija voi olla tällainen ryhmä. Vaikka tällaisten suurten ryhmien kohdalla kaikki teoreettiset tunnusmerkistöt eivät täyty ja ryhmän jäsenet voivat olla monella tavalla suurissa ristiriidoissa keskenään, voidaan silti monissa yhteyksissä puhua ryhmästä. Liebkind puhuu ”suomalaisuudesta” yhtenä tällaisena ryhmänä. Ongelmaksi muodostuu tässä yhteydessä koko suomalaisuuden käsite. Voiko suomalaiseksi tulla vai onko esimerkiksi kolmannen polven maahanmuuttaja, joka puhuu täydellisesti suomea ja on omaksunut suomalaisen kulttuurin, mutta on ihonväriältään musta, silti olla ulkopuolinen ”suomalaisuudesta”. Tässä yhteydessä ei tunnu useinkaan olevan ole suurta merkitystä sillä, mitkä ovat ihmisen yksityiskohtaiset taustat. Näin voi tapahtua ainakin silloin, kun ihmisellä ei ole tietoa toisen taustoista.³⁴

Ryhmäilmiön olemus voidaan jakaa kolmeen osaan ja näiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin: ”1) osallistujien yksilöllinen toiminta, 2) ympäristövaikutukset ja 3) ryhmädynamiikka, joka sisältää ryhmätilanteen dynaamisen kentän jatkuvan muuttumisen.”³⁵ Ryhmä muuttuu jatkuvasti yksilöiden toiminnan kautta ja se on sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan. Jokainen jäsen tuo panoksensa ryhmään ja toisaalta ryhmä on riippuvuussuhteessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Jauhaisen ja Eskolan (1993) mukaan ryhmää käsiteltäessä ei voida lähteä tutkimaan vain yksilöä tai ryhmätilannetta, vaan on ymmärrettävä, että kyseessä on ”ihmisen tilanteessa” -kokonaisuuden ymmärtäminen.³⁶

Nykyisen yksilökäsityksen mukaan kouluun tullessaan kadetti ei pyri vain sopeutumaan koulun uuteen ympäristöön, vaan pyrkii myös sopeuttamaan ympäristöä itseensä. Toisilla tuntuisi olevan tähän voimakkaampi halu kuin toisilla ja tällaiset ihmiset hakevat kuuluvasti mielipiteilleen hyväksyntää ympäristöstä. Tällainen pyrkimys tuntuisi olevan ainakin niillä opiskelijoilla, joiden mielipiteet edustavat radikaalisti jotain suuntausta. ”Paljon puhuva, tunteita ilmaiseva tai niitä herättävä tai arvoja ja normeja esiintuova jäsen saa yleensä muita enemmän valtaa.”³⁷ Koulun alkaessa oman kurssin tai koko yhteisön vaikutus ei varmaankaan ole vielä kovin suuri, mutta jo hakeutuminen ja opiskelupaikan saaminen voivat viitata tietynlaiseen yhteiseen arvopohjaan, jota pyritään koulutuksen aikana muokkaamaan ja vahvistamaan. Tällöin myös yhteisön antama palaute yksilölle voi ohjata muutosta. ”Johonkin liittyminen, kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen, osallistuminen ja vaikuttaminen ovat kuitenkin yksilön ke-

hitykselle olennaisen tärkeitä asioita.”³⁸, jolloin voidaan nähdä, että radikaaleja mielipiteitä esittävä opiskelijakin pyrkii tavallaan tyydyttämään omia tarpeitaan esittäessään asiaansa.³⁹

Ryhmä toimii yksilölle reflektion välineenä ja auttaa ihmistä tulemaan enemmän tietoiseksi omasta käyttäytymisestään. Parhaimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että ryhmällä ei ole tasapais-tävää vaikutusta, vaan jokainen voi löytää itselleen omat tavat toimia ja nähdä asiat. Hyvässä ryhmätyötavassa asiat ja tunteet kohdataan suoraan ja edetään demokratian hengessä, joka estää manipuloinnin. Epäilen kuitenkin, että mielipiteiden kohdalla joskus pienikin vähemistö voi muokata koko yhteisön mielipiteitä hiljalleen, jos esitetyille argumenteille ei syystä tai toisesta löydy vastapainoa ja ne hiljaisesti tai ääneen kerta toisensa jälkeen saavat hyväksynnän. Ihmiset pyrkivät ryhmässä laajentamaan omaa toimintakykyänsä, johon vaikuttavat osallistuminen ja saatu palaute.⁴⁰

Ihmisen persoonallisuus on jatkuvassa kehityksessä ja siihen vaikuttavat nimenomaan ryhmät ja yhteisöt joissa ihminen toimii, koska niiltä saadun reflektion kautta persoonallisuuden kehittyminen on mahdollista. Ryhmän toimintaa ei voida koskaan tarkastella irrallisena kokonaisuutena, vaan se toimii aina jossain ympäristössä, joka osaltaan sanelee toimintaa. Ryhmän on vastattava niihin odotuksiin, joita ympäristö sille asettaa. Toisaalta se voi myös irrota ympäristöstään, jos tietyt toimintatavat pysyvät yllä ja sulkevat ulkomaailman pois. Näin voi siis käydä myös missä tahansa sotilasyhteisössä, jos se ei ota huomioon ympäröivän yhteiskunnan muutoksia, vaan luottaa pelkästään omiin vakiintuneisiin rutiineihinsa.⁴¹

Ihmiselle on nykymaailmassakin eräänlainen kaipuu yhteisöllisyyteen, vaikka voidaan sanoa, että yhteisöjen merkitys yksilölle on muuttunut aikojen saatossa. Mitä vahvemmin yksilö tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön, sitä suurempi on luonnollisesti sen vaikutus yksilöön. Yhteisöllä ja yksilöllä on eräänlainen vuorovaikutussuhde, jossa molemmat pyrkivät vaikuttamaan toisiinsa. Tosin nykyisessä, entistä yksilökeskeisemmässä maailmassa, ei välttämättä haluta enää kokea ryhmää tai yhteisöä yhtä sitovana kuin ennen, jolloin niiden vaikutuskin voi jäädä heikommaksi.⁴² Voidaanko esimerkiksi kadettikurssi tai -koulu nähdä ryhmänä vai onko se yhteisö? Piirteitä on molemmista ja varmasti koulun sisällä muodostuu vielä erilaisia ryhmän muotoja.

Eläminen kiinteässä opiskeluympäristössä tuo tullessaan paljon vuorovaikutusta. Huomattavaa on, että vuorovaikutukseen sisältyy kiinteästi myös vaikuttamisen elementti. Voidaan-kin puhua ”vuoronperään vaikuttamisesta”, jolloin toimijat pyrkivät joko tiedostaen eli tavallaan tahallisesti tai tiedostamattaan esimerkiksi eleillään vaikuttamaan toisiinsa ja samalla altistuvat itse vaikutukselle. Tämän vuorovaikutuksen tuloksena syntyy väistämättä aina jotain, joka on enemmän kuin vain yksittäisten vaikuttavien tekojen summa.⁴³

Ryhmän jäsenenä yksilö suhteuttaa toimintaansa kokonaisuuden vaatimuksiin ja sitouttaa itsensä samalla muun muassa ryhmän normistoon, identiteettiin eli ”me kuvaan” ja suhtautumiseen ryhmän ulkopuolisiin ihmisiin. Pahimmillaan tämä voi johtaa ”lauma-ajatteluun”, jolloin ryhmä voi alkaa pitää omaa ajattelua moraalisesti kiistattomana ja ulkopuolisten ajatuksia sekä toimintaa vähätellään tai pidetään tyhjänä.⁴⁴ Jos ihmisen myönteinen sosiaalinen identiteetti saa korostuneen otteen hänen elämästään, voi tapahtua niin sanottua ”depersonalisoitumista”. Tällöin ihminen saattaa kokea olevansa enemmän ryhmän jäsen kuin oma itsensä. Puhuttaessa stereotyyppioista on kyse pitkälti samasta ilmiöstä käänteisenä. Ulkopuoliset näkevät jonkun ryhmän ihmiset vain ryhmänsä jäseninä, eivät yksilöinä.⁴⁵

Oman ryhmän nostaminen korkeampaan arvoon voi tapahtua muiden ryhmien kustannuksella. Tällöin saatetaan suurennella oman ryhmän ja toisen ryhmän välisiä eroja tai vähätellä toista ryhmää, jolloin oman ryhmän paremmuuden tunne kasvaa. Etnisessä ja kulttuurisessa hierarkiassa vähemmistöryhmät kokevat usein syrjintää ja saattavat olla yhteiskunnassa epäedullisessa asemassa. Näihin valta- ja statusasetelmiin liittyä usein vähemmistöryhmää koskevat negatiiviset stereotyyppit. Selitys voi olla siinä, että vähemmistön heikkoa menestystä pidetään täysin heidän omana syynään.⁴⁶

4.2.1 Etnisyys ryhmärajojen synnyttäjänä

Etninen tausta toimii usein yhteiskunnassa ryhmien välisten rajojen synnyttäjänä. Se ei ole kuitenkaan käsitteenä kovin selkeä. Käsitteen juuret löytyvät antropologiasta ja kansatieteistä. Tiivistetysti kansatieteellinen näkemys etnisestä ryhmästä on seuraava: ”1) ryhmä on endogaaminen (jäsenet valitsevat aviokumppaninsa vain ryhmän sisältä), 2) ryhmän jäsenillä on yhteisiä arvoja ja normeja, 3) ryhmässä on tietty kommunikaatio- ja vuorovaikutusverkosto ja

4) ryhmän jäsenet samastuvat ryhmäänsä muiden samastaessa heidät tähän muista samantapaisista ryhmistä erotettavaan ryhmään.”⁴⁷

Nykyajan yhä monikulttuurisemmissä yhteisöissä sosiaalipsykologian on kuitenkin täytynyt omalta osaltaan tarkentaa käsitettä. Perinteisesti etnisyyttä on määritelty biologisten, uskonnollisten, kielellisten tai kulttuuristen kriteerien kautta. Objekttiivisen ytimen rinnalle on nostettu sosiaalipsykologiassa myös subjektiivinen näkökulma, joka korostaa etnisen identiteetin merkitystä, jonka kautta ihmiset samastuvat ja ankkuroivat itsensä omaan ryhmäänsä. Tärkeää on siis se, että ihminen itse määrittelee kuuluvansa johonkin ryhmään, riippumatta siitä kuinka tarkasti eroja voidaan määritellä biologisilla tai muilla perusteilla. Ryhmään kuulumisen määrittelyperusteet ovat yksilöllisiä. ”Etnisyyttä ei siis voida määritellä sen tarkemmin kuin, että useimmat etnisen ryhmän jäsenet samastuvat ryhmäänsä, polveutuvat samoista alkulähteistä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä.”^{48 49}

4.2.2 Ryhmien väliset ennakkoluulot

Le Bon loi 1800-luvun lopulla käsitteen ”ryhmäsielu”. Ajatusta voidaan kuvata vanhalla sanonnalla: ”Joukossa tyhmyys tiivistyy”. Tämä käsite torjuttiin 1920- ja 1930-luvulla. Oli kahden näkökulmaa. Individualismi piti joukkoa vain osiensa summana. Toisaalta Sherifin mielestä sosiaalinen normi pystyi ohjaamaan yksilön käyttäytymistä eli yksilöt muuttuvat ryhmässä.⁵⁰

Ennen toista maailmansotaa aloitettiin ryhmien välinen empiirinen tutkimus. D. Katz ja K.R. Braly toivat tutkimustensa perusteella esille, että ”rotuennakkoluulo on yleistetty ja yhtenäisen stereotyyppien joukko, johon liittyy myös tunneperäinen suhtautuminen rotunimikkeisiin. Rotuennakkoluuloon liittyy usko siihen, että rotunimikkeisiin liittyy tyypillisiä ominaisuuksia, joita voidaan arvioida”⁵¹. Myös frustraatio – aggressio-teorian avulla pyrittiin selittämään ennakkoluuloja. Sen mukaan turhautumiselle piti löytää syntipukki. ”Syntipukkiteorialle” läheistä sukua on usein toistuva ajattelumalli, jossa oman sisäisen ryhmän onnistuminen nähdään johtuvaksi sen sisäsyntyisistä syistä, mutta kun ulkoryhmä onnistuu, tapahtuu se ulkoisten syiden takia. Toisaalta taas ulkoryhmän epäonnistuminen johtuu heistä itsestään. ”Kielteistä suhtautumista maahanmuuttajiin voivat selittää myös etniset ennakkoluulot, pelot ja torjunta uutta ja vierasta kohtaan.”⁵² Tämä ei merkitse vielä maahanmuuttajien pitämistä

eriarvoisina. Oman ryhmän pitämistä parempana ei voida suoraan luokitella rassistiseksi, mutta se merkitsee kuitenkin arvojärjestykseen asettamista, joka ”väistämättä merkitsee jonkin toisen asian, henkilön tai ryhmän torjumista”.⁵³

Varsin mielenkiintoisena ryhmien välisten suhteiden tutkimusmenetelmänä voidaan pitää ns. minimaalisia ryhmäkokeita. Niillä osoitettiin, että jo pelkkä tieto kuulumisesta johonkin ryhmään, vaikka se oli vain keinotekoisesti luotu, johti oman ryhmän selvään suosimiseen. Kokeet osoittivat, että oman ryhmän suosiminen liittyi osaltaan oman minäkuvan kohentamiseen. Itsetuntoa voidaan kohottaa joko vahvistamalla omaa minäkuvaa tai nostamalla sen ryhmän arvoa, johon itse kuuluu. Tässä prosessissa voi tapahtua myös täydellisiä ylilyöntejä, kuten esimerkiksi toisen maailmansodan aikaisessa Saksassa.⁵⁴

Jaakkola (2005) viittaa tutkimuksessaan Euroopan unionin kansalaisten maahanmuuttajajäseniä tutkineeseen tutkimusryhmään seuraavasti: ”Sosiaalista identiteettiä koskeva teorian mukaan kielteiset asenteet ”ulkoryhmiä” kohtaan ovat yhteydessä oman ryhmän suosimiseen. Sen mukaan ihmisillä on perustavanlaatuinen tarve pitää omaa ryhmäänsä parempana kuin muita. Tämän vuoksi he omaksuvat sisäryhmänsä miellyttäviä piirteitä ”sosiaalisen identifiointi” -prosessin kautta ja arvottavat ulkoryhmiä kielteisesti sosiaalisen ”kontraidentifikaation” mekanismin avulla.”⁵⁵ Tämä on selvästi nähtävissä kadettien kohdalla. Kadettien keskusteluissa puheet eivät kohdistu ainoastaan etnisiin vähemmistöihin vaan myös moniin suomalaisiin ihmisryhmiin. Omaa ryhmää eli kadetteja, sotilaita, puolustusvoimien henkilökuntaa pidetään voimakkaasti kohotetussa asemassa koko yhteiskuntaan nähden. Ihmisellä on siis tarve ja taipumus samastua siihen ryhmään, johon hän kuuluu. Samastuminen ei kuitenkaan voi koskaan olla täydellistä, koska jossain vaiheessa huomaamme ryhmässämme kielteisiä puolia. Tällöin voidaan puhua samastumiskonfliktista.⁵⁶

Vapaasti käännettynä sisäryhmän asenteellisuus⁵⁷ viittaa systemaattiseen taipumukseen arvottaa oman ryhmänsä jäseniä suosivalla tavalla verrattuna ulkoryhmiin. ”Asenteellisuus voi sisältää käyttäytymistä (syrjintää), suhtautumista (ennakkoluulo) ja havainnointia (stereotypia)”.⁵⁸ Tämä voi ilmentyä niin oman ryhmän suosimisena kuin ulkoryhmän halventamisena. Kaiken kaikkiaan sana asenteellisuus on sävyltään negatiivinen. ”Sisäryhmän asenteellisuus on yleinen, muttei universaali ilmiö ja nykyajan sosiaalipsykologia on vaikuttanut erilaiseen ja kontekstiriippuvaaseen näkemykseen asenteellisuudesta.”⁵⁹

4.2.3 Maahanmuuttajien sopeuttaminen yhteiskuntaan

Tarvitsevatko maahanmuuttajat positiivista erityiskohtelua, koska heidän mahdollisuutensa muutoin menestyä elämässä ovat heikkomat? Maahanmuuttajien positiivinen erityiskohtelu liittyy keskeisesti pluralistisen integraation käsitteeseen. On luontevaa väittää, että on tasa-arvoista, jos kaikkia kohdellaan samalla tavalla. Tämä ajatus lähtee kuitenkin niin kutsutusta universalismin periaatteesta, jolloin oletetaan, että kaikkien ihmisten tarpeet ovat samanlaisia. Ajattelu johtaa siihen, että ihmisten tarpeet määritellään valtaväestön näkökulmasta. Jotta saavutettaisiin todellinen tasa-arvo, vaatii se pluralismin näkökulmasta eriyttävää kohtelua ihmisten välillä. Vain näin vähemmistöt voidaan integroida yhteiskuntaan niin, että heillä on mahdollisuus säilyttää oma kielensä ja kulttuurinsa, ja siten rikastuttaa yhteiskuntaa. Positiiviseen erityiskohteluun liittyy kuitenkin ongelmia, koska sen vuoksi joudutaan joskus luopumaan yhdenvertaisuuden periaatteesta. Tämä saattaa johtaa kiistoihin ryhmien välillä. Yleensä ihmisten ajattelu perustuu universalistiseen käsitykseen tasa-arvosta. Rakenteellisen eriarvoisuuden poistamiseksi tarvitaan kuitenkin joskus yhdenvertaisuudesta poikkeamista.⁶⁰

Kulttuurien kohdatessa seuraa muutosprosessi, jossa vähemmistöryhmät sopeutuvat enemmistökulttuuriin ja enemmistöryhmät omaksuvat suhtautumistapoja vähemmistöä kohtaan. Tätä kutsutaan yleisesti akkulturaatioprosessiksi. Akkulturaatiossa toinen tai molemmat kulttuurit kontaktien seurauksena muuttuvat. Jos akkulturaatiota ajatellaan prosessissa, merkitsee se kohtaamistilanteiden johdosta tapahtuvia jatkuvia muutoksia ihmisten ”uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samastumiskuviossa”⁶¹. Jos akkulturaatiota sen sijaan halutaan käsitellä tilana, joka selvästi yleisempi näkemys, mitataan ”akkulturoituneen yksilön käyttäytymistä, tunteita ja asenteita tietyinä ajankohtana”⁶². Tässä tutkimuksessa tukeudutaan juuri jälkimmäiseen vaihtoehtoon eli mitataan kadettien asenteita tietyinä ajankohtana. Akkulturaation kohteiksi voidaan siis tässä tapauksessa ymmärtää tutkittavat kadetit.⁶³

Suhtautuminen maahanmuuttajien sopeuttamiseen ja toisaalta akkulturaatiota koskevan tutkimuksen teorit voidaan molemmat karkeasti jakaa kahteen lähestymistapaan: assimilaatiota kannattavaan tai pluralistiseen, yksiulotteiseen tai kaksiulotteiseen akkulturaatioon.⁶⁴

Pluralistisessa lähestymistavassa maahanmuuttajat koetaan kulttuuria ja yhteiskunnan elämää rikastuttavana tekijänä. Pluralistinen integraatio tarkoittaa, että maahanmuuttajat säilyttävät oman kulttuurinsa ja erityispiirteensä, mutta heille tarjotaan kuitenkin yhteiskunnan tuomat oikeudet ja mahdollisuudet. Tämä edellyttää myös sitä, että valtaväestö muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen. Tämä suuntaus on siis selvästi kaksiulotteinen, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa muuttuen, sopeutuen ja sulautuen.⁶⁵

Päinvastaista suhtautumista maahanmuuttajien kotouttamiseen kutsutaan assimilaatioksi. Assimilaatioajattelutavan mukaan maahanmuuttajien olisi tultava niin valtaväestön kaltaisiksi kuin mahdollista ja heidän tulisi luopua omasta kulttuuristaan. Akkulturaatioprosessin tutkimuksessa tämä tarkoittaa lähtökohtaa, jossa oletetaan, että vähemmistön alkuperäinen kulttuuri ja identiteetti ajan mittaan häviävät ja sulautuvat valtakulttuuriin.⁶⁶

Maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta pluralismi on parempi vaihtoehto ja assimiloitumisen vaatiminen voi aiheuttaa kiistoja valtaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Myös tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajat pitävät mieluummin kiinni omasta kulttuuristaan ainakin tietyiltä osiltaan, eivätkä edes halua täysin sulautua. ”Käytännössä on kuitenkin toiminnallinen välttämättömyys, että maahanmuuttajat - ainakin jossain määrin - assimiloituvat *funktionaalisella*, toiminnallisella, tavalla valtakulttuuriin.”⁶⁷ Useissa tutkimuksissa onkin saatu selville, että parhaiten sopeutuvat ne, jotka omaksuvat tapoja valtakulttuurista säilyttäen silti osia myös omasta kulttuuristaan. ”Onnistuneen akkulturaation merkkeinä on pidetty muun muassa hyvää henkistä ja fyysistä terveyttä, yleistä tyytyväisyyttä, hyvää itsetuntoa, pätevää työsuoritusta ja hyviä arvosanoja.”⁶⁸ Kun tarkastellaan edellisessä lauseessa esiintyneitä onnistuneen akkulturaation merkkejä, voidaan mielestäni nähdä niiden olevan jopa talouspoliittisesti yhteiskunnalle tärkeitä. Esimerkkeinä voivat olla terveydenhuollon ja muiden tukipalveluiden vähäisempi tarve sekä osaavampi työvoima. Myös käsitteellinen tutkimus on kallistunut kaksiulotteisen mallin puolelle, joka mielestäni kuvastaa osittain sitä, ettei akkulturaatiota voida nähdä vain yksipuoleisena prosessina. Asenteellisesti tämä on tietysti mahdollista.⁶⁹

4.3 Maahanmuuttajiin suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä

Tällaisessa ihmisten tutkimuksessa on käytettävä menetelmiä ja teorioita, jotka antavat vain suuntaa suhtautumista selittävistä tekijöistä. Lisäksi tuloksia analysoitaessa on käytettävä tulkintamenetelmiä, jotka sallivat yksilöllisiä eroja ihmisten välillä, vaikka mitatut taustatekijät⁷⁰ olisivat identtisiä. Tämän tyyppisissä asennetutkimuksissa ei pystytäkään koskaan osoittamaan suoraa yhteyttä asenteiden ja taustatekijöiden välillä. Tutkimuksen tulokset voivat ainoastaan tukea ja vahvistaa jonkun hypoteesin tai teorian paikkansa pitävyyttä tai toisaalta olla tekemättä sitä.⁷¹

4.3.1 Asenteet

Asenteet ohjaavat ihmisen käyttäytymistä lähes kaikissa tilanteissa. Ne auttavat hahmottamaan maailmaa ja helpottavat siten erilaisten tilanteiden kohtaamisessa. Asennetutkimus on edelleen yksi tärkeimmistä sosiaalipsykologian tutkimusaloista.⁷² ”Suppea tapa määritellä asenne on katsoa, että se on ’johonkin henkilöön, kohteeseen tai kysymykseen liittyvä yleinen ja pysyväisluontoinen, myönteinen tai kielteinen tunne’.”⁷³ Laveampi tapa määritellä asenne on, että se on ”psykologinen tendenssi, joka ilmenee jonkin olion arvioimisena suopeasti tai epäsuopeasti, voimakkuudeltaan vaihdellen. Arvioiminen viittaa kaikkeen arvioivaan reagoimiseen, olipa se suoraa tai epäsuoraa, kognitiivista tai tunteisiin taikka käyttäytymiseen liittyvää”⁷⁴. Lähes kaikissa kielissä sanat ”asenne” ja ”asento” ovat sukua toisilleen. Saksan kielen sana asenne ”tarkoittaa paitsi asennetta myös valmiutta ja useinkin **kokonaisvaltaista** suhtautumista johonkin kohteeseen.”^{75 76}

Sana asenne tarkoittaa useiden määritelmien mukaan valmiutta, oli kyse sitten henkisestä toimintavalmiudesta tai yleisestä toimintavalmiudesta. Aina viime päiviin asti useat teoreetikot ovat väittäneet asenteiden olevan yksinomaan opittuja. Uusin tutkimus osoittaa, että asenteiden muodostumiseen liittyy myös biologinen näkökulma. Asenteilla on vääristävä vaikutus. Ihminen eräällä tavalla näkee asiat omien lasiensa läpi, jotka vääristävät kuvaa enemmän tai vähemmän ja rajoittavat tehtyjä tulkintoja. Asenne -sanan määrittelyssä on käytetty ns. kolmi-komponenttimallia, jonka mukaan asenteisiin liittyvät tieto-, tunne- ja käyttäytymisreaktio. Tutkimukset asenteiden ja käyttäytymisen välisestä suhteesta eivät ole pystyneet osoittamaan

selvää yhteyttä näiden välillä. Varhaisemmat määritelmät kuvaavatkin asennetta vain mielenlilaksi, joka jättää käyttäytymiseen liittyvän komponentin pois.⁷⁷

Asenteita voidaan lähestyä myös niiden funktioiden näkökulmasta, jotka voivat vaihdella ihmisellä ajan ja tilanteen mukaan. Tunnetuin on ehkäpä Katzin käyttämä jako neljään funktioon. *Välineellisen (instrumentaalisen) funktion* pohjalla on behavioristinen psykologia, jolloin asenteista on ihmiselle hyötyä tai ne tuottavat jotain ja näin vahvistuvat. Näin ollen esimerkiksi lapsena opittua ennakkoluuloista asennetta tai käyttäytymistä, jota vaikkapa vanhemmat ovat hyväksynnällään vahvistaneet, voi olla vaikea myöhemmässä vaiheessa muuttaa. *Minää (egoa) puolustava funktio* vahvistaa minäkuvaa ja auttaa ihmistä suojautumaan maailman koettelemuksilta. Pitkälle mennyt ennakkoluuloisuus voi koettelemusten eteen tullessa vain vahvistua, vaikkei niiden kohde millään tavalla liittyisikään tapahtumaan. Tämä liittyy tarpeeseen löytää syntipukki omalle epäonnistumiselle. *Arvoja ilmaiseva funktio* liittyy etenkin nuoruuteen, jolloin asenteiden kautta liitetään itsensä jonkun ryhmän yhteyteen. Tyydytystä tuottaa pitäytyminen omissa asenteissa ja samalla ne tukevat minäkäsitystä. *Tiedollinen funktio* korostaa asenteiden merkitystä maailman hahmottamisen mahdollistajana. Ne helpottavat tapaa käsittää maailmaa. Näistä esimerkkinä ovat stereotypiat, jotka mielletään jäykiksi ja usein virheellisiksi yleistyksiksi asioista. Uudemman empiirisen tutkimuksen valossa on kuitenkin tullut esiin mielenkiintoisia havaintoja, joiden mukaan tiedollinen ja välineellinen funktio itse asiassa yhdistyvät yhdeksi uudeksi hyötyfunktioksi. Shavittin mukaan ”asennemuutoksen onnistuminen riippuu funktiosta, joita muutoksen kohteena oleva asenne tarjoaa yksilölle”⁷⁸. Toisaalta on esitetty vastaväite, että enemmän vaikutusta olisi vain niillä viesteillä, jotka palvelevat ihmiselle jo tärkeitä funktioita.⁷⁹

Osaksi asenteita voidaan liittää ihmisten erilaiset **stereotypiat**. Stereotypia on ”joukko erilaisia ominaisuuksia, jotka liitetään johonkin ryhmään.”⁸⁰ Stereotypiat vaihtelevat aikakauden mukaan ja etenkin kansallisuusstereotypiat noudattelevat usein maailmanpoliittista tilannetta. Stereotypiat koostuvat ”jonkin ryhmän jäsenille yhteisistä käsityksistä, jotka koskevat joidenkin ryhmien (toisten tai oman) jäsenten piirteitä”⁸¹. Ne ovat siis yleistyksiä, jolloin ihmisten yksilölliset erot jäävät huomioimatta. Stereotyyppien muodostumista selittää usein ihmisen tarve yksinkertaistaa asioita.⁸²

Ennakkoluuloja voidaan pitää stereotyyppien ääripäänä. Toisen maailmansodan jälkeen sosiaalipsykologiassa kehittyi kaksi erilaista ajattelutapaa ennakkoluuloista. Toisen mukaan

suvaitsevaiset ja ennakkoluuloiset ihmiset yksinkertaisesti ajattelevat täysin eri tavalla. Suvaitsevaisen ihmisen psykologiset prosessit nähdään erilaisina kuin ennakkoluuloisen. Toisaalta on esitetty toinen päinvastainen näkemys, jonka mukaan ”ihmisellä on luontainen taipumus ennakkoluuloon”⁸³. Ihmisellä on siis luontainen taipumus tehdä yleistyksiä, luokitella ihmisiä ja luoda käsitteitä, jotka auttavat ihmistä näkemään maailman yksinkertaistetussa muodossa. Tämän käsityksen mukaan näistä ennakkoluuloista voi kuitenkin päästä eroon, jos kaksi eri kulttuureista tulevaa ihmistä joutuu suotuisissa olosuhteissa vuorovaikutukseen keskenään.⁸⁴

Asenteiden tutkimuksessa voidaan havaita kaksi pääsuuntausta. Todennäköisyysuuntauksen mukaan asenne voidaan havaita suoraan seuraamalla käyttäytymistä, jolloin ilmenee, mistä joku pitää ja mistä ei. Tämä on varsin yksinkertaistettu tapa havainnoida asenteita ja vallalla onkin toinen monimutkaisempi suuntaus, joka ottaa huomioon myös asenteiden kognitiivisen puolen. Tätä kutsutaan piiloprosessimalliksi, joka edustaa melko hyvin myös edellä esillä tuotua kolmikomponenttimallia. Klassisessa kolmikomponenttimallissa asenteet nähdään kaikkien kolmen tieto-, tunne- ja käyttäytymiskomponentin yhdistelmänä. Tämä on kuitenkin siinä mielessä hankala lähestymistapa, että kaikkien kolmen komponentin pitäisi yhdistyä, jotta voidaan puhua asenteesta. Näinhän ei kuitenkaan ilmiselvästi ole, koska asennehan voi olla olemassa ilman, että siihen aina liittyy käyttäytymistä esimerkiksi ennakkoluuloisuuden kohdetta kohtaan. ”Laboratorio-olosuhteissa” on havaittu suoria yhteyksiä asenteiden ja käyttäytymisen välillä, mutta kenttäkokeissa tätä yhteyttä ei ole pystytty selvästi osoittamaan, koska useinkin käyttäytymiseen vaikuttavat monet muut asiat kuin pelkkä asenne. Näin ollen mallia ei voida pitää täysin johdonmukaisena. Sen sijaan tunne- ja tietokomponenttien välillä on havaittu selvä yhteys.⁸⁵

4.3.2 Rasismi ja syrjintä

Klassisen määritelmän mukaan: ”Rasismi koostuu sarjasta kuvitelmia, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on toiseen ryhmään verrattuna moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurisesti ylivoimainen ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle.”⁸⁶ Rasismiin johtaa ideologinen prosessi, jossa ihmisiä luokitellaan ominaisuuksien perusteella erilaisiin ryhmiin. Tätä voidaan kutsua myös ”rodullistamiseksi”. Tämän jälkeen ryhmiin liitetään erilaisia ominaisuuksia, jotka voivat olla myös ei-näkyviä, kuten luonteenpiirteitä ja arvoja. Ryhmät laite-

taan ”paremmuusjärjestykseen” näiden ominaisuuksien perusteella.⁸⁷ ”Rasismi voidaan määritellä sekä kielteisiksi kuvitelmiä yksilöstä että kielteisiksi asenteiksi heitä kohtaan sen vuoksi, että he kuuluvat johonkin tiettyyn kansalliseen, etniseen, uskonnolliseen tai kulttuuriin ryhmään. Rasismi ilmenee kuitenkin myös tietoisena toimintana. Rasistinen toiminta kieltää tai vaarantaa tietyn ryhmän tai sen jäsenen ihmisoikeuksia tämän ryhmän todellisten tai kuviteltujen etnisten tai rodullisten ominaisuuksien vuoksi. Rasistinen häirintä on sellaista häirintää, jonka perimmäinen syy on kohteen etnisessä, uskonnollisessa, kansallisessa tai muussa taustassa.”⁸⁸ Perinteisen rasismien rinnalle on 1900-luvun loppupuolella tullut niin sanottu uusrasismi. Uusrasistisessa ajattelussa ei enää perustella syrjintää rotujen välisellä paremmuudella, vaan ajatuksella, että ihmiset elävät mieluiten kaltaistensa kanssa.⁸⁹

”Vaikka suomalaisessa keskustelussa rasismi on yleensä määritetty lähinnä avoimeksi, tietoiseksi syrjinnäksi, rasistisiksi asenteiksi tai väkivallaksi, rasismien vaikutukset ihmisten arjessa ovat paljon muutakin.”⁹⁰ Tämän vuoksi tarkan määrittelyn tekeminen on vaikeaa.

Rastas (2007) esittää, että ”rasismiksi voidaan luonnehtia sellaisia valta- ja alistussuhteita tuottavia ajattelu-, puhe- ja toimintatapoja, joissa jonkun yksilön tai ryhmän oletettu tai väitetty ominaisuus, olipa se biologinen tai kulttuurinen, esitetään olemukselliseksi ja muuttumattomaksi”⁹¹. Kaikki syrjintä ja epätasa-arvo eivät suinkaan ole rasismia, vaan rasismissa väitteiden ja toiminnan takaa löytyy nimenomaan usko ihmisrotuihin, paikkoihin ja kulttuureihin sidottuihin ryhmiin sekä kansoihin, joita sen vuoksi pidetään eriarvoisina. Syrjintä voi johtua joskus myös esimerkiksi puutteellisesta kieli- tai ammattitaidosta, jolloin ei ole välttämättä kyse rasismista. Tutkimuskirjallisuudessa rasismien on todettu kohdistuvan usein niihin, joita pidetään yhteiskunnassa ”erierotuisina”. Käsitteen ”rotu” käyttö on kaiken kaikkiaan kyseenalainen.⁹²

”Maissa, joissa väestö ajatellaan perimältään yhtenäiseksi, todennäköisimpiä rasismien kohteita ovat muualta tulleet tai sellaisiksi oletetut.”⁹³ Tällaisissa valtioissa on usein taipumusta luokitella erilaiset ihmiset ulkopuolisiksi, ”meihin” kuulumattomiksi, mihin siis riittää pelkkä oletus ulkopuolisuudesta. Rasismista puhuminen saatetaan usein verhota puheeksi kulttuurieroista, jossa ”he” ovat erilaisia. On usein vaikea erotella missä on raja niin sanotun geneettisen eli vanhoihin rotuoppeihin perustuvan ja toisaalta kulttuurisen rasismien välillä. Kulttuureihin perustuva rasismi korostaa kulttuurieroja ja toisaalta arvottaa niitä.⁹⁴

Valkoisuus on ollut ja on edelleenkin suomalaisuutta käsiteltäessä eräänlainen itsestäänselvyys. Tämä näyttää monikulttuuristumisen myötä tulevaisuudessa muuttuvan. Silti monet pitävät valkoisuutta edelleen kiinteästi suomalaisuuteen kuuluvana ja rodullisesti itseään etuoikeutettuina.⁹⁵

4.3.3 Kontaktien vaikutus asenteisiin

Kontaktiteorian tai toisin sanoen kontaktihypoteesin mukaan ennakkoluulojen oletetaan vähenvän, kun ”kontaktit enemmistön ja vähemmistön välillä lisääntyvät, tulevat henkilökohtaisemmiksi ja läheisemmiksi, ja niitä solmitaan statukseltaan samanarvoisten kanssa.”⁹⁶ Yksi merkittävimmistä ennakkoluuloisuuden syistä on riittävän kulttuuritietoisuuden puuttuminen, jota voidaan osittain parantaa lisäämällä kontakteja eri ryhmien välillä.⁹⁷

Pelkkä kontaktien lisääntyminen ei yksin riitä. Kontaktihypoteesin mukaan kontaktin täytyy olla myös onnistunut. ”Tärkeimpiä edellytyksiä kontaktin onnistumiselle ovat sosiaalinen ja institutionaalinen tuki, kontaktien antama mahdollisuus läheisten suhteiden solmimiselle ja osallistujien tasavertainen asema.”⁹⁸ Sosiaalinen ja institutionaalinen tuki tarkoittaa, että valvovat viranomaiset, esimerkiksi oikeus- ja poliisilaitos, pyrkivät selvästi ja näkyvästi tukemaan integraatiota sekä myönteisiä kontakteja ryhmien välillä. Tuen peruslähtökohtia ovat suvaitsevaisempien normien suosiminen ja näiden normien rikkomisesta rankaiseminen. Toiseksi ulkoryhmien kanssa solmittavien kontaktien tulisi olla riittävän läheisiä ja tarpeeksi pitkäaikaisia. Kolmas kontaktihypoteesiin sisältyvä onnistumisen edellytys on, että kontaktien solmiminen tapahtuu mahdollisimman tasavertaisessa asemassa olevien ihmisten välillä. Ennakkoluuloisuuden on todettu lisääntyvän, mikäli ryhmien väliset kontaktit syntyvät hyvin eriarvoisessa asemassa olevien ihmisten välille, etenkin jos ulkoryhmään kuuluva on statukseltaan alempiarvoinen. Tällainen tyypillinen tilanne syntyy, kun viranomainen, esimerkiksi poliisi, kohtaa työssään ulkoryhmiin kuuluvia asiakkaita.⁹⁹

Edellä mainitun kaltainen tilanne voi syntyä myös sotilasympäristössä. Varusmies on palvelusaikanaan korostetun eriarvoisessa asemassa henkilökuntaan nähden, jolloin ei voida katsoa kontaktihypoteesissa asetettujen ehtojen täyttyvän. Ennakkoluuloisuutta saattaa lisätä myös varusmiehen mahdollisesti puutteellinen kielitaito, jolloin saattaa syntyä väärinkäsityksiä tai kommunikointitilanteita saatetaan pyrkiä välttämään. Toisaalta varusmiespalvelus voi varus-

miesten keskuudessa hyvinkin synnyttää positiivisia kontakteja, koska ainakin palveluksen alussa erilaiset siviilielämän statukset on riisuttu. On silti mahdollista, että vaikutus on myös päinvastainen, koska ulkoryhmään kuuluvan varusmiehen maanpuolustustahto ja suomalaisuus saatetaan kiistää.

Henkilökohtaiset ystävyysuhteet ovat yksi merkittävimmistä ennakkoluuloisuutta vähentävistä tekijöistä. Jo yksittäinen ystävyysuhde saattaa vaikuttaa huomattavasti. Vaikutukset tapahtuvat sekä tunne- että kognitiivisella tasolla. Tunnetasolla saattaa myötätunto koko ulkoryhmään kasvaa ja näin vähentää ennakkoluuloisuutta. Yksi merkittävimpiä ennakkoluuloisuuden ja syrjinnän syitä on ulkoryhmän näkeminen yksilöimättömänä yhtenä kokonaisuutena. Tämä korostuu etenkin silloin, jos kontakteja ulkoryhmään on vähän. Yksikin ystävyysuhde auttaa näkemään tämän ihmisen yksilönä, ei vain ryhmänsä jäsenenä.¹⁰⁰

Välillisen kontaktin hypoteesin mukaan suhde ulkoryhmän edustajan kanssa ei tarvitse välttämättä olla henkilökohtainen. Tälle teorialle on myös tieteellistä näyttöä. Teorian mukaan myönteisempiä asenteita voi synnyttää myös se, että jollakin ryhmän jäsenellä on ystävyysuhde ulkoryhmän edustajaan. Tällöin yksi ryhmän jäsen tarjoaa myönteisen kuvan ja roolimallin suhtautumisesta ulkoryhmän edustajaan ja toisaalta ulkoryhmän edustaja toimii myönteisenä esimerkkinä omasta ryhmästään. Tämä voi kuitenkin epäonnistua, jos sisäryhmän jäsentä ei koeta ryhmän tyypilliseksi jäseneksi. Tällöin ryhmän edustajaa voidaan pitää vain poikkeuksena, joka vahvistaa säännön. Sisäryhmän on myös koettava ulkoryhmän edustaja ryhmänsä tyypilliseksi jäseneksi.¹⁰¹ Voivatko kontaktit siis edes toimia ympäristössä, jonka ryhmänormit ovat hyvin ennakkoluuloisia? Ryhmä voi silloin pitää tällaisia kontakteja epäsuotavina, jopa rangaistavina. Etenkin niiden julkituominen voi olla erittäin hankalaa, jos sisäryhmän jäsen tietää tai luulee käyttäytymisensä olevan ei-toivottua.

Kontaktien määrä vaihtelee usein asuinpaikan mukaan. Kontaktihypoteesin mukaan paikoissa, joissa on suurempi mahdollisuus kontaktien syntymiseen, esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, ihmisillä on myönteisemmät asenteet maahanmuuttajia kohtaan.¹⁰²

4.3.4 Konfliktiteoria ja sosioekonomisen uhan vaikutus asenteisiin

Konfliktiteorian mukaan syrjintä ja ulkomaalaisvastaisuus kasvavat, kun vähemmistön suhteellinen koko kasvaa. Kamppailu kohdistuu samoihin voimavaroihin, jolloin vähemmistöt nähdään uhkana omalle hyvinvoinnille. Liebkind puhuu ”objektiivisista eturistiriidoista”, jotka ovat hänen mukaansa tärkeimpiä ryhmien välisten konfliktien aiheuttajia. Sosioekonomista uhkaa kokevat eniten yhteiskunnan huono-osaisimmat ja vähän koulutetut, joiden kanssa maahanmuuttajat usein kilpailevat esimerkiksi samoista työpaikoista. Ristiriidat voimistuvat taloudellisesti heikkoina aikoina. Tämä on selvästi nähtävissä Jaakkolan tutkimuksissa, joissa 1990-luvun laman aikana asenteet maahanmuuttajia kohtaan olivat huomattavan kielteisiä. Toisaalta samaan aikaan maahanmuuttajien määrä lisääntyi Suomessa huomattavasti. Kadettien ja maahanmuuttajien välillä ei näyttäisi ainakaan ensisilmäyksellä olevan tällaisia ristiriitoja. Oman työpaikan menetystä on suoraan vaikea kuvitella tapahtuvaksi sen vuoksi, että vähemmistöt maassamme lisääntyvät. Tämän vuoksi voisi olla loogista päätellä, että kadeteilla olisi muuta väestöä suopeampi suhtautuminen vähemmistöihin.¹⁰³

Jaakkola (2005) toteaa, ettei sosioekonominen uhka tarvitse välttämättä kohdistua henkilökohtaiseen hyvinvointiin, kuten pelkoon työpaikan menettämisestä vaan syynä voi olla myös kollektiivinen uhka, kuten laaja työttömyys.¹⁰⁴ Sosioekonomisen uhan kokemista ei tässä tutkimuksessa kadeteilta mitattu, joten tämän teorian vaikutusta ei voitu myöskään arvioida. Ollisi tietysti ollut mielenkiintoista tietää, kokeeko joku osa kadeteista enemmän sosioekonomista uhkaa kuin toinen. Periaatteessahan kaikilla kadeteilla on lähes samanlaiset opintososiaaliset etuudet.

4.3.5 Asenteisiin vaikuttaminen

Rasistisia asenteita on yritetty usein vähentää mitä erilaisimmin keinoin. Näillä yrittämisillä ei ole kuitenkaan usein ollut oikeaa tieteellistä pohjaa takanaan. Esimerkiksi rasististen nuorten kohdalla on usein lähdetty liikkeelle keskustelun ja asiallisten tiedollisten argumenttien kautta. Tällaiset tilaisuudet kuitenkin tarjoavat usein vain ennakkoluuloisille ihmisille tilaisuuden tuoda esille omaa sanomaansa. Vaikka virheelliset uskomukset pystyttäisiinkin kumoamaan tiedolla, vahvasti ennakkoluuloinen ihminen keksii usein helposti uusia vääriä todisteita uskomustensa tueksi ja tiedollinen taso ei pysty lyömään voimakasta tunnetasoa. Tärkeintä oli-

sikin ”estää rasististen asenteiden leviäminen sellaisiin nuoriin, joilla ei vielä ole kovin jyrkkiä asenteita puoleen tai toiseen”.¹⁰⁵

Jo antiikin ajoista lähtien ollaan oltu kiinnostuneita siitä, missä määrin ja miten asenteita voidaan tietoisesti muokata. Viestintään voidaan liittää kolme osiota: lähde, viesti ja yleisö. Näiden kolmen lisäksi varsinkin nykypäivänä tärkeän osan viestintää muodostaa väline eli se millä ja miten viesti esitetään. ”Viestintää on kuvattu määritelmällä *kuka sanoo mitä, kenelle ja missä tarkoituksessa*.¹⁰⁶” Vaikka näitä kolmea voidaan käsitellä erillisinä, on syytä huomata, että ne ovat lähes aina vuorovaikutuksessa keskenään. Viestin vaikuttavuuteen voidaan liittää kaksi selkeää prosessia: viestin oppiminen sekä sen hyväksymien tai suostutteluun taipuminen. Näistä voidaan johtaa viiden askeleen ketju, jota asenteen muuttuminen näyttäisi noudattavan.¹⁰⁷

- 1 Huomion kiinnittäminen viestiin
- 2 Viestin ymmärtäminen
- 3 Viestin hyväksyminen, taipuminen
- 4 Viestin muistaminen
- 5 Tuloksena syntyvä toiminta

Lähteellä on suuri merkitys viestin vastaanottamiseen ja voidaankin sanoa, että lähteen vaikutus riippuu myös lähteen ja viestin vastaanottajan välisestä suhteesta. Pääasiassa lähteen vaikutuskeinoista on tutkittu kahta perustyyppiä: vetovoimaa ja uskottavuutta. Toinen ihminen saattaa pitää jotain lähdettä viehättävänä, jolloin viesti saa hänelle eri merkityksen kuin ihmiselle, joka inhoaa viestin antajaa. Lähteen kokeminen itsensä kaltaiseksi ja toisaalta suosituksi lisää suostuttelun onnistumista. Lähdettä arvostellaankin usein täysin toisarvoisen tiedon, kuten etnisen taustan pohjalta. On myös havaittu, että jos lähde aluksi kertoo muutamia näkemyksiä, jotka ovat yhtäläisiä yleisön näkemyksen kanssa, myös loppu viestistä vaikuttaa yleisöön tehokkaammin.¹⁰⁸

Kokeellisesti on havaittu, että miellyttävyyden ohella merkittävä tekijä viestin vaikuttavuuteen on asiantuntijuus. Mikäli viestin vastaanottaja tietää tai luulee lähteen edustavan asiantuntemusta aiheesta, taipuu vastaanottaja herkemmin uskomaan viestin sisältöä. Asiantuntijuus tai usko asiantuntijuuteen lisää viestin uskottavuutta ja lähteen sanomaa pidetään helpommin totuutena asenteen kohteesta. Tässä vaiheessa saatetaan jopa poiketa edellä mainitun

viiden askeleen ketjusta kohdassa ymmärtäminen, koska asiantuntijan esittämiä väitteitä voidaan pitää jo sinällään tosina. Ymmärrys kuitenkin lisää vaikuttavuutta asennemuutoksessa. Ihmisillä on usein vain rajallinen määrä informaatiota käytettävissään ja he turvautuvat silloin yleistyksiin, olettamuksiin sekä muistoihinsa, jolloin yksittäisen asiantuntijaksi koetun henkilön vaikutus voi nousta suureksi.¹⁰⁹

Kaksi tärkeää tekijää uskottavuuden tarkastelussa ovat viestin vastaanottajan henkilökohtainen kiinnostus aiheeseen sekä viestijällä mahdollisesti havaittavat tarkoituserät. Henkilökohtainen kiinnostus aiheeseen saattaa vähentää viestin vaikuttavuutta. Suostutteluviestin ollessa valmiiksi vastaanottajan asenteiden mukainen, saattaa tämä vähentää viestin vaikutusta, koska vastaanottaja ei välttämättä kiinnitä juurikaan huomiota sen sisältöön. Jos sen sijaan vastaanottajalla on selkeä ja vahva mielipide asiasta ja uusi viesti haastaa tämän asenteen, saattaa viestillä olla kahdensuuntaisia vaikutuksia. Vaikutus voi olla joko päinvastainen halutusta eli se vain vahvistaa vastaanottajan aiemmin omaksumaa näkökantaa tai jos kyseessä on erittäin uskottava lähde, saattaa tapahtua aiemmin mainittu oikaiseminen viiden askeleen ketjussa ja viestin sisältö hyväksytään ilman ymmärrysvaihetta. Kun vastaanottajalla ei ole mielenkiintoa aiheeseen tai hän ei ole aiemmin perehtynyt siihen, viestin vaikutus on yleensä suurempi. Jos viestin lähettäjällä voidaan havaita selviä henkilökohtaisia tarkoituseriä, on viestin vaikutus heikompi tai saattaa kääntyä jopa viestijää itseään vastaan. Jos asiantuntija sen sijaan pysyy epäitsekkäältä vaikuttavalla tavalla kannassaan ja esittää vakuuttavia väitteitä, kun hänen asemaansa horjutetaan, on viestin vaikutus parempi.¹¹⁰

Yksi vaikuttamisen mahdollisuus voisi olla interventiomenetelmän käyttäminen. Liebkind ja McAlister totesivat vuonna 1999 julkaistussa tutkimuksessaan, että ainakin koululaisten keskuudessa tämä toimi. Tutkimuksessa käytettiin painettuja esitteitä, joissa vertaisopiskelijan asennemuutos kävi ilmi. Esimerkit oli pyritty valitsemaan niin, että oppilaat pystyivät samastamaan kertomuksen henkilöön. Toisena keinona olivat hieman vanhemmat roolimallit, jotka tukivat suvaitsevampaa suhtautumista ulkoryhmän edustajia kohtaan. Interventio sisälsi kaksi oppitunnin mittaista keskustelua, joissa pyrittiin muuttamaan ryhmän asenteita suvaitsevemmiksi vanhempien roolimallien johdolla. Keskusteluissa rohkaisti oppilaita, joilla oli esitteiden kanssa samansuuntaisia kokemuksia, kertomaan etenkin myönteisistä kokemuksista suhteessa ulkoryhmän edustajiin. Ennakkoluuloiset kommentit pyrittiin sivuuttamaan. Kyseisen prosessin läpikäyneillä oppilailta havaittiin huomattavia asennemuutoksia myönteiseen suuntaan verrattuna verrokkiryhmään, jolla interventiota ei toteutettu. Tällaisen yksittäisen

intervention vaikutukset saattavat jäädä lyhytaikaisiksi, mutta ne saattavat kuitenkin edistää suhteiden syntymistä sisä- ja ulkoryhmien välille.¹¹¹ Mielestäni kyseisen interventiomenetelmän käyttö jää kuitenkin hieman vanhempien opiskelijoiden keskuudessa ja todella suuressa ryhmässä kyseenalaiseksi. Tässä tutkimuksessa ei keskitytty asenteisiin vaikuttamiseen ja näin ollen myös tämä tarkastelu jäi varsin pintapuoliseksi. Asenteiden vaikutuksesta käyttäytymiseen ei ole päästy yksimielisyyteen. Varmaan on kuitenkin se, että Kadettikoulu opetuksellaan ja kasvatuksellaan pyrkii vaikuttamaan ja vaikuttaa asenteisiin.

4.3.6 Koulutuksen merkitys asenteisiin

Keskeistä vaikuttamisessa myönteisempien asenteiden kehittymiseen on tiedon lisääminen. Suurimmat ennakkoluulot kohdistuvat usein asioihin, joista ei tiedetä riittävästi ja suhtautuminen perustuu esimerkiksi oletuksille, huhupuheille sekä erilaisille stereotyyppioille. Ihminen, jolla ei ole riittävästi tietoa altistuu myös helpommin erilaisille johdatteluille ja muiden mielipiteille.¹¹²

Koulutuksella on tutkimusten mukaan merkittävä yhteys ihmisten ulkomaalaisasenteisiin. Koulutuksen merkitystä voidaan perustella norjalaisten Jenssenin ja Engesbakin (1995) kuu-
della selityksellä, joita myös Jaakkola (2005) on käyttänyt tutkimukseensa liittyen:¹¹³

- 1) Kouluissa pyritään opettamaan suvaitsevaisuutta ja toisen ihmisen kunnioittamista rodusta, uskonnosta ja poliittisista mielipiteistä riippumatta.
- 2) Koulutus tarjoaa tietoa erilaisista kulttuureista ja elämäntyyleistä, mikä voi vähentää kielteisten stereotyyppien syntymistä.
- 3) Pitkä koulutus kehittää kognitiivista kompetenssia¹¹⁴ ja tekee ihmiset vastustuskykyisiksi vihamieliselle propagandalle. Se auttaa heitä ymmärtämään ryhmien välisten konfliktien todellisia syitä.
- 4) Korkea koulutus ei tarjoa mahdollisuuksia vain aineelliseen menestykseen. Se tarjoaa myös tunteen oman elämän hallinnasta ja psykologisesta tasapainon tunteesta. Ne, joiden elämä on 'hallinnassa', ovat vähemmän taipuvaisia syyttämään muita ihmisiä vastoinkäymisistään. Vähän koulutetut ja heikommin elämäänsä hallitsevat saattavat sen sijaan valita siirtolaiset omien turhautumistensa syntipukeiksi.
- 5) Korkea koulutus voi johtaa opportunistiseen käyttäytymiseen ristiriitaisissa tilanteissa. Hyvin koulutetut ihmiset tietävät, että heiltä odotetaan suvaitsevaisuutta ulkomaalaisia kohtaan ja he osaavat parhaiten salata kielteiset asenteensa haastattelutilanteissa.
- 6) Neljäs oletamus liittyy sosiaalista liikkuvuutta koskevat tulokset konfliktiteoriaan. Konfliktiteorian mukaan etninen vihamielisyys johtuu etnisten ryhmien välisestä kilpailusta rajatuista resursseista. Koska sekä ulkomaalaiset että vähän koulutetut ovat vähiten kilpailukykyisiä työmarkkinoilla, he joutuvat

usein kilpailemaan samoista työpaikoista ja asunnoista. Korkea koulutus mahdollistaa pääsyn sosiaalisesti arvostettuihin ammatteihin, joissa ei tarvitse kilpailla siirtolaisten kanssa.

Koulutuksen vaikutukset ovat tämän teorian mukaan sitä suuremmat, mitä enemmän ihminen on kouluttautunut. Eniten stereotyyppisiä asenteita kohdistuu vähiten tunnettuihin ryhmiin. Koulutus antaa tietoa, jonka myötä stereotyyppiset asenteet vähenevät. Jossain vaiheessa on esitetty, että koulutuksella olisi päinvastaisia vaikutuksia, mutta tämä käsitys on sittemmin torjuttu ja useat tutkimukset osoittavat nimenomaan koulutuksen ennakkoluuloisuutta vähentävää vaikutusta. Koulutuksen suuntauksella on myös merkitystä asenteisiin. Eri aloille valikoituu lähtökohdiltaan erilaisia opiskelijoita.¹¹⁵

4.4 Asenteet sotilasjohtamisessa

Johtaminen on sotilailla jatkuvaa, eikä sitä voi erottaa mistään toiminnasta, oli kyse sitten ihmisten tai asioiden johtamisesta.¹¹⁶ Asenteet ja ennakkoluulot saattavat vaikuttaa johtamiskäyttäytymiseen. Tämä vaikutus korostuu johtamisen osa-alueista etenkin ihmisten johtamisessa. Organisaatiokulttuurin vaikutus johtamiseen on sekä välitöntä että välillistä. Puolustusvoimien tulee hyväksyä entistä monikulttuurisemman yhteiskunnan vaikutukset omassa toiminnassaan.

Hyvän sotilasjohtajan ominaisuuksiin kuuluu alaistensa heikkouksien ja vahvuuksien tunnistaminen sekä niiden huomioiminen koulutuksessa ja alaisten käytössä. Ennakkoluuloinen johtaja saattaa jättää alaistensa ominaisuuksia huomioimatta, jos hän ennakkoluulojensa vuoksi ei osaa hyödyntää alaisensa vahvuuksia.¹¹⁷ On väitetty, ettei ennakkoluuloisilla asenteilla ole yhteyttä käyttäytymiseen. Tutkimuksissa on osoitettu kuitenkin selvä yhteyden olemassaolo. Sen ei ole kuitenkaan todettu olevan kovin vahva. Vaikka yksittäisissä tilanteissa ei voidakaan asenteiden perusteella suoraan päätellä, miten joku tulee käyttäytymään, saattavat kielteiset asenteet kuitenkin pidemmällä aikavälillä johtaa tietynlaisiin käyttäytymistäipumuksiin, jotka ennen pitkää johtavat syrjintään.¹¹⁸

Hyvän johtajan tulisi uskoa alaistensa kykyihin ja mahdollisuuksiin. ”Transformationaalinen johtaja uskoo myös alaistensa kehittymishaluun ja valmiuteen eli hänen ihmiskäsityksensä on myönteinen ja kasvuhakuisuutta korostava.”¹¹⁹ Tämä on tietysti ideaalitila, mutta on kuitenkin

uuden johtajakoulutusohjelman perustavia tekijöitä. Koko johtajakoulutusohjelmalla tulee olla perustana ihmiskäsitys, joka on selkeä ja perusteltu. Tämä voidaan nähdä koko organisaation arvoksi, joka ohjaa myös yksittäisten johtajien johtamiskäyttäytymistä. Johtajana kehittyminen on ennen kaikkea kokonaisvaltaista ihmisenä kasvamista. Sen perusedellytyksiä ovat terveen itseluottamuksen ja henkisen tasapainon kehittäminen. Heikko itseluottamus voi ilmetä kunnioituksen puutteena muita ihmisiä ja etenkin poikkeavia kohtaan. Johtajan interpersoonalliset taidot¹²⁰ vaikuttavat menestymiseen johtajana. Näiden taitojen käyttö tulee tietysti kohdistua jokaiseen alaiseen. Interpersoonallisten taitojen pohjaa voidaan osin pitää geneettisenä, mutta suvaitsevaisuus ja erilaisuuden hyväksyminen ovat asioita, joihin voidaan myös koulutuksella ja kasvatuksella vaikuttaa. Toisaalta johtajien valintajärjestelmä vaikuttaa siihen, minkälaisia johtajaksi koulutettavat yksilöt ovat lähtökohdiltaan.¹²¹

Johtaminen tapahtuu aina jossain toimintaympäristössä. Tämä koskee sekä tehtävän luomaa toimintaympäristöä että puolustusvoimien luomaa toimintaympäristöä kokonaisuutena. Monikulttuurisuuden lisääntyessä puolustusvoimien toimintaympäristö muuttuu tältä osin. Puolustusvoimien on oltava joustava ja oppiva organisaatio menestyäkseen muuttuvassa maailmassa. Puolustusvoimia ei voida arvioida vain omassa ympäristössään, vaan sen kasvatuserä vaikuttaa myös ympäröivään yhteiskuntaan. Terveiden arvojen ja käyttäytymismallien opettaminen on tällaisen vaikuttamisen keino. Johtajilla arvojen muokkautuminen tapahtuu johtajakoulutuksen, kasvatuksen sekä omien johtajakokemusten kautta. Arvot eivät kuitenkaan ole sotilasorganisaation sanelemia vaan ne kumpuavat yhteiskunnallisesta demokratiasta, kristilliseen eettiseen ajattelusta ja kehittymishakuisesta ihmiskäsityksestä. Johtajakoulutus ei missään tapauksessa voi olla arvovapaata, vaan arvojen tulee tukea demokraattista yhteiskuntajärjestelmää. Arvojen opettaminen onkin sinänsä haastava tehtävä, eikä varusmiespalveluksen aikana varmasti voidakaan muokata arvoja kovin merkittävästi. Tavoitteena on kuitenkin oltava niiden kehittäminen myönteiseen suuntaan.¹²²

Käsitys hyvästä johtajuudesta on kulttuurisidonnainen ilmiö. Jossain kulttuurissa hyväksi havaittu ja arvostettu johtamiskäyttäytyminen voidaan kokea jossain toisessa ympäristössä täysin toisella tavalla. Kuitenkin, kulttuurista huolimatta, ihmisellä on tarve saada arvostusta esimieheltään. Monikulttuurisemmassa ympäristössä on tärkeää tiedostaa, että alaisen odotukset arvonannon suhteen voivat olla erilaisia.¹²³

Johtajakoulutusohjelma on yhteiskunnallisesti merkittävä kasvatusjärjestelmä. Puolustusvoimissa koulutetaan vuosittain paitsi henkilökuntaa myös tuhansia varusmiesjohtajia. Systemaattisen kasvatussuunnittelun yksi ominaispiirteistä on, että jokaisen ihmisen ainutlaatuisuus on myös muodollisesti suunnittelun yksi lähtökohta. Systemaattinen kasvatussuunnittelu ei tähtää vain nykyhetken hallintaan, vaan sen tavoitteena on antaa oppijalle tarvittavia tietoja, taitoja, kykyjä ja asenteita myös tulevaisuuteen. Varusmiespalvelus on vain alkusysäys johtajana kehittymiselle.¹²⁴

Tasapuolisuuden ja suvaitsevaisuuden merkitystä voidaan tarkastella myös syväjohtamisen mallin ulottuvuuksien kautta. Syväjohtamisen kulmakivistä korostuvat etenkin luottamuksen rakentaminen ja ihmisen yksilöllinen kohtaaminen. Hyvä johtaja rakentaa luottamusta olemalla rehellinen, oikeudenmukainen ja tasapuolinen. Hänen tulisi tarjota alaisilleen käyttäytymismalli. Tässä yhteydessä puhutaan sosiaalisesta oppimisesta, jonka keskeisiin muotoihin kuuluvat imitaatio ja mallien muodostaminen. Mallia voidaan ottaa niin hyvästä kuin huonosta johtajasta. Johtaja vaikuttaa siihen, millaisen mallin hän antaa alaisilleen ja ohjaa näin myös alaistensa käyttäytymistä. Jos johtaja antaa alaisilleen kuvan, että syrjintä ja ei-tasapuolinen kohtelu ovat hyväksyttäviä, saattaa tämä vaikuttaa alaisten käyttäytymiseen ja asenteisiin. Ihmisen yksilöllinen kohtaaminen ja huolenpito alaisista ovat syväjohtajan ominaisuuksia. Hyvä johtaja hyväksyy ihmisten yksilölliset erot ja kohtelee ihmistä yksilönä, ei pelkästään jonkin ryhmän jäsenenä. Tämä vaatii johtajalta myönteistä ihmiskäsitystä. Ennakkoluuloisuus voi ilmetä kontrolloivana johtamiskäyttäytymisenä ennakkoluulon kohdetta kohtaan. Tällöin johtaja ei usko alaisensa kykyihin selviytyä annetuista tehtävistä. Tasapuolisen johtajan tulokset näkyvät johtamisen vaikutusten kaikissa kolmessa osa-alueessa: tehokkuudessa, tyytyväisyydessä ja yrittämisen halussa.¹²⁵

Koulutusvalinnoissa kouluttajilla on suuri valta. Esimerkiksi joukkueen johtaja voi vaikuttaa alaistensa arvosanoihin. Kouluttaja ei pysty riittävään objektiivisuuteen, jos ennakkoluulot vaikuttavat arvosanoihin. Mikäli alempi arvosana on johtunut esimerkiksi alaisen ihon väristä, täyttää tällainen toiminta monessa mielessä myös syrjinnän tuntomerkit.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoite oli selvittää kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Yksin kadettien suhtautumisen selvittäminen ei olisi kuitenkaan antanut muuta kuin tiedon siitä, mikä on kadettien vastausten jakauma erilaisten maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon liittyvien kysymysten kohdalla, sekä miten mitatut taustatekijät vaikuttavat vastauksiin. Tämän vuoksi olikin mielekästä tutkia kadettien suhtautumista laajemmassa viitekehyksessä ja pyrkiä selvittämään, onko kadettien suhtautuminen jollain tavalla poikkeavaa. Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkasteltiin suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin sekä sitä, mitkä tekijät vaikuttavat ihmisten erilaiseen suhtautumiseen ja asenteisiin. Tutkimuksen päätavoitteita olikin selvittää, miten suhtautumiseen liittyvät teoriat ja oletukset näyttyvät kadettien kohdalla.

Tutkimuksen ensimmäinen päätutkimuskysymys oli:

1. Miten kadetit suhtautuvat maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon?

Kadeteilta mitattujen taustatietojen perusteella ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen liittyen johdettiin toinen päätutkimuskysymys:

2. Mitä eroja kadettien välillä on suhtautumisessa maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon?

Jaakkolan (2005) sekä Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksista tehtyjen havaintojen perusteella tutkimuksen kolmas päätutkimuskysymys on:

3. Mitä eroa on kadettien suhtautumisessa maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon verrattuna Suomen muuhun väestöön ja eri viranomaisryhmiin?

Jaakkolan (2005) tutkimuksen ja siinä mitattujen taustamuuttujien perusteella oli mahdollista vertailla kadetteja myös taustatiedoiltaan samanlaisiin viiteryhmiin. Tältä pohjalta määriteltiin toisen ja kolmannen päätutkimuskysymyksen alakysymykseksi:

4. Miten kadettien suhtautuminen maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon eroaa taustatiedoiltaan samanlaista viiteryhmistä?

Kysely toteutettiin kahdesti 93. ja 92. kadettikursseille sekä 75. ja 76. merikadettikursseille. Ensimmäisen kerran kysely toteutettiin vuoden 2006 syksyllä ja toisen kerran noin vuoden kuluttua eli syksyn 2007 aikana. Vuoden 2006 tuloksia oli siis mahdollisuus verrata vuoden 2007 aineistoon. Tältä pohjalta tutkimuskysymykseksi asetettiin:

5. Miten kadettien suhtautuminen maahanmuuttajiin muuttuu opiskeluaikana?

5.2 Tutkimuksen rajaukset

Tutkimus käsittelee kadettien suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon sekä saatujen tulosten vertailuun muun väestön ja eri viranomaisryhmien kanssa. Puolustusvoimien henkilöä ei käsitellä kokonaisuutena, vaan tästä tutkimuksesta saadut tulokset liittyvät ainoastaan kadetteihin, jotka opiskelivat Maanpuolustuskorkeakoululla tutkimuksen toteutusajankohtana. Tutkimus käsittelee suhtautumista ihmisiin. Tutkimus ei keskity käsittelemään sitä, mikä on asenteiden ja suhtautumisen suoranaisten merkitys johtamiskäyttäytymiseen. Asenteiden vaikutusta johtamiskäyttäytymiseen sivutaan jonkin verran teoreettisen tason tarkastelulla, mutta empiiristä tutkimustietoa tämä tutkimus ei aiheesta tuota.

5.3 Tutkimukseen liittyvät hypoteesit

Vertailtaessa Jaakkolan (2005) tutkimukseen on oletettavaa, että kadettien suhtautuminen asettuisi melko lähelle kadettien edustamia viiteryhmiä. Toisaalta Maanpuolustuskorkeakoulu on opiskelupaikkana luonteeltaan erityislaatuinen. Tästä esimerkkejä ovat luentopakko, toisinaan ympärivuorokautinen opiskelu ja yhteisasuminen. Erityislaatuisuus saattaa näkyä hyvinkin poikkeavana suhtautumisena verrattuna esimerkiksi muihin opiskelijoihin.

Vertailututkimuksissa havaittiin, että kontaktien määrällä ja laadulla oli selvä merkitys suhtautumiseen. Tältä pohjalta hypoteesiksi asetettiin, että myös kadeteilla toteutettavassa tutkimuksessa kontakteilla on yhteys suhtautumiseen. Jaakkolan (2005) tutkimuksessa oli selvitetty vain kontaktien määrän vaikutusta suhtautumiseen. Tässä tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin paitsi kontaktien määrää myös kohtaamiskokemusten laatua. Kontaktihypoteesin mukaan pelkkä kontaktien lisääntyminen ei riitä, vaan niiden tulisi olla myös onnistuneita. Tällä perusteella asetettiin hypoteesiksi, että pelkällä kontaktien määrällä ei ole omaa itsenäistä vaikutuksensa suhtautumiseen, vaan siihen liittyy myös kontaktien laatu.

Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimukseen liittyen asetettiin hypoteesiksi, että kadetit asettuvat suhtautumiseltaan lähemmäs poliiseja ja rajavartioita kuin muita viranomaisryhmiä. Puolustusvoimat voidaan luokitella samankaltaiseksi ihmisten turvallisuuteen liittyväksi organisaatioksi kuin rajavartiolaitos ja poliisi, jolloin olisi luontevaa, että kadettien suhtautuminen olisi lähellä näitä viranomaisryhmiä.

Vertailuissa kahteen edeltä mainittuun tutkimukseen on kuitenkin otettava huomioitava ajankohdat, jolloin kyselyt on toteutettu, koska suhtautuminen saattaa vaihdella paljonkin tutkimusajankohdan mukaan.

5.4 Aineiston kerääminen ja tulosten analysointi

Kyselyyn vastaaminen tapahtui valvotussa tilanteessa luentosalissa, joten kyseessä oli kontrolloitu kysely.¹²⁶ Kyselyyn osallistuneille kadeteille pidettiin pieni alustus vastaamisesta. Kontrolloidulla kyselyllä oli tarkoitus välttää se, että muiden vastaajien mielipiteet olisivat suoraan vaikuttaneet vastauksiin ja vastaamisesta olisi tullut kadettien välistä yhteistyötä. Kyselyn toteuttamista harkittiin myös niin, että kysely olisi jaettu vastaajille ja palauttaminen olisi tapahtunut määräaikaan mennessä. Tästä toteutustavasta kuitenkin luovuttiin edellä mainittujen perusteiden vuoksi. Osasyynä ratkaisuun oli myös kadettien poikkeuksellinen asunto- ja sen oleskelutilat, joissa vastaaminen ei olisi välttämättä voinut jokaisen kohdalla tapahtua itsenäisesti ja tämä olisi voinut johtaa vastausten muuttumiseen.

Koska tulosten haluttiin olevan luettavissa puolustusvoimissa käytössä olevalla JOTOS-ohjelmalla, kysymyksiin vastattiin tiedonkeruulomakkeelle. Vastauslomakkeiden luku suoritettiin optisella JOTOS-lukijalla, joka muodosti numeerisen analysoitavan vastausaineiston JOTOS-ohjelmaan. Saadut tiedot siirrettiin numeerisena datana SPSS for Windows -ohjelmaan. Koska optinen lukija lukee luotettavasti vain lyijykynällä ja riittävän vahvoilla merkinnöillä täytetyt lomakkeet, ne tarkastettiin yksitellen ennen lukua ja vahvistettiin mahdollisia heikosti merkittyjä vastauksia. Kokonaan puuttuneita vastauksia ei korvattu, vaan puuttuneet kohdat jätettiin tyhjiksi ja lomake luettiin niiden vastausten osalta, jotka oli täytetty. Puuttuneet tiedot huomioitiin vasta tilastollisten analyysien yhteydessä. Aineiston tilastollinen analyysi tapahtui SPSS for Windows -tietokoneohjelman avulla.

JOTOS-ohjelman käyttö asetti kyselylomakkeelle vaatimuksia. Merkittävimmät vastaajan taustatietoihin liittyvät kysymykset oli sijoitettava ensimmäisten kysymysten joukkoon, koska ohjelmalla ei voi tehdä ristiintaulukointia muutoin kuin ensimmäisen yhdeksän kysymyksen avulla. Yleisesti kyselyä ei tulisi aloittaa taustatietoon liittyvillä kysymyksillä, koska ne eivät useinkaan herätä vastaajan mielenkiintoa kyselyä kohtaan.¹²⁷

5.5 Kyselylomake

Kyselylomakkeen rakentamisessa ensimmäisenä lähtökohtana oli, että saatuja tuloksia pystytään vertailemaan Jaakkolan (2005)¹²⁸ sekä Pitkäsen ja Koukin (1999)¹²⁹ tekemien tutkimusten tuloksiin. (Ks. Liite 1)

Kysely muodostuu sekä monivalintakysymyksistä että strukturoiduista kysymyksistä. Monivalintakysymyksillä selvitettiin vastaajan taustatietoja, kuten ikää, sukupuolta ja vuosikurssia koskevia muuttujia sekä esimerkiksi vastaajan henkilökohtaisesti tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrää. Taustatekijöiden kohdalla on vaihtoehdot on laadittu niin, että vastaaja pystyy varmasti sijoittamaan itsensä johonkin vaihtoehtoista

Strukturoiduilla kysymyksillä selvitettiin vastaajan suhtautumista maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Strukturoituihin kysymyksiin vastaaminen tapahtui pääosin viisiportaisella Likert-asteikolla, mutta osassa kysymyksistä oli vain kolme tai neljä vastausvaihtoehtoa.¹³⁰ Ky-

symysten laadinnassa on pyritty yksiselitteisyyteen ja siihen, että vastausaineiston perusteella pystytään vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Taustatekijöiden kohdalla on jouduttu valitsemaan vain merkittävimmät, joten kaikkia vaikuttavia tekijöitä ei ole voitu huomioida. Tämän tyyppisessä tutkimuksessa jää lisäksi väistämättä vastaajan henkilökohtaiset elämäkokemukset huomioimatta.

Kyselylomaketta tehtäessä yhden ongelman muodostivat vertailututkimusten poikkeavat vastausvaihtoehdot, vaikka kysymykset olivatkin sisällöltään yhtenevät. Jaakkola (2005) käytti tutkimuksessaan vastausvaihtoehtona ”en osaa sanoa”. Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksessa vastaavissa kysymyksissä käytettiin sen sijaan vastausvaihtoehtona ”yhden tekevää”, joka valittiin tämän tutkimuksen kyselyyn. Vastausvaihtoehtona ”yhden tekevää” saattoi olla vastaajille helpompi vaihtoehto valita kuin ”en osaa sanoa”. Valittu vaihtoehto ”yhden tekevää”, kuvaa usein kuitenkin paremmin vastaajan suhtautumista. Tilanteessa, jossa vastaajalla ei ole selkeää mielipidettä asiasta, saattaa vaihtoehtona ”en osaa sanoa” johdatella valitsemaan muita vaihtoehtoja.

Koska molempien mainittujen tutkimusten kysymyssarjat olivat pitkiä, oli tämän tutkimuksen kyselystä selkeä tarve tehdä huomattavasti lyhyempi. Tiivistäminen oli kuitenkin tehtävä niin, että kaikki selkeät kokonaisuudet saatiin mitattua. Kysymykset pyrittiin laatimaan niille asetettujen vaatimusten mukaisiksi. Kysymys tulee olla helposti ymmärrettävissä ja sen tulee mitata haluttua tietoa.¹³¹ Kyselylomake rakentuu viidestäkymmenestä yhdestä kysymyksestä, joista useat olivat lähes sanasta sanaan otettu kahdesta edellä mainitusta tutkimuksesta.

5.6 Tutkimukseen kerätty aineisto

Tutkimuksen empiirinen aineisto saatiin kadeteille tehdystä kyselystä. Kyselyn pakollisuus aiheutti sen, että valtaosa kaikista neljän kurssin kadeteista tavoitettiin. Vastaajien osalta katoanalyysiä ei ollut mahdollisuus tehdä, koska vastaajilta ei kerätty nimi- tai muita tunnistamisen mahdollistavia tietoja. Kaikkien poissaolijoiden tietoon saaminen ja samanlaisten kyselyolosuhteiden järjestäminen tämän tutkimuksen puitteissa olisi ollut käytännössä mahdotonta.

Tutkimukseen vastasi syksyn 2007 aikana kaikkiaan 474 kadettia. Kysely tavoitti tuona aikana suurimman osan kaikista neljän vuosikurssin kadeteista. Kyselyyn vastasi 91., 92., 93. ja 94. kadettikurssien sekä 74., 75., 76. ja 77. merikadettikurssien kadetit. Kyselyjen toteutusajankohtana edellä mainituilla kursseilla opiskeli kurssinjohtajilta saatujen vahvuustietojen mukaan yhteensä 512 kadettia. Kyselyyn ei saatu vastauksia kadeteilta, jotka olivat esimerkiksi komennustehtävissä, vapaalla tai sairauden vuoksi poissa, kun kysely toteutettiin. Merkittävin samaa kurssia edustava joukko oli 92. kadettikurssilta. Tältä kurssilta vastauksia ei saatu ilmavoimien johtamisjärjestelmälinjalla opiskelevilta kadeteilta, koska kyselyä ei kursien aikatauluista johtuen kyetty toteuttamaan. 92. kadettikurssin ilmavoimien osalta jäi edellä mainitusta syystä johtuen puuttumaan 14 kadetin vastaukset. Muutoin otosta voidaan pitää edustavana, koska kaikista mahdollisista vastaajista kysely tavoitti noin 93 %.

Aiemmin syksyn 2007 aikana kysely teetettiin kahdelle kadettikurssille ja kahdelle merikadettikurssille, jolloin vastaajia oli 265. Näistä 92. ja 93. kadettikurssien sekä 75. ja 76. merikadettikurssien kadeteista suurin osa eli 220 vastasi kyselyyn molempina mainittuina ajankohtina. Syksyn 2006 aikana ei kuitenkaan tavoitettu enää näillä kursseilla opiskelunsa keskenjättäneitä eikä 93. kadettikurssilta perusopintojen jälkeen valmistuneita kadetteja, joita oli yhteensä 15.

6 AINEISTON KUVAILU JA TUTKIMUSMENETELMÄT

6.1 Aineiston kuvailu

Aineistoa kuvailtiin tekemällä suorilla prosentti- ja vastausjakaumia sekä erilaisia taulukoita ja kuvioita. Näillä pyrittiin havainnollistamaan eri väittämien suhteen syntyneitä jakaumia. Koska kysymykset oli pyritty muotoilemaan samanlaisiksi tai samankaltaisiksi kuin vertailututkimuksissa¹³², oli vastausaineiston vertaileminen näihin tutkimuksiin mahdollista. Vertailu suoritettiin suorien prosenttijakaumien avulla. Vertailussa otettiin huomioon koko väestön suhtautuminen ja taustamuuttujiltaan, kuten esimerkiksi iältään, koulutukseltaan ja sukupuoleltaan samanlaisten väestöryhmien vastaukset. Monissa kuvioissa vastausten tietoja on yhdistetty ja viisiportainen vastausjakauma on tiivistetty kolmeen kuvaavaan osaan. Esimerkiksi myönteisesti, neutraalisti ja kielteisesti suhtautuviin.

6.2 Yleistä tutkimusmenetelmistä ja niiden valinnoista

Kyselyssä on vastaajille annettu kysymyksiin vaihtoehdot, joista vastaajat valitsivat joko omaa suhtautumistaan lähimpänä olevan vaihtoehdon tai oikean taustatiedon esimerkiksi iän, sukupuolen tai asuinpaikan. Tutkimukseen kadeteilta kerätty empiirinen aineisto on siis luonteeltaan osin kvalitatiivista ja mittaa erilaisia laadullisia ominaisuuksia. Kerätty aineisto kuitenkin muutettiin numeeriseen muotoon, jolloin analysointi tapahtui käyttäen kvantitatiivisia, tilastollisen päättelyn menetelmiä. Tilastollisissa analyyseissä ei otettu huomioon tyhjäksi jääneitä vastauskohtia, vaan jätettiin analyysien ulkopuolelle. Enimmillään tyhjäksi jääneitä vastauksia oli kolme yhtä kysymystä kohden. Jos kadetti siis oli vastannut 51 kysymyksestä 50:een, olivat hänen vastauksensa mukana analyyseissä kaikkien muiden paitsi puuttuvan merkinnän osalta.

Tilastollisessa päättelyssä jouduttiin käytännössä aina voimakkaampien parametristen testien sijaan, käyttämään parametrittomia menetelmiä. Termi ”parametrinen” tarkoittaa tässä sitä,

että havaintoaineisto noudattaa tiettyä jakaumaan tietyillä parametreilla. Parametriset testit asettavat mitattaville kohteille usein tiukkoja vaatimuksia populaatiojakauman muotojen suhteen. Esimerkkinä on useisiin mittareihin liittyvä oletus populaation normaalijakautumisesta. Myös mittareille asetettavat vaatimukset ovat rajoittava tekijä tässä tutkimuksessa. Taustatiedot olivat suurimmaksi osaksi luonteeltaan laatueroasteikolla mitattuja, joten tämä osin jo yksistään sulki pois parametristen menetelmien käytön tilastollisessa päättelyssä. Myöskään tässä, kuten lukuisissa muissa ihmistieteellisissä asenteita mittaavissa tutkimuksissa, käytetty viisiportainen Likert-asteikko ei tukenut kovin hyvin parametristen menetelmien käyttöä. Metsämuurosen (2005) laajassa ihmistieteellistä tutkimusta koskevassa teoksessa mainitaan, että ” sosiologisissa ja käyttäytymistieteellisissä yhteyksissä hyvin usein käytetty Likert-asteikko edellyttää oikeastaan parametrittömien menetelmien käyttöä, koska sillä saatava informaatio ei varsinaisesti ole välimatka-asteikollista vaan järjestysasteikollista.”^{133 134}

Kaikkien seuraavassa esitettävien tilastollisten menetelmien tulkinnassa riskitasoksi asetettiin $p < 0,05$. Tämä tarkoittaa riskitasoa (p) sille, jos nollahypoteesi hylätään. Mikäli riskitaso alittaa halutun rajan, hyväksytään vaihtoehtoinen hypoteesi (H_1). Riskitaso $p < 0,05$ tarkoittaa 5 %:n riskitasoa sille, että hylättäessä nollahypoteesi (H_0) on tehty virhe. Tästä riskitasosta käytetään tilastotieteessä usein termiä ”melkein merkitsevä”. Termin käyttöä on paljon kritisoitu ja tämän tutkimuksen tuloksissa riskitason alittavat tulokset on raportoitu tilastollisesti merkitsevinä tuloksina, käyttämättä tarkempaa määrittelyä. Tuloksissa on raportoitu havaitut riskitasot, joten kunkin tuloksen kohdalla ne ovat luettavissa raportista. Ihmistieteellisessä tutkimuksessa on usein vaikeaa saavuttaa edes nyt valittua riskitasoa, joka oli perusteluna myös tässä tutkimuksessa tehdyille valinnalle. Tuloksissa on osittain esitetty myös erittäin lähelle asetettua riskitasoa olevat tulokset.¹³⁵

Tutkimuksen tulokset -kappaleessa selviää myös, miten kadettien suhtautuminen sijoittuu eri kysymyksissä vertailututkimuksiin nähden. Vertailut Jaakkolan (200) tutkimukseen on tehty viimeisimmän, vuonna 2003 suoritettuna, tutkimuksen tulosten kanssa. Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimusaineisto oli kerätty vuonna 1998. Ajankohdat tulee ottaa huomioon tutkimustulosten tarkastelussa, koska suhtautuminen vaihtelee paljonkin ajankohdan mukaan. Tämä näkyy esimerkiksi Jaakkolan tutkimuksessa, jossa suhtautuminen maahanmuuttajiin on vaihdellut tutkimusvuoden mukaan.

6.3 Käytetyt tilastolliset menetelmät

Seuraavassa on esitelty kaikki ne tilastolliset tutkimusmenetelmät, joita on myöhemmin sovellettu tuloksia analysoitaessa. Menetelmien osalta ei ole syvennytty yksityiskohtaisesti niihin matemaattisiin yhtälöihin, joiden kautta testien tulokset syntyvät. Menetelmistä on esitelty vain niiden keskeisimmät piirteet, menetelmien pohjalta syntyvät tulkittavat lukuarvot, menetelmän käyttötarkoitus ja niihin liittyvät mahdolliset rajoitukset.

6.3.1 Khiin neliön (χ^2) riippumattomuustesti

Laadullisten taustamuuttujien - esimerkiksi koulutustaustan ja asenneväittämien - välisiä yhteyksiä tarkasteltiin khiin neliön (χ^2) riippumattomuustestillä. Testillä tarkastellaan ristiintaulukoitua aineistoa ja verrataan saatuja frekvenssejä odotettuihin frekvensseihin. Odotetut frekvenssit kertovat sen, kuinka suuri kunkin taulukon solun frekvenssi olisi, jos taustamuuttujalla ei olisi merkitystä. Tämän jälkeen voidaan laskea χ^2 -testisuureen arvo, joka tapahtuu seuraavasti. Jokaisen solun havaitusta frekvenssistä vähennetään solun odotettu frekvenssi. Erotukset korotetaan toiseen potenssiin ja jaetaan oletetulla frekvenssillä, minkä jälkeen lopuksi nämä saadut luvut lasketaan yhteen. Saatua lukua verrataan yhdessä vapautusasteiden ($df = (\text{rivien määrä} - 1) \times (\text{sarakkeiden määrä} - 1)$) kanssa χ^2 -jakauman kriittisten arvojen taulukkoon¹³⁶. χ^2 -jakauman kriittisten arvojen taulukosta voidaan tämän jälkeen katsoa alittuuko asetettu riskitaso. Nollahypoteesiksi testissä asetetaan, että havaittu ja oletettu frekvenssijakauma ovat samanlaiset. Testi on tavallaan laatueroasteikollisille muuttujille soveltuva korrelaatiokerroin, jolla tarkastellaan taustamuuttujista johtuvien erojen voimakkuutta. Se ei kuitenkaan mittaa muutoksen suuntaa, joka ei sinänsä olisi laatueroasteikolla edes mielekäästä. Ristiintaulukoinnin avulla voidaan kuitenkin vertailla todellisten ja odotettujen frekvenssien eroa sekä havaittuja vastausosuuksia, jolloin voidaan päätellä, mitä eroja taustamuuttujien välillä on vastausosuuksissa.¹³⁷

Ongelmallista testin käytöstä tässä tutkimuksessa tekee kuitenkin se, jos luokitteleva ja luokiteltava muuttuja saavat useita arvoja. Tällöin ristiintaulukoitaessa luokitteleva ja mitattava muuttuja muodostavat useita sarakkeita ja rivejä. Useita arvoja saavat muuttujat johtavat laajoihin ristiin taulukoihin ja vapautusasteiden määrän kasvamiseen edellä esitellyllä tavalla, jolloin myös testisuureen tulisi olla suurempi. Tämä tarkoittaa, että jos havaittujen ja odotettu-

jen frekvenssien erotus ei ole riittävän suurta läpi koko taulukon, ei testisuureen arvo muodostu riittävän suureksi tilastollisen merkitsevyyden osoittamiseksi. Näin ollen muuttujien väliset heikommat yhteydet koko taulukossa tai merkittävät yhteydet vain jossain taulukon osassa eivät tuota riittävän suurta testisuureen arvoa, vaikka yhteys saattaisikin olla olemassa.¹³⁸

Pelkkä yksinkertainen ristiintaulukointi ei kuitenkaan vielä paljasta, vaikuttaako joku muu taustamuuttuja siihen, että jakaumat poikkesivat toisistaan. Tämän vuoksi aineistoa ristiintaulukoitaessa suoritettiin myös elaboraatio niin, että tutkittiin riippumattoman muuttujan vaikutusta suhtautumiseen, kun kolmannen muuttujan vaikutus on vakioitu. Ongelmaksi tässä muodostuu kuitenkin se, että aineistossa loppuvat niin sanotusti havainnot kesken. Tällä tarkoitetaan sitä, että solujen havaitut ja odotetut frekvenssit muodostuvat liian pieniksi, jolloin myös tilastollinen merkitsevyys katoaa, vaikka suuremmalla tutkimusaineistolla se saattaisikin olla olemassa. χ^2 -riippumattomuustestiä käytettiin tässä tutkimuksessa silloin, kun voitiin muodostaa riittävän suppeita ristiintaulukoita. Myöhemmin esiteltävissä tutkimuksen tuloksissa χ^2 -riippumattomuustestin tulokset on ilmaistu esimerkiksi merkinnällä: ryhmien välillä jakaumissa oli eroja ($\chi^2 (2) = 6.86, p = 0.032$), jossa luku 2 tarkoittaa vapautusasteiden määrää, luku 6.86 testisuureen arvoa ja luku $p = 0.032$ riskitasoa nollahypoteesin hylkäämisvirheelle.

6.3.2 Kruskal-Wallis testin testi

Kruskal-Wallis testillä voidaan tutkia, onko useampien ryhmien keskiarvojen välillä eroja suhteessa tutkittavaan muuttujaan eli tässä tapauksessa johonkin suhtautumista koskevaan kysymykseen. Testi sopii tilanteisiin, joissa vertailtavia ryhmiä on enemmän kuin kaksi. Nollahypoteesiksi on taustamuuttujia tutkittaessa asetettu, että niiden keskiarvoissa suhteessa selitettävään muuttujaan ei ole eroja. Kruskal-Wallis testissä ryhmien otoskoot voivat olla erilaisia.¹³⁹

Myöhemmin esiteltävissä tutkimuksen tuloksissa tämän testin käyttö on ilmaistu puhumalla ”vapaasta palautuksesta” ja esimerkiksi merkinnällä ($\chi^2 (3) = 7,89, p = 0.048$), jossa luku 3 tarkoittaa vapautusasteiden määrää, luku 7,89 testisuureen arvoa ja luku $p = 0.048$ riskitasoa nollahypoteesin hylkäämisvirheelle. Kuten luvuista ja niiden selityksistä voidaan huomata,

perustuu tämän testin tulosten tulkinta myös χ^2 -jakauman kriittisiin arvoihin. Kruskal-Wallis testin on siinä mielessä ”tyhmä” testi, että se ei kerro, minkä ryhmien välillä keskiarvoissa on eroa. Testi voi siis antaa tilastollisesti merkitsevän tuloksen, vaikka vain yksi ryhmien välisistä keskiarvoista poikkeaisi toisista. Tästä syystä eri ryhmien väliset niin sanotut post hoc -vertailut on vielä tehtävä erikseen. Post hoc -vertailuissa tutkitaan, minkä kaikkien ryhmien tulokset poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Tähän soveltuu seuraavassa esiteltävä Mann-Whitneyn U-testi, jolla voidaan tutkia kahta toisistaan riippumatonta ryhmää keskenään.¹⁴⁰

6.3.3 Mann-Whitneyn U-testi

Mann-Whitneyn U-testiä voidaan pitää riippumattomien otosten t-testin parametrittömänä vastineena.¹⁴¹ Testistä käytetään usein lyhennettynä nimeä U-testi, jota käytetään myöhemmin myös tässä tutkimuksessa, kun tekstissä mainitaan testin käyttö. U-testi sopii kahden keskiarvon vertailemiseen silloin, kun ei voida olettaa populaation olevan normaalisti jakautunut ja mittauksista ei ole suoritettu välimatka-asteikollisella mittarilla. Se soveltuu siis myös järjestysasteikollisella mittarilla tehtyjen kysymysten tulosten vertailuun. U-testin perusideana on, että aluksi järjestetään muuttujan suhteen kaikki havainnot suuruusjärjestykseen ja annetaan havainnoille järjestysluvut, minkä jälkeen tutkitaan kahden vertailtavan ryhmän vastausten sijoittumista suhteessa näihin järjestyslukuihin. U-testi ottaa huomioon myös ryhmien koot, joten testiä voidaan käyttää, vaikka ryhmien välillä olisi suurikin ero havaintojen määrässä.¹⁴²

Nollahypoteesiksi U-testissä asetetaan, että kahden ryhmän välillä keskiarvoissa ei ole eroa. Tutkimuksen tulosten esittelyssä U-testin käytöstä saadut tulokset on ilmoitettu esimerkiksi muodossa ($U = 259$, $p = 0.071$), jossa U tarkoittaa saatua testisuuretta ja p riskitasoa sille, että nollahypoteesi on hylätty virheellisesti. Nollahypoteesiksi testissä asetetaan, että kahden tutkittavan joukon järjestyslukujen jakauma on samanlainen suhteessa mitattuun muuttujaan eli tämän tutkimuksen kohdalla johonkin suhtautumista koskevaan kysymykseen.¹⁴³

6.3.4 Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin ρ_s

Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella voidaan nimensä mukaisesti tutkia kahden järjestyksasteikolla mitatun muuttujan välistä yhteyttä. Järjestyskorrelaatiokerrointa laskettaessa vertaillaan muuttujaparin järjestyslukuja toisiinsa. Molempien muuttujien havainnoille annetaan siis ensin järjestysluvut, jonka jälkeen vertaillaan, kuinka paljon muuttujien väliset järjestysluvut poikkeavat toisistaan. Ensimmäin lasketaan järjestyslukujen erotukset ja korotetaan saadut luvut toiseen potenssiin, jonka jälkeen ne voidaan sijoittaa yhtälöön¹⁴⁴. Kertoimen tilastollinen merkitsevyys kertoo, kuinka suurella todennäköisyydellä korrelaatio on todellinen eikä johdu vain sattumasta.¹⁴⁵

Se miksi tässä tutkimuksessa käytettiin järjestyskorrelaatiokerrointa, Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimen sijasta on, että järjestyskorrelaatiokerroin ei tee oletuksia aineiston normaalijakautumisesta, joka oli tämän tutkimuksen kohdalla usein myös tilanne. Toinen syy oli, että järjestyskorrelaatiokertoimen avulla pystytään tutkimaan myös käyräviivaisia, monotonisia yhteyksiä muuttujien välillä. Muutosten ei siis tarvitse olla tasaista, vaan kerrointa voidaan käyttää myös, jos yhteys on logaritminen tai eksponentiaalinen. Spearmanin korrelaatiokertoimen käytössä on tämän tutkimuksen kannalta se heikkous, että siitä ei voida suoraan johtaa osittaiskorrelaatiota. Osittaiskorrelaation avulla voitaisiin tutkia kahden muuttujan välistä yhteyttä, kun kolmannen muuttujan vaikutus on poistettu. Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen käyttö on tässä tutkimuksessa ilmaistu esimerkiksi merkinnällä: muuttujat olivat yhteydessä toisiinsa ($\rho_s = 0,152$, $p < 0,01$), jossa ρ_s tarkoittaa korrelaatiokertoimen arvoa ja p riskitasoa sille, että nollassa hypoteesi on hylätty virheellisesti. Nollahypoteesiksi kerrointa laskettaessa asetetaan, että muuttujien välillä ei ole yhteyttä eli korrelaatiokertoimen arvo on nolla.¹⁴⁶

6.3.5 Somersin delta (Δ_{AB} tai Δ_{BA})

Somersin deltaa voidaan käyttää, kun kaksi muuttujaa on mitattu välimatka-asteikollisilla mitareilla. Menetelmä kertoo, kuinka paljon ristiintaulukoidut muuttujat pystyvät selittämään toistensa vaihtelusta. Somersin deltasta voidaan käyttää kolmea eri versiota, joista ensimmäisessä saraketekijällä selitetään rivitekijää (Δ_{BA}). Toisessa versiossa rivitekijällä selitetään saraketekijää (Δ_{AB}). Kolmas on symmetrinen versio (Δ), jossa tutkitaan, kuinka paljon tekijät pystyvät selittämään toisistaan, kun selityksiä tarkastellaan molemmista suunnista. Somer-

sin deltan avulla lasketuista kertoimista voidaan suoraan nähdä kuinka paljon muuttujat pystyvät selittämään prosentuaalisesti toisistaan ja millä tasolla tulos on tilastollisesti merkitsevä. Tässä tutkimuksessa tämän menetelmän käyttö on ilmaistu esimerkiksi muodossa: muuttujat pystyivät selittämään toisistaan 35 % ($\Delta = 0.35$, $p = 0.001$), jossa Δ tarkoittaa deltan arvoa ja p riskitasoa nollahypoteesin hylkäämisvirheelle.¹⁴⁷

6.3.6 Cronbachin alfa (α)

Cronbachin α -kertoimella voidaan mitata muodostetun summamuuttujan sisäistä yhtenäisyyttä, konsistenssia. Summamuuttujassa yhdistetään useamman muuttujan tieto yhdeksi muuttujaksi. α -kertoimen avulla arvioidaan, kuinka hyvin mittarin osiot mittaavat samaa asiaa. Testi kertoo siis mittarin reliabiliuden, toistettavuuden. Cronbachin α lasketaan muuttujien keskimääräisten korrelaatioiden ja väittämien lukumäärän avulla. Kertoimen arvosta voidaan päätellä, kuinka paljon mittarissa esiintyvä vaihtelu on todellista ja kuinka paljon virheellistä. Reliabiliteetti voi periaatteessa saada arvoja 1 ja 0 väliltä. Mitä suurempi kerroin on, sitä korkeampi reliabiliteetin voidaan katsoa olevan. Eri lähteissä on esitetty erilaisia lukuja siitä, mikä on matalin arvo, jotta α voidaan hyväksyä. Metsämuuronen (2005) esittää alimmaksi hyväksyttäväksi arvoksi 0,6:a. On myös todettu, että ”kliinisten testien reliabiliteetin rajana pidetään vähintään 0.9 ja tutkimuskäyttöön tarkoitettujen mittareiden reliabiliteetin pitäisi olla vähintään 0.8”.¹⁴⁸ Summamuuttujan reliabiliteetti on ilmaistu tässä tutkimuksessa esimerkiksi merkinnällä ($\alpha = 0.886$).¹⁴⁹

6.3.7 Ristiintaulukointi

Joissain kohdin tutkimusta taustatietojen vaikutusta vastauksiin tarkasteltiin myös suorilla ristiin taulukoilla ilman, että esimerkiksi χ^2 -riippumattomuustestin tulos olisi ollut tilastollisesti merkitsevä. Vaikkei tämä menetelmä kerrokaan siitä, onko joidenkin muuttujien välillä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä, se antoi kuitenkin joissain tapauksissa siinä määrin mielenkiintoista tietoa, että menetelmää päätettiin käyttää. Tähän oli syynä myös se, että joidenkin taustamuuttujien kohdalla havaintomäärät olivat osassa luokkia pieniä. Tällöin ristiin taulukoitaessa tilastollisen merkitsevyyden syntyminen ei ollut osittain edes mahdollista. Näissä tuloksissa on kuitenkin otettava huomioon se, etteivät ristiin taulukon jakaumat ole tilastolli-

sesti merkitsevässä mielessä erilaisia. Pääosin tuloksia on kuitenkin pyritty selittämään tilastollisesti todistettujen merkitsevyyksien avulla.

6.4 Aineiston muokkaus tilastollisia menetelmiä varten

Kadettien vastauksia suhtautumista koskeviin kysymyksiin tutkittiin seuraavien taustamuuttujien suhteen:

- kadettikurssi
- puolustushaara
- ikäryhmä
- sukupuoli
- koulutustausta
- paikkakunta, jolla on asunut suurimman osan elämästään
- lapsuudenkodin pääasiallisen tulonhankkijan sosioekonominen asema
- kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä
- kokemukset maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä
- kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä (vain kysymysten 49 ja 50 kohdalla).

Aineistoa oli tarve yhdistellä ja toisaalta jättää analyyseistä pois joitakin muuttujia, jotta edellä kuvattuja tilastollisia menetelmiä varten saatiin taustamuuttujien suhteen muodostettua riittävän suuria ryhmiä. Alla olevassa luettelossa on eritelty muutokset ja ryhmien poisjättäminen sekä perustelut tehdyille valinnoille. Lisäksi luettelossa on eritelty ne tekijät, jotka saattoivat vaikuttaa kulloisenkin taustamuuttujan kohdalla tilastollisten analyysien tuloksiin.

- Opinto-oikeuden suhteen vertailuja ei tehty, koska kaikki kandidaatin oikeudella opiskelevat kadetit olivat 92. kadettikurssilta. (Vastausaineistoa kerättäessä syksyllä 2007 suoritti 91. kadettikurssi tutkinnon maisterivaihetta ja uudistetussa tutkintojärjestel-

mässä opiskelevilla 93. ja 94. kadettikurssien kadeteilla oli kaikilla opinto-oikeus maisterin tutkintoon.)

- Koulutusta koskevissa vertailussa ei otettu huomioon niitä kadetteja, jotka olivat suorittaneet joko ammatillisen korkeakoulututkinnon (8 kpl) tai ylemmän korkeakoulututkinnon (3 kpl). Toisaalta myös ammattikoulun suorittaneiden (31 kpl) ja tutkintoon täydentävien opistoupseerien (23 kpl) määrä oli tilastollisten analyysien suhteen ylioppilaisiin (409 kpl) nähden pieni. Tämä heikensi osaltaan ryhmien välisten erojen tarkastelun merkitsevyyttä.
- Iän vaikutusta suhtautumiseen tutkittiin vain 18–24- ja 25–29-vuotiaiden välillä, koska 30-vuotiaita ja sitä vanhempia oli vain 20 kadettia, joista täydentäjiä oli 17. Täydentäjien suuren osuuden ja toisaalta vanhimman ikäluokan pienen määrän takia olisi luotettavien tilastollisten analyysien tekeminen niin, että toisen vaikutus poistetaan, ollut mahdotonta.
- Naisia oli 474 vastanneesta kadetista 27.
- Äidinkielekseen ilmoitti ruotsin vain 7 kadettia. Vähäisen määrän takia tilastollisia vertailuja ei suoritettu.
- Kadetin henkilökohtaisesti tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrää koskevassa muuttujassa yhdistettiin 6 - 10 ja yli 10 tuntevat, koska vastaajamäärä jälkimmäisessä ryhmässä oli muuten jäänyt varsin pieneksi (26 kpl).

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Seuraavissa alaluvuissa on esitelty tutkimuksesta saatuja tuloksia eriteltynä kuhunkin vastauslomakkeessa esitettyyn kysymykseen tai useampiin kysymyskokonaisuuksiin jaoteltuna. Kadettien taustatietojen vaikutus vastauksiin on esitetty niiltä osin, kun merkittäviä eroavaisuuksia on ilmennyt tai tutkijan mielestä mielenkiintoista tietoa on tullut esille.

7.1 Taustamuuttujien välisiä yhteyksiä

Heti aineiston analysoinnin alkuvaiheessa kävi ilmi, että yhdellä taustamuuttujalla eli kohtaamiskokemusten laadulla, oli merkittävä selitysosuus kadettien suhtautumiseen. Ongelmallisen tilanteesta teki se, ettei käytetyillä tilastollisilla menetelmillä pystytty täysin vakioimaan kokemusten vaikutusta muita taustatekijöitä tutkittaessa. Kaikissa tapauksissa ei siis voitu havaita, vaikuttiko taustamuuttuja itsenäisesti havaittuihin eroihin vai johtuivatko erot siitä, että kohtaamiskokemukset olivat erilaisia eri ryhmien välillä. Osassa tilastollisista analyyseista vaikutus pystyttiin ottamaan huomioon, mutta kaikissa ei. Varsinkin niiden taustamuuttujien osalta, joissa vastaajien määrä oli yhden tai useamman ryhmän osalta pieni, johti edellä mainitun taustatekijän vaikutuksen poistaminen siihen, ettei eroavaisuuksien havainnoiminen ollut enää mielekästä. Tästä syystä liitteessä 4 on esitelty, mikä vastausten jakauma oli kunkin taustamuuttujan kohdalla suhteessa kokemuksiin kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalais-taustaisista henkilöistä.

Kohtaamiskokemusten ja kadetin henkilökohtaisesti tuntemien ulkomaalaisten määrän välisessä jakaumassa oli eroja ($\chi^2(9) = 21,27$, $p = 0.0012$). Molemmat olivat yhteydessä toisiinsa ($\rho_s = 0,152$, $p < 0,01$). Niillä kadeteilla, jotka tunsivat enemmän Suomessa asuvia ulkomaalaisia, oli suhteellisesti enemmän myönteisiä kohtaamiskokemuksia maahanmuuttajien kanssa ja päinvastoin. Korrelaatiokertoimen suuruus muuttujien välillä oli verrattain pieni, joten yhteyttä tutkittiin vielä Somersin deltan avulla. Tarkastelussa selvisi, että muuttajat pystyivät yhdessä selittämään toisistaan 13,1 % ($\Delta = 0,131$, $p = 0.001$). Vaikka yhteys olikin tilastollisesti merkitsevä, ei kumpikaan taustamuuttujista pystynyt selittämään toista kovin suurella osuudella. Tämän havainnon pohjalta oli perusteltua, että molempien taustamuuttujien vaikutuksia

erilaisiin suhtautumista koskeviin kysymyksiin voitiin tarkastella myös erikseen. Havaittu yhteys oli kuitenkin otettava huomioon tuloksia tulkittaessa.

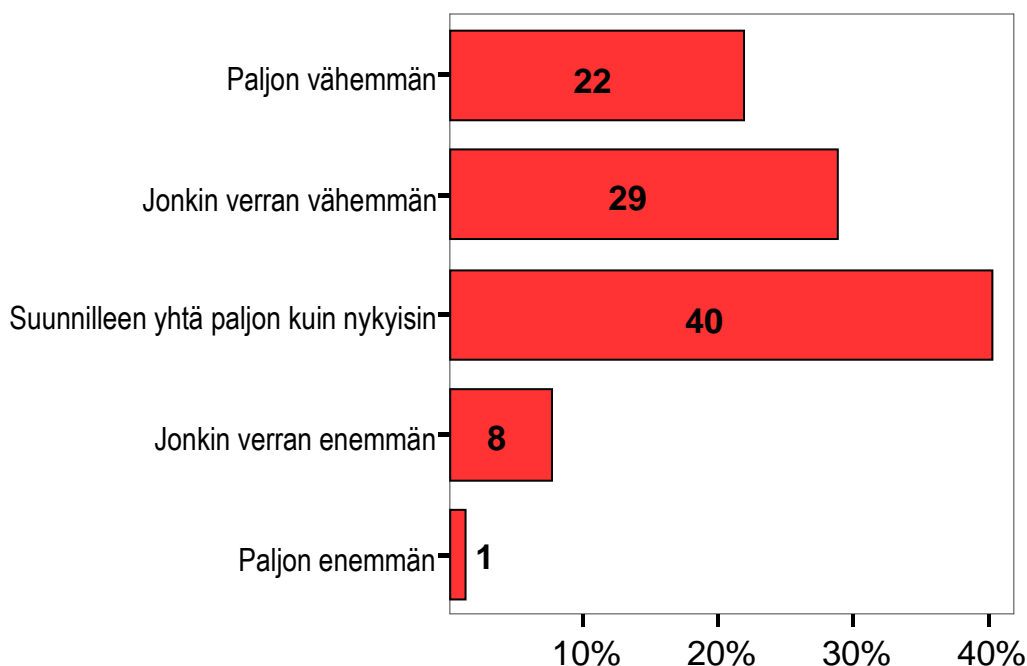
Täydentäjiä oli vain kahdella kurssilla, 91. kadettikurssilla (16 kpl) ja 94. kadettikurssilla (7 kpl). Naisista suurin osa, 22 kpl, edusti maavoimia. Pidempään opiskelleilla kursseilla oli myös suhteessa enemmän iältään vanhempia eli 25–29- ja yli 30-vuotiaita. Muiden taustamuuttajien suhteen aineisto oli jakautunut melko tasaisesti, joten niiden mahdollisia vaikutuksia vastauksiin ei tutkittu.

7.2 Maahanmuuttajien ottaminen Suomeen ja maahanmuuttoa koskevat säädökset

7.2.1 Suhtautuminen maahanmuuttajien ottamiseen

Kadeteilta kysyttiin, missä määrin he haluisivat ottaa Suomeen lisää maahanmuuttajia. Yli puolet kadeteista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajia tulisi ottaa Suomeen joko nykyistä paljon tai jonkin verran vähemmän. Noin kaksi viidestä kadetista oli sitä mieltä, että Suomeen otettavien maahanmuuttajien määrä voitaisiin pitää suunnilleen nykyisellään. Maahanmuuttajien määrän lisäämistä kannattavien osuus oli kaikkiiin vastanneisiin nähden pieni, vain alle kymmenesosa vastaajista. Ainoastaan kuusi kadettia 474:sta kannatti maahanmuuttajien määrän huomattavaa lisäystä. (Kuvio 1)

Kruskall-Wallisin testi osoitti, että taustamuuttajista kohtaamiskokemusten laatu ($\chi^2(3) = 120,5$, $p = 0.000$), puolustushaara ($\chi^2(2) = 22,73$, $p = 0.000$) ja kadetin henkilökohtaisesti tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ($\chi^2(3) = 7,89$, $p = 0.048$) vaikuttivat kadettien suhtautumiseen. Myönteiset kohtaamiskokemukset ja myönteisempi suhtautuminen olivat selvästi yhteydessä toisiinsa ($\rho_s = 0.506$, $p < .01$). Myös kohtaamiskokemusten määrällä näytti aluksi olevan heikko, mutta tilastollisesti merkitsevä yhteys suhtautumiseen ($\rho_s = 0.101$, $p < .05$). Tämä yhteys ei kuitenkaan enää ollut tilastollisesti merkitsevä, kun vastaajia vertailtiin kohtaamiskokemusten laatu huomioon ottaen.

Kuvio 1. Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajien ottamiseen vuonna 2007 (%)

Puolustushaarojen välisessä vertailussa erottelevaksi tekijäksi tulivat maavoimat. Vertailtaessa keskiarvoja meri- ja ilmavoimien kadettien välillä ei löytynyt merkittäviä eroja ($U = 3252,5$, $p = 0.62$). Sen sijaan maavoimien kadetit suhtautuivat molempiin sekä merivoimien ($U = 9235$, $p = 0.001$) että ilmavoimien kadetteihin ($U = 9859,5$, $p = 0.000$) verrattuna kielteisemmin maahanmuuttajien ottamiseen. Koska eri puolustushaarojen kadeteilla oli eroja kohtaamiskokemusten laadun suhteen, tutkittiin säilyvätkö erot, kun tämän tekijän vaikutus poistetaan. Tutkimusta varten kadetit jaettiin vastausten perusteella kolmeen ryhmään: myönteisesti (paljon tai jonkin verran enemmän), neutraalisti (suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin) ja kielteisesti (paljon tai jonkin verran vähemmän) suhtautuviin. Kun kohtaamiskokemusten laatu otettiin huomioon, ei maa- ja merivoimien kadettien välillä ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Sen sijaan, kun vertailtiin maa- ja ilmavoimien kadetteja, erot säilyivät niiden osalta, joiden kokemukset maahanmuuttajista olivat suunnilleen yhtä paljon myönteisiä kuin kielteisiä ($\chi^2 (2) = 7,22$, $p = 0.027$) sekä niiden osalta, joiden kohtaamiskokemukset olivat enimmäkseen kielteisiä ($\chi^2 (2) = 7,72$, $p = 0.026$). Niiden kadettien osalta, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia, eroa maa- ja ilmavoimien välillä ei ollut ($\chi^2 (2) = 0,13$, $p = 0.94$).

Muilla taustatekijöillä ei ollut vapaan palautuksen suhteen tilastollisesti merkitsevää vaikutusta suhtautumiseen, mutta keskiarvoissa oli kuitenkin jonkin verran mielenkiintoisia eroja. Seuraavissa tiedoissa pienempi keskiarvo tarkoittaa myönteisempää suhtautumista. Ero kurs-

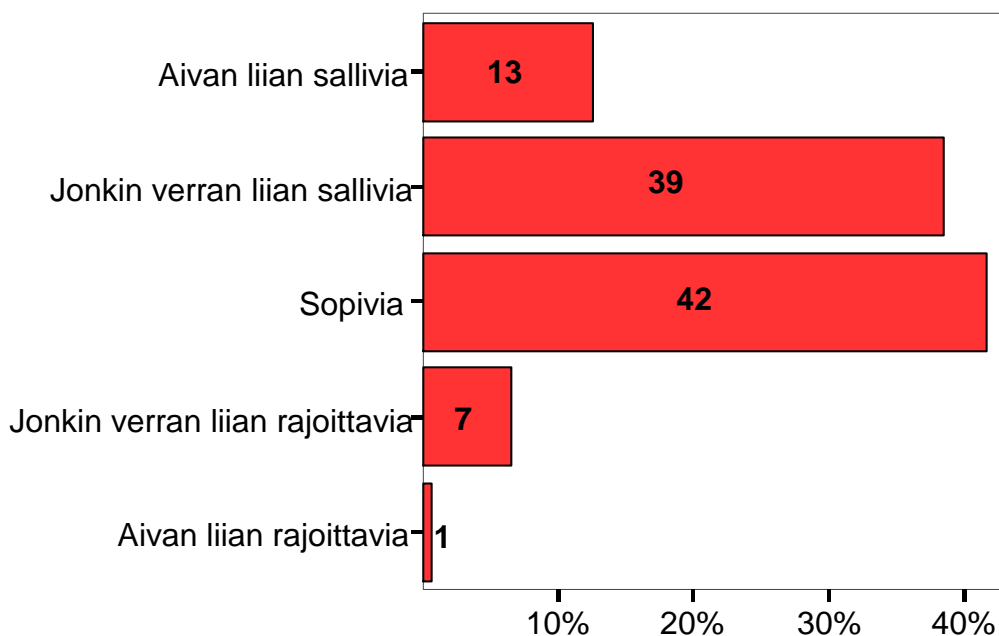
sien välillä oli melko lähellä asetettua rajaa vapaassa palautuksessa ($\chi^2 (3) = 7,31, p = 0.063$), joten näitä tuloksia tarkasteltiin vielä lähemmin. Myönteisimmin suhtautuivat kaksi pisimmällä opinnoissaan olevaa kurssia 92. kadettikurssi (ka = 3,50) ja 91. kadettikurssi (ka = 3,53). 94.kurssin kadetit suhtautuivat maahanmuuttajien ottamiseen keskiarvon perusteella hieman kahta edellä mainittua kurssia kielteisemmin (ka = 3,66) ja kielteisin suhtautuminen oli vuoden opiskelleilla 93. kadettikurssin kadeteilla (ka = 3,80). Kun kursseja tarkasteltiin tarkemmin pareittain, olivat erot kielteisimmin suhtautuneen 93. kurssin osalta merkitseviä verrattuna kahteen myönteisemmin suhtautuneeseen kurssiin eli 92. kurssin (U = 4931,0, p = 0.015) ja 91. kurssiin (U = 6152,5, p = 0.04). Eroa saattoivat selittää osaltaan 93. kurssin jonkin verran muita kursseja kielteisemmät kohtaamiskokemukset (Ks. Liite 3). Tätä vaikutusta tutkittiin vertailemalla kolmea kurssia pareittain samalla tavalla kuin oli tehty eri puolustushaarojen kohdalla. Selvisi, että kun kohtaamiskokemusten laadun vaikutus poistettiin, tilastollisesti merkitsevä ero oli ainoastaan 92. ja 93. kadettikurssien välillä niiden kadettien osalta, joilla oli suunnilleen yhtä paljon kielteisiä ja myönteisiä kokemuksia maahanmuuttajista ($\chi^2 (2) = 6,47, p = 0.039$).

Aiemman koulutuksen perusteella myönteisimmin maahanmuuttajien ottamiseen suhtautuivat tutkintoaan täydentävät opistoupseerit (ka = 3,43). Ylioppilastutkinnon suorittaneiden keskiarvo oli (ka = 3,63) ja ammattikoulun suorittaneilla (ka = 3,90). Koska täydentäjien ja ammattikoulun suorittaneiden välillä oli keskiarvoissa selvästi havaittava ero, oli tarkoituksenmukaista tutkia tämä vielä erikseen. Ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä (U = 259, p = 0.071)

7.2.2 Suhtautuminen maahanmuuttoa koskeviin säädöksiin

Kuviossa 2 on esitetty, miten kadetit suhtautuivat maahanmuuttoa koskeviin säädöksiin vuonna 2007. Jakauma vastausvaihtoehtojen välillä on samansuuntainen kuin kuviossa 1, jossa oli esitettyä kadettien suhtautuminen maahanmuuttajien ottamiseen. Suurin ero on lähinnä kielteisesti suhtautuvien eri vastausvaihtoehtojen välillä. Jyrkän torjuvalla kannalla olevien osuus oli tämän kysymyksen suhteen noin 9 prosenttiyksikköä pienempi eli 13 %. Muutoin luvut olivat samankaltaisia eli kielteisesti (säädökset ovat jonkin verran tai aivan liian sallivia) suhtautui noin puolet kadeteista (52 %). Neutraalisti suhtautuneiden kadettien osuus oli myös

suuri (42 %). Sen sijaan liian rajoittavia säädökset olivat vain alle joka kymmenennen (8 %) kadetin mielestä.

Kuvio 2. Kadettien suhtautuminen maahanmuuttoa koskeviin säädöksiin vuonna 2007 (%)

Muuhun väestöön verrattuna kadeteista huomattavasti suurempi osuus piti maahanmuuttoa koskevia säädöksiä joko aivan tai jonkin verran liian sallivina. Vuonna 2003 Jaakkolan kyselyyn vastanneista suomalaisista 31 % oli sitä mieltä, että maahanmuuttoa koskevat määräykset¹⁵⁰ olivat jonkin verran (22 %) tai aivan liian (9 %) sallivia. Maahanmuuttoa koskevia määräyksiä jonkin verran liian rajoittavina pitävien osuus oli Jaakkolan tutkimuksen vastaajilla 14 % ja aivan liian rajoittavina määräyksiä piti 3 %. Kuten kuvio 2 huomataan, kadettien keskuudessa säädöksiä liian rajoittavina pitävien osuudet olivat pienempiä.¹⁵¹

Vertailtaessa kadettien suhtautumista eri viranomaisryhmiin oli vastausten jakauma samankaltainen poliisien ja rajavartijoiden kanssa. Sekä poliiseista että rajavartijoista 16 % piti maahanmuuttomääräyksiä aivan liian sallivina. Määräyksiä jonkin verran liian sallivina pitävien osuus oli rajavartioilla 6 prosenttiyksikköä pienempi kuin poliiseilla, joista 37 % piti maahanmuuttomääräyksiä jonkin verran liian sallivina. Jos siis tarkastellaan kielteisesti suhtautuneiden osuuksia kokonaisuutena, kadettien (52 %) ja poliisien (53 %) osalta osuudet oli hyvin lähellä toisiaan, rajavartijoiden ollessa jonkin verran harvemmin kielteisellä kannalla (47 %). Näihin kahteen viranomaisryhmään vertailtaessa oli myös myönteisten vastausten osuus kade-

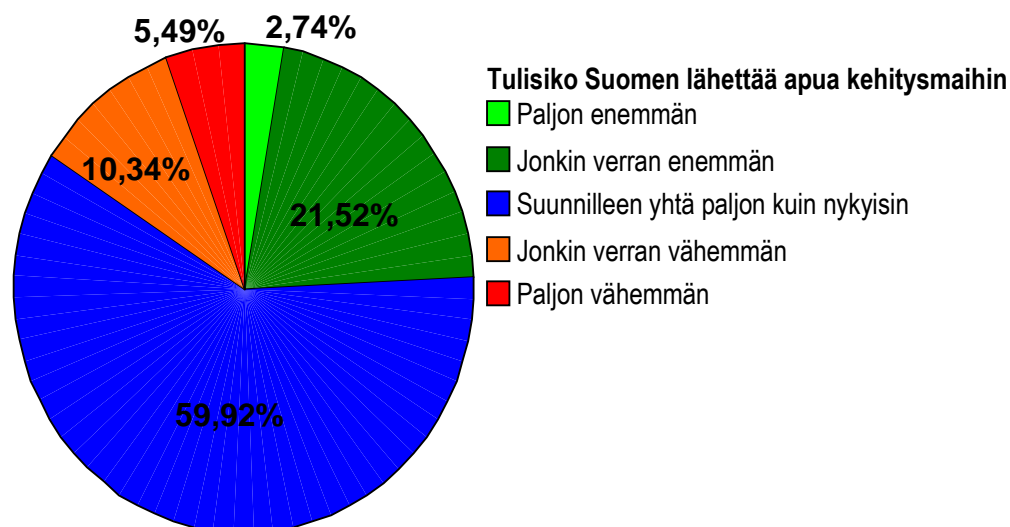

teilla lähellä molempia ryhmiä. Kadeteista kuitenkin hieman suurempi osuus (8 %) piti säädöksiä liian rajoittavina verrattu rajavartijoihin (5 %) ja poliiseihin (4 %). Sen sijaan, kun verrattiin kadetteja muihin tutkittuihin viranomaisryhmiin, kadetit olivat huomattavasti useammin kielteisellä kannalla ja huomattavasti harvemmin myönteisellä kannalla. Esimerkiksi verrattuna kielteisimmän poliisien ja rajavartijoiden jälkeen suhtautuneisiin työvoimaviranomaisiin eroa oli merkittävästi, koska työvoimaviranomaisista liian sallivina maahanmuuttomääräyksiä piti 26 % ja liian rajoittavina 14 %.¹⁵²

7.3 Suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen

Kehitysyhteistyö on osa Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.¹⁵³ Etenkin Lähi-idässä ja Afrikassa tapahtuvalla avustustoiminnalla voidaan ehkäistä tai lieventää kriisejä, jolloin voidaan rajoittaa myös Eurooppaan tulevaa pakolaisvirtaa.¹⁵⁴ Tutkimusten mukaan konfliktien ennaltaehkäisy on edullisempi vaihtoehto kuin niiden jälkihoito.¹⁵⁵ Entinen YK:n pääsihteeri Kofi Annan pitää konfliktien ennaltaehkäisyä paljon parempana ja taloudellisempänä vaihtoehtona kuin hoitaa niiden jälkiseurauksia. Annan pitää tätä ehkä viime vuosikymmenen suurimpana opetuksena.¹⁵⁶ Kehitysapua voidaan pitää paitsi seurausten jälkihoitona myös ennaltaehkäisevänä toimintana. Eri muodoissa tapahtuvalla avun lähettämällä voidaan vakauttaa kohdemaan tilannetta ja näin ennaltaehkäistä kriisin puhkeamista tai laajenemista. Suomi on yhdessä muiden EU:n vanhojen jäsenmaiden kanssa sitoutunut nostamaan kehitysavun määrän 0,7 %:iin vuoden 2015 loppuun mennessä.¹⁵⁷

Kadeteista suurin osa eli lähes 60 % oli sitä mieltä, että Suomen tulisi lähettää kehitysapua suunnilleen saman verran kuin nykyisinkin. Kehitysavun lisäämisen kannalla olevia oli kuitenkin suurempi osuus (~24 %) kuin sen vähentämisen kannalla olevia (~16 %). (Ks. Kuvio 3)

Kuvio 3. Kadettien suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen vuonna 2007

Myös tämän kysymyksen kohdalla kadetteja erotteli kohtaamiskokemusten laatu, jonka suhteen jakaumat poikkesivat toisistaan ($\chi^2(4) = 41,81$, $p = 0.000$). Ne kadetit, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kohtaamiskokemuksia, suhtautuivat muita useammin myönteisesti kehitysavun lisäämiseen. Tämä näkyi selvästi, kun tarkasteltiin vastausten suhteellisia prosenttiosuuksia erilaisten kohtaamiskokemusten perusteella. Niistä kadeteista, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, 40 % kannatti kehitysavun lisäämistä joko jonkin verran tai paljon enemmän. Vastaava osuus oli 26 % niillä, joilla oli suunnilleen yhtä paljon kielteisiä ja myönteisiä kokemuksia ja 12 % niillä, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia. Toisin päin käännettynä kehitysavun vähentämisen kannalla olevien osuudet olivat 6 %, 12 % ja 27 %, myönteisiä kohtaamiskokemuksia omaavat ensin lueteltuna.

Suhtautumisessa kehitysavun lähettämiseen jakaumat poikkesivat toisistaan myös kadetin henkilökohtaisesti tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrän suhteen ($\chi^2(6) = 25,25$, $p = .000$). Kun kohtaamiskokemusten laadun vaikutus otettiin huomioon, kontaktien määrällä oli merkitystä ainoastaan niiden osalla, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä ($\chi^2(6) = 13,66$, $p = 0.034$). Kontaktien suurempi määrä näkyi myönteisempänä suhtautumisena kehitysavun li-

säämiseen ($p_s = 0.107$, $p < .05$). Tämän vaikutuksen tilastollinen merkitsevyys kuitenkin katosi, kun kokemusten laatu otettiin huomioon.

Jakaumien suhteen myös sukupuoli ja kadettikurssit erottuivat toisistaan. Naiskadetit olivat suhteellisesti useammin valmiita lisäämään kehitysapua verrattuna mieskadetteihin ($\chi^2(2) = 7,78$, $p = 0.02$). Naiskadeteista lähes puolet (44 %) oli kehitysavun lisäämisen kannalla ja vain yksi oli vähentämisen kannalla. Mieskadeteilla lisäämistä kannattavien osuus sen sijaan jäi lähes puoleen tästä (23 %). Naisten vähäisen määrän vuoksi muiden taustatekijöiden vaikutusta suhtautumiseen ei tutkittu, mutta jakaumat naisten ja miesten välillä eivät poikenneet esimerkiksi kohtaamiskokemusten laadun suhteen. (Ks. Liite 4)

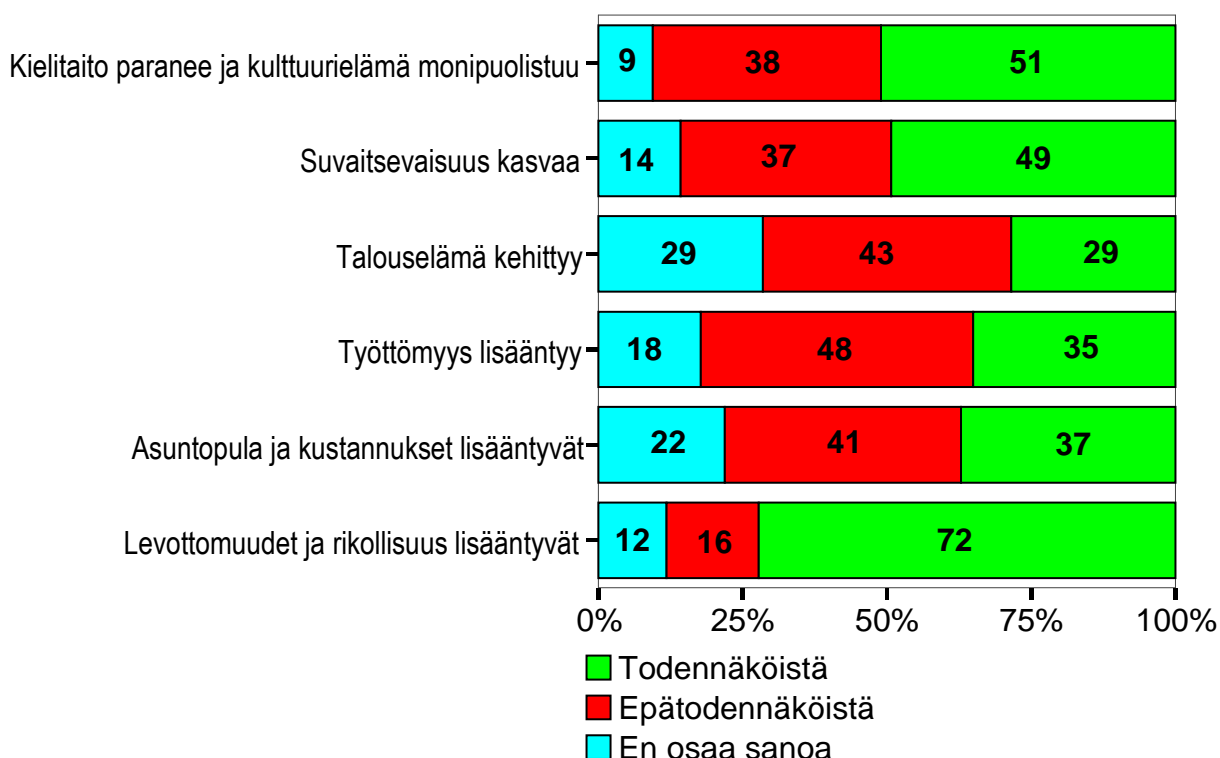
Vaikka kadettikurssien välisessä vertailussa jakaumat poikkesivat kehitysavun lähettämistä koskevan kysymyksen suhteen ($\chi^2(6) = 22,91$, $p = 0.001$), erot eivät olleet kuitenkaan täysin yksiselitteisiä (Ks. Liite 5). Kun kohtaamiskokemusten laadun vaikutus otettiin vertailussa huomioon, jakaumat kurssien välillä poikkesivat merkitsevästi niiden osalta, joilla oli suunnitellen yhtä paljon kielteisiä ja myönteisiä kokemuksia ($\chi^2(6) = 13,21$, $p = 0.040$) sekä niiden osalta, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia ($\chi^2(6) = 13,06$, $p = 0.042$). Kaikilla kursseilla oli suhteellisesti lähes yhtä suuri osuus kehitysavun vähentämistä kannattaneita (14 - 18 %). Sen sijaan kehitysavun lisäämistä ja ennallaan pitämistä kannattaneiden suhteellisissa osuuksissa oli huomattavia eroja. Suhteellisesti eniten avun lisäämisen kannalla olevia oli 94.kadettikurssilla (36 %), kun vastaavasti suhteellisesti pienin osuus oli 93. kadettikurssilla (12 %). 92.kadettikurssilla lisäystä kannattavien osuus oli 20 % ja 91. kadettikurssilla 28 %. Neutraalisti suhtautuneiden osuudet vaihtelivat luonnollisesti myös, koska vähemmän kehitysapua kannattaneiden osuus oli kaikilla kursseilla lähes sama.

Vaikkei puolustushaarojen välillä jakaumissa ollut ristiintaulukoinnin perusteella tilastollisesti merkittävää eroa ($\chi^2(4) = 8,14$, $p = 0.087$), lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että maavoimien kadetit suhtautuivat kehitysavun lisäämiseen eri tavalla verrattuna ilmavoimien kadetteihin ($U = 11539$, $p = 0.022$). Meri- ja ilmavoimien kadettien välillä ei ollut eroa ($U = 3278,5$, $p = 0.69$). Myöskään maavoimien ja merivoimien kadettien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ($U = 10777,5$, $p = 0.103$). Ristiintaulukoinnista voitiin kuitenkin havaita, että suhteellisesti maavoimien kadeteista jonkin verran pienempi osuus kannatti ja suurempi osuus vastusti kehitysavun lisäämistä verrattuna sekä meri- että ilmavoimien kadetteihin. Kun ver-

tailussa otettiin huomioon kadettien erilaiset kohtaamiskokemukset, puolustushaarojen välillä ei ollut enää tilastollisesti merkitseviä eroja. (Ks. Liite 5)

7.4 Kadettien mielipide maahanmuuton seurauksista

Kadettien näkemyksiä maahanmuuton seurauksista tutkittiin kuuden erilaisen väittämän avulla. Kuudesta väittämästä kolme kuvaa maahanmuuton positiivisia seurauksia ja kolme väittämää kuvaa negatiivisia seurauksia. Positiivisia seurauksia käsittelevät väittämät liittyivät kielitaidon lisääntymiseen ja kulttuurielämän monipuolistumiseen, suvaitsevaisuuden lisääntymiseen sekä talouselämän kehittymiseen. Negatiivisista seurauksista kysely mittasi kadettien mielipidettä siitä, lisääkö maahanmuutto levottomuuksia ja rikollisuutta, lisääntykö asuntopula ja koituuko maahanmuuttajista veromaksajille aivan liikaa kustannuksia sekä lisääntykö työttömyys maahanmuuton seurauksena. (Ks. Kuvio 4)

Kuvio 4. Kadettien näkemykset maahanmuuton seurauksista vuonna 2007 (%)

Maahanmuuton myönteisistä seurauksista kadetit uskoivat useammin niin sanottuihin aineetomiin hyötyihin eli kielitaidon parantumiseen ja kulttuurielämän monipuolistumiseen, joita

piti todennäköisinä hieman yli puolet kadeteista sekä suvaitsevaisuuden lisääntymiseen, jota piti todennäköisenä hieman alle puolet. Sen sijaan talouselämän kehittymistä ei pitänyt todennäköisenä yhtä suuri osuus, koska alle kolmasosa kadeteista piti tätä todennäköisenä. Maahanmuutosta mahdollisesti koituvista kielteisistä seurauksista kadetit uskoivat selvästi useimmin levottomuuksien ja rikollisuuden lisääntymiseen, joita piti todennäköisenä yli kaksi kolmasosaa (72 %). Sen sijaan työttömyyden lisääntymiseen sekä asuntopulan ja veronmaksajille koituvien kustannusten lisääntymiseen ei kadeteista uskonut läheskään yhtä usea.

Kadettien välisten erojen tarkastelussa otettiin huomioon kunkin kysymyksen kohdalla erikseen vain ne kadetit, jotka pitivät annettua väittämää joko todennäköisenä tai epätodennäköisenä. Tarkastelulla pyrittiin selvittämään, löytyykö taustamuuttujista joitain sellaisia tekijöitä, joiden suhteen kadettien antamien vastausten jakaumissa olisi eroja.

Eniten vastausten jakautumista selittävä tekijä oli kaikkien kysymysten kohdalla kohtaamiskokemusten laatu. Ne kadetit, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, pitivät maahanmuutosta mahdollisesti koituvia myönteisiä seurauksia huomattavasti useammin todennäköisinä. Kun taas ne, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia, uskoivat harvimminkin myönteisten seurausten todennäköisyyteen. Kohtaamiskokemuksilla oli vahva vaikutus jokaisen kysymyksen kohdalla. Jakaumat olivat erilaisia kielitaidon paranemiseen ja kulttuurin kehittymiseen uskovien ($\chi^2(2) = 52,04$, $p = 0.000$), suvaitsevuuden kasvamiseen uskovien ($\chi^2(2) = 60,94$, $p = 0.000$) ja talouselämän kehittymiseen uskovien ($\chi^2(2) = 38,17$, $p = 0.000$) osalta. Kohtaamiskokemusten laatu vaikutti samoin, kun tutkittiin maahanmuuttoon mahdollisesti liittyviä kielteisiä seurauksia. Ne kadetit, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, pitivät maahanmuutosta mahdollisesti koituvia kielteisiä seurauksia huomattavasti muita harvemmin todennäköisinä. Kun taas ne, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia, uskoivat muita useammin kielteisten seurausten todennäköisyyteen. Jakaumat olivat erilaisia sekä työttömyyden lisääntymiseen uskovien ($\chi^2(2) = 40,98$, $p = 0.000$), asuntopulan ja veromaksajille koituvien kustannusten lisääntymiseen uskovien ($\chi^2(2) = 54,32$, $p = 0.000$) sekä levottomuuksien ja rikollisuuden lisääntymiseen uskovien ($\chi^2(2) = 36,63$, $p = 0.000$) osalta. Kohtaamiskokemusten laadun vaikutus säilyi kautta linjan, vaikka kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrän vaikutus vakioitiin.

Kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä vaikutti merkitsevästi vastausten jakaumiin ainoastaan maahanmuuttoon liitettyjen myönteisten seurausten osalta. Ne kadetit, joilla oli enemmän kohtaamiskokemuksia, uskoivat useammin maahanmuuton lisääntymisen tuovan Suomelle myönteisiä seurauksia. Jakaumat olivat kohtaamiskokemusten suhteen erilaisia sekä kielitaidon paranemiseen ja kulttuurin kehittymiseen uskovien ($\chi^2(3) = 15,89$, $p = 0.000$) että suvaitsevuuden kasvamiseen uskovien ($\chi^2(2) = 11,62$, $p = 0.009$) osalta. Talouselämän kehittymiseen liittyvän väittämän osalta jakaumat eivät aivan eronneet tilastollisesti merkitsevästi ($\chi^2(3) = 7,65$, $p = 0.054$). Tämä selittyi osin sillä, että ne jotka tunsivat 3 - 5 Suomessa asuvaa ulkomaalaista, uskoivat hieman harvemmin talouselämän kehittymisen todennäköisyyteen verrattuna niihin, jotka tunsivat yhden tai kaksi Suomessa asuvaa ulkomaalaista. Pelkkä kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ei kuitenkaan yksin riittänyt selittämään suhtautumista minkään kysymyksen osalta, koska jakaumissa ei ollut enää tilastollisesti merkitseviä eroja, kun kohtaamiskokemusten laatu otettiin huomioon.

Puolustushaarojen välisessä vertailussa ei jakaumissa ollut eroja maahanmuuttoon mahdollisesti liittyvien kielteisten seurausten kohdalla. Sen sijaan meri- ja ilmavoimien kadetit pitivät maahanmuuttoon mahdollisesti liittyviä myönteisiä seurauksia useammin todennäköisinä kuin maavoimien kadetit. Jakaumissa oli eroja talouselämän kehittymiseen liittyvän kysymyksen osalta ($\chi^2(2) = 6,12$, $p = 0.047$) ja suvaitsevaisuuden kasvuun liittyvän kysymyksen osalta ($\chi^2(2) = 9,11$, $p = 0.011$). Sen sijaan kielitaidon paranemista ja kulttuurielämän monipuolistumista koskeneen kysymyksen osalta erot jakaumissa eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2(2) = 4,70$, $p = 0.095$). Ristiintaulukkoa koskeva havainto oli kuitenkin sama, maavoimien kadetit pitivät kielitaidon paranemista ja kulttuurielämän monipuolistumista harvemmin todennäköisenä kuin meri- ja ilmavoimien kadetit. Kun vertailussa huomioitiin kohtaamiskokemusten laatu, ei puolustushaarojen välillä ollut tilastollisesti merkitseviä eroja minkään maahanmuuton seurauksia tutkivan kysymyksen osalta.

Koulutaustan perusteella tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi kahden kysymyksen osalta, vaikka havaintojen määrät täydentäjien ja ammattikoulupohjalla opiskelun aloittaneiden osalta olivat varsin pieniä. Jakaumat olivat erilaisia sekä asuntopulaa ja veronmaksajille koituvia kustannuksia koskeneen kysymyksen osalta ($\chi^2(2) = 6,60$, $p = 0.037$) että työttömyyden lisääntymistä koskeneen kysymyksen osalta ($\chi^2(2) = 7,64$, $p = 0.022$). Täydentäjät pitivät ylioppilaisiin ja ammattikoulun käyneisiin verrattuna maahanmuuton kielteisiä seurauksia harvemmin todennäköisenä kaikkien kolmen kysymyksen osalta. Muiden taustamuuttujien, kuten

kohtaamiskokemusten laadun, huomioiminen ei ollut tässä kohdin mielekästä havaintojen vähäisen lukumäärän takia.

Eri kadettikurssien välillä ei vastauksissa ollut minkään kysymyksen kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja. Myöskään vastausosuuksien perusteella ei voitu osoittaa mitään selkeää suuntaa, vaan vastausosuuksien suhteet vaihtelivat kurssien välillä kysymyksen mukaan. Ainoa poikkeava havainto tähän oli se, että pisimpään opiskelleet 91. kadettikurssin kadetit pitivät kaikkia maahanmuuttoon mahdollisesti liittyviä kielteisiä seurauksia muita kursseja harvemmin todennäköisinä. Kohtaamiskokemusten laadun ja määrän vaikutusten huomioiminen ei muuttanut havaittuja tuloksia.

Kun vertailuja eri taustamuuttujien suhteen suoritettiin niin, että myös ”en osaa sanoa” -vastanneet otettiin tarkasteluun mukaan, tulokset ja niiden tilastollinen merkitsevyys säilyi suurimmaksi osaksi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Näiden poikkeusten osalta havainnot noudattelivat kuitenkin edellä esiteltyjä tuloksia. Tilastollisen merkitsevyyden puuttuminen näissä kohdin johtui siitä, että ”en osaa sanoa” -vastanneiden osuus oli kulloisenkin taustamuuttujan luokkien välillä lähes samansuuruinen.¹⁵⁸

7.5 Kadetit uskoivat muita suomalaisia harvemmin maahanmuuton myönteisiin seurauksiin

Tässä tutkimuksessa osa väittämistä oli yhdistetty vertailututkimusten kahdesta eri väittämästä. Tämä on otettu vertailussa huomioon tuomalla esiin vertailututkimusten vastaajien näkemykset molempien väittämien osalta. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan suomalaisista kielitaidon paranemiseen uskoi 67 % ja kulttuurielämän monipuolistumista piti todennäköisenä 82 %. Suvaitsevaisuuden kasvamiseen uskoi Jaakkolan tutkimuksen mukaan 65 % ja talouselämän elpymiseen¹⁵⁹ 32 % vastaajista. Kadetit eivät siis uskoneet yhtä usein maahanmuuton myönteisiin seurauksiin verrattuna Jaakkolan kyselyyn vastanneisiin suomalaisiin, joskin talouselämää koskeneessa kysymyksessä ero oli erittäin pieni. Erot samaan ikäluokkaan eli alle 30-vuotiaisiin, joihin kadeteista valtaosa kuuluu, olivat vielä suurempia, koska Jaakkolan vuonna 2003 teettämän kyselyn mukaan nuoret aikuiset olivat vanhempaa väestöä optimistisempia maahanmuuton myönteisiä seurauksia arvioitaessa. Esimerkiksi suvaitsevaisuuden

kasvuun uskoi alle 30-vuotiaista kolme neljäsosaa, kun vastaava osuus kadeteilla oli hie-
man alle puolet. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan opiskelijat uskoivat muita vastaajia
useammin kaupankäynnin kasvavan muiden maiden kanssa maahanmuuton lisääntymisen
myötä. Kaupankäynnin kasvuun uskoi 65 % opiskelijoista.¹⁶⁰

Erot kadettien ja Jaakkolan (2005) kyselyyn vastanneiden välillä eivät olleet yhtä selkeitä
eivätkä osittain edes samansuuntaisia niiden kysymysten osalta, jotka käsittelivät maahan-
muutosta mahdollisesti aiheutuvia kielteisiä seurauksia. Järjestäytyneen rikollisuuden¹⁶¹ li-
sääntymiseen uskoi 74 % kaikista Jaakkolan haastatelluista. Samassa tutkimuksessa alle 30-
vuotialla vastaava osuus oli noin kaksi kolmasosaa. Kadeteista noin 72 % piti levottomuuksi-
en ja rikollisuuden lisääntymistä todennäköisenä. Työttömyyden lisääntymiseen uskoi tutki-
muksen mukaan 52 % suomalaisista. Kadeteista tähän uskoi vain 35 %, joka on huomattavasti
pienempi osuus kuin Jaakkolan tutkimuksessa vastanneilla suomalaisilla. Koko väestöstä ve-
ronmaksajien kustannusten nousua piti todennäköisenä 56 % vastaajista, joten kadetit eivät
pitäneet tätäkään uhkaa yhtä todennäköisenä. Kadettien mielipiteet ovat kuitenkin lähes yh-
tenevät ylioppilastutkinnon suorittaneen väestön kanssa, joista 42 % piti tätä uhkaa todennä-
köisenä.¹⁶²

Viranomaisryhmiin vertailtaessa kadetit sijoittuivat kahdessa kohdassa, suvaitsevaisuuden
lisääntymisen sekä kielitaidon ja kulttuurielämän monipuolistumisen osalta lähimmäs poliise-
ja ja rajavartijoita. Poliiseista kielitaidon parantumista piti todennäköisenä 53 %, kulttuu-
rielämän monipuolistumista piti todennäköisenä 80 % ja suvaitsevaisuuden kasvua piti toden-
näköisenä 61 %. Vastaavat osuudet rajavartijoiden osalta olivat 58 %, 82 % ja 63 %. (Ks. Ku-
vio 4) Muut viranomaisryhmät pitivät kaikkia positiivisia seurauksia useammin todennäköisi-
nä kuin poliisit ja rajavartijat. Talouselämän kehittymistä kadetit pitivät useammin todennä-
köisenä kuin kaikki viranomaisryhmät. Tämän kysymyksen kohdalla saattaa näkyä kuitenkin
kyselyjen ajankohtien aiheuttama ero ehkä selkeimmillään, koska Pitkäsen ja Koukin (1999)
kysely oli toteutettu vuonna 1998, jolloin taloudellinen tilanne oli Suomessa täysin erilainen.
Jaakkolan (2005) tekemän tutkimuksen mukaan talouselämän elpymistä todennäköisenä pitä-
vien osuus oli kasvanut vuosien 1999 ja 2003 välillä, joten on oletettavaa, että tällä aikavälillä
myös eri viranomaisten suhtautuminen olisi muuttunut samaan suuntaan.¹⁶³

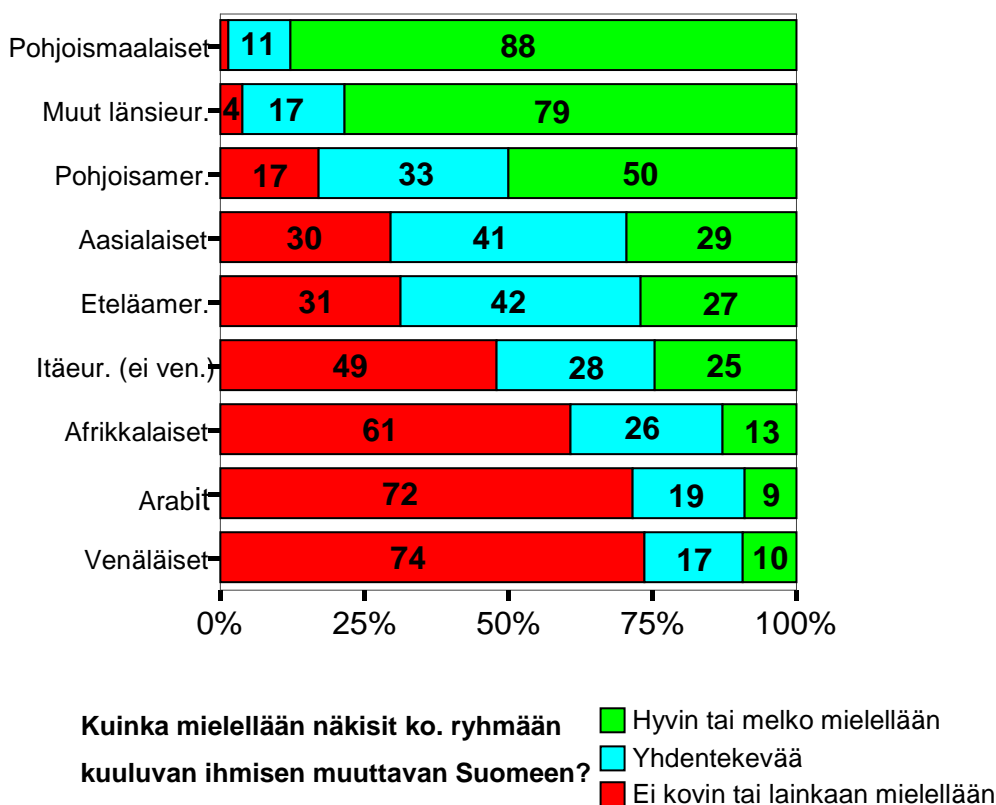
Vertailtaessa kadetteja viranomaisryhmiin maahanmuuton kielteisiä seurauksia käsitelleiden
kysymysten osalta, lähimpänä kadettien mielipiteitä ovat poliisit ja rajavartijat, joista järjes-

täytyneen rikollisuuden leviämiseen uskovien osuus oli poliiseista 81 % ja rajavartijoista 82 %. Levottomuuksien ja mellakoiden lisääntymisen uskoi poliiseista 62 % ja rajavartijoista 60 %. Kaikista muista viranomaisryhmistä piti väitettä järjestäytyneen rikollisuuden lisääntymisestä todennäköisenä jonkin verran yli puolet (52–56 %) ja levottomuuksien sekä mellakoinnin lisääntymisen osalta 50:n % molemmin puolin (41–53 %). (Ks. Kuvio 4) Asuntopulan ja veronmaksajille aiheutuvien kustannusten lisääntymiseen kadetit uskoivat suurin piirtein yhtä usein verrattuna kaikkiin viranomaisryhmiin lukuun ottamatta poliisit ja rajavartijat, jotka pitivät näitä seurauksia huomattavasti useammin todennäköisinä.¹⁶⁴

7.6 Etninen hierarkia

Kysymyksillä 14–22 selvitettiin, miten maahanmuuttajan alkuperä vaikuttaa suhtautumiseen. Kadeteilta kysyttiin, kuinka mielellään he näkisivät seuraaviin ryhmiin kuuluvien ihmisten muuttavan Suomeen. (Ks. Kuvio 5) Vertailututkimuksissa oli eritelty kansallisuusryhmät tarkasti, mutta tämä olisi johtanut kysymysmäärän moninkertaistumiseen. Tutkimuksessa haluttiin kuitenkin ottaa huomioon mahdollisimman laajasti kaikki maailman merkittävimmät alueet ja väestöt. Tästä syystä esimerkiksi englantilaiset, saksalaiset jne. on laitettu saman yläkäsitteen, muut länsieurooppalaiset, alle. Yläkäsitteiden käyttö ei tee tuloksista täysin vertailukelpoisia, mutta niillä saatiin kuitenkin suuntaa antavaa tietoa myös vertailun kannalta. Vastusten vertailua hankaloitti myös Jaakkolan (2005) sekä Pitkäsen ja Koukin (1999) hieman erilaiset vastausvaihtoehdot. Jaakkolan (2005) tutkimuksessa yhtenä vastausvaihtoehtona oli ”en osaa sanoa”, kun taas Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksessa vastausvaihtoehto oli ”yhden tekevää”, jota käytettiin myös tämän tutkimuksen vaihtoehdoissa.¹⁶⁵

Kuvio 5. Kadettien suhtautuminen eri alueilta tuleviin maahanmuuttajiin vuonna 2007 (%)

Niin kutsuttu etninen hierarkia on tässä tutkimuksessa pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta samanlainen kuin vertailututkimuksissa. Selvästi myönteisimmin kadetit suhtautuivat Pohjoismaista ja muualta Länsi-Euroopasta tuleviin ihmisiin. Suurin osa (79 %) kadeteista näkisi länsieurooppalaisten muuttavan Suomeen joko hyvin tai melko mielellään ja 17 %:n mielestä asia oli yhdentekevää. Länsieurooppalaisten kohdalla kadetit olivatkin muuta väestöä useammin mielellään valmiit ottamaan Suomeen näistä maista tulevia ihmisiä. Kielteisimmin kadetit suhtautuivat venäläisten, arabien ja afrikkalaisten maahanmuuttoon. Tältä osin etninen hierarkia on erilainen vertailututkimuksiin nähden. Vertailututkimuksissa venäläisten maahanmuuttoon suhtauduttiin suopeammin kuin arabien. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan suomalaiset suhtautuivat myönteisemmin sellaisista kulttuureista oleviin ihmisiin, joiden voidaan katsoa olevan elintasoltaan, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan lähimpänä suomalaisia. Myös tämä näkökanta huomioon ottaen suhtautuminen venäläisiin oli kadettien osalta poikkeuksellisen kielteistä.¹⁶⁶

Kadettien välisiä eroja tutkittiin kolmen kansallisuus- ja etnisen ryhmän osalta. Kokemukset kadetin kohtaamista maahanmuuttajista vaikuttivat suhtautumiseen kaikkien kolmen ryhmän kohdalla. Tämä näkyi jakaumissa venäläisten ($\chi^2(2) = 52,53$, $p = 0.000$), itäeurooppalaisten

($\chi^2(2) = 74,82$, $p = 0.000$) ja aasialaisten ($\chi^2(2) = 50,73$, $p = 0.000$) osalla.¹⁶⁷ Myönteiset kokemukset maahanmuuttajista olivat yhteydessä myönteisempään suhtautumiseen. Ehkä kuvaavin ero oli suhtautumisessa itäeurooppalaisten maahanmuuttoon. Niistä kadeteista, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia maahanmuuttajista, noin 83 % suhtautui itäeurooppalaisten maahanmuuttoon myönteisesti tai neutraalisti. Sen sijaan vastaava osuus oli noin 52 % niiden kadettien osalta, joilla oli suurin piirtein yhtä paljon myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia ja vain 29 % niiden kohdalla, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia.

Kohtaamiskokemusten määrällä ei voitu katsoa olevan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta suhtautumiseen. Osuuksia tarkasteltaessa voitiin kuitenkin havaita, että niillä, jotka tunsivat henkilökohtaisesti kuusi tai useampia (6 - 10 tai yli 10) Suomessa asuvaa ulkomaalaista, oli useammin myönteisempi suhtautuminen kaikkien tutkittujen ryhmien kohdalla. Puolustushaarojen välillä jakaumissa oli eroja vain suhtautumisessa venäläisten maahanmuuttoon ($\chi^2(2) = 6,09$, $p = 0.048$), jonka osalta ilmavoimien kadetit olivat muita useammin myönteisellä kannalla. Kun kohtaamiskokemusten laatu otettiin huomioon, tämä ero säilyi tilastollisesti merkitsevänä vain niiden kadettien osalta, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia maahanmuuttajista ($\chi^2(2) = 6,22$, $p = 0.045$). Tarkasteltaessa vastausosuuksia eri puolustushaarojen välillä voitiin kuitenkin havaita, että maavoimien kadeteilla oli kaikkien tutkittujen etnisten tai kansallisuusryhmien kohdalla suurin osuus näiden maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvia.

Muita mielenkiintoisia, joskaan ei tilastollisesti merkitseviä eroja, olivat, että ammattikoulun suorittaneet suhtautuivat kaikkien tutkittujen ryhmien kohdalla muita useammin myönteisesti niiden maahanmuuttoon. Sama koski myös 94. kadettikurssin kadetteja. Mielenkiintoista oli myös, että ne kadetit, jotka olivat ilmoittaneet vanhempansa olevan maanviljelijä, suhtautuivat muita useammin myönteisesti sekä venäläisten että itäeurooppalaisten maahanmuuttoon. Erot olivat kummankin ryhmän kohdalla noin 15 prosenttiyksikköä verrattu kaikkiin niihin, jotka ilmoittivat vanhempansa tausta joksikin muuksi.

7.7 Kadettien suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon oli poikkeavaa

Kadettien suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon oli selvästi torjuvampaa kuin suomalaisilla yleensä. Kadeteista vain 27 % suhtautui myönteisesti tai neutraalisti venäläisten maa-

hanmuuttoon, kun vastaavasti koko muusta väestöstä 40 % ilmoitti ”näkevänsä hyvin tai melko mielellään” venäläisten muuttavan Suomeen. Saman ikäluokan ihmiset (18 - 24-vuotiaiden), joihin kadeteista suurin osa kuuluu¹⁶⁸, suhtautuivat Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan venäläisiin vielä huomattavasti muuta väestöä myönteisemmin. Eroja tasoittaa kuitenkin se, että valtaosa kadeteista on miehiä, joiden suhtautuminen oli Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan etenkin nuorissa ikäluokissa huomattavasti useammin torjuvaa verrattuna naisiin.¹⁶⁹ Kadeteilla naisten vastaukset sen sijaan vaikuttivat päinvastaisesti, koska naiskadeteilla myönteisesti tai neutraalisti venäläisten maahanmuuttoon suhtautuvien osuus oli pienempi kuin mieskadeteilla. Eroa muuhun väestöön korostaa vielä vastausvaihtoehtojen erilaisuudesta johtuva neutraalien (”yhdenentekevää”) vastausten osuus, joka oli suhteessa myönteisiin (melko tai hyvin mielellään) suuri¹⁷⁰. Kadeteilla venäläisiin myönteisesti tai neutraalisti suhtautuvien osuus oli melko lähellä rajavartioiden (32 %) ja poliisien (24 %) vastaavia. Sen sijaan muihin viranomaisryhmiin verrattuna kadettien suhtautumien venäläisten maahanmuuttoon oli huomattavasti useammin torjuvaa.¹⁷¹

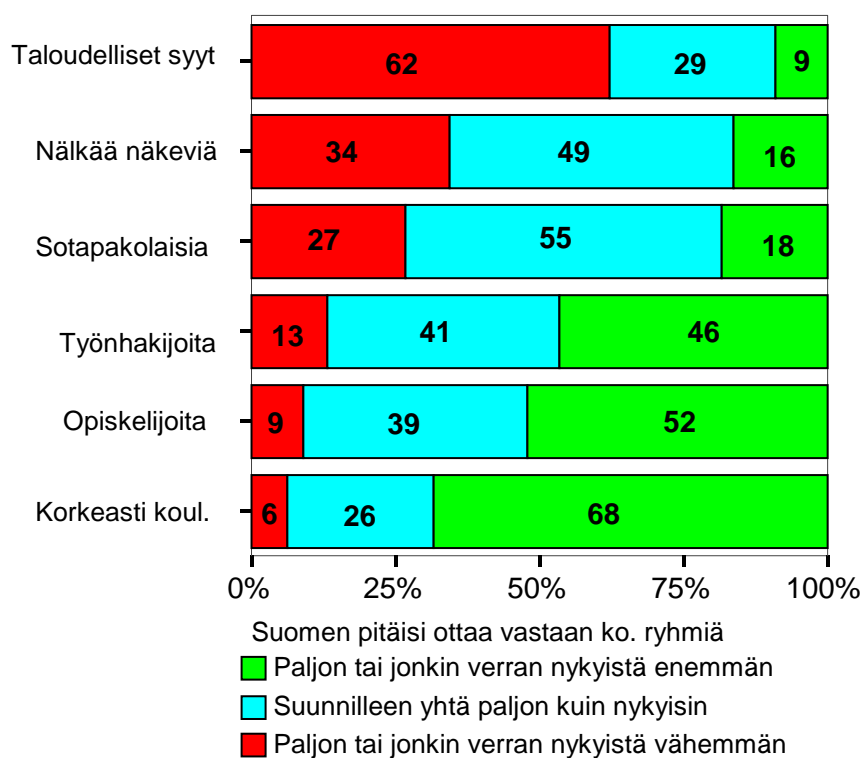
Myös suhtautuminen arabien maahanmuuttoon oli kadeteilla useammin kielteistä verrattuna muuhun väestöön. Kadeteista 28 % suhtautui myönteisesti (hyvin tai melko mielellään) tai neutraalisti (yhdenentekevää) arabien maahanmuuttoon. Myönteisesti (hyvin tai melko mielellään) arabien maahanmuuttoon suhtautuvien osuus oli muulla väestöllä 35 %. Tuloksien täydellinen vertaileminen esimerkiksi arabien kohdalla Jaakkolan (2005) tutkimukseen on vaikeaa, koska kadeteista 9 % oli myönteisellä kannalla ja neutraalien vastausten osuus oli suhteessa suuri. Huomattavaa on myös varsin kielteinen suhtautuminen Itä-Euroopasta tuleviin maahanmuuttajiin. Peräti 49 % kadeteista suhtautui kielteisesti Itä-Euroopan maista tuleviin maahanmuuttajiin. Osa näistä maista on jo jäseniä tai on pyrkimässä EU:n jäseniksi. Lisäksi Itä-Euroopan maista tulee Suomeen jatkuvasti enemmän työvoimaa. Tämä osuus ei eronnut kuitenkaan merkittävästi muista suomalaisista, koska kansallisuuksiin ja väestöryhmiin jaoteltuna suomalaisista 52 % ei näkisi mielellään entisten jugoslaavien ja 43 % ei näkisi mielellään puolalaisten muuttavan Suomeen.¹⁷²

Eri viranomaiset eivät juuri erottuneet toisistaan suhtautumisessa niiden ulkomaalaisten maahanmuuttoon, joihin suhtauduttiin kaikkein useimmin myönteisesti. Sen sijaan ”hierarkian loppupäässä” olevien osalta poliisien ja rajavartioiden suhtautuminen oli muita viranomaisryhmiä huomattavasti useammin torjuvaa. Kadetit olivat suhtautumisessaan venäläisten, arabien ja afrikkalaisten maahanmuuttoon lähimpänä poliiseja ja rajavartioita. Muut Pitkäsen ja

Koukin tutkimuksen viranomaisryhmät, kuten sosiaalityöntekijät ja opettajat, olivat kuitenkin huomattavasti kadetteja useammin myönteisiä eri maista tulevien maahanmuuttoon. Myös viranomaisiin verrattaessa eri kansallisuus ja väestöryhmien välinen järjestys oli venäläisten osalta kadeteilla poikkeava.¹⁷³

7.8 Suhtautuminen eri syistä maahan muuttaviin

Tutkimus osoitti, että kadetit suhtautuvat valikoiden eri syistä maahan muuttaviin maahanmuuttajiin. Kuviossa 6 on esitetty suhtautuminen eri maahanmuuttoryhmiin hierarkkisessa järjestyksessä, jossa ylimpänä on ryhmä, jonka maahanmuuttoon kadetit suhtautuivat varauksellisimmin ja alimpana ryhmä, jonka kohdalla kadetit kannattivat maahanmuuttoa suhteellisesti eniten.

Kuvio 6. Kadettien suhtautuminen eri maahantuloryhmiin vuonna 2007 (%)

Erityisen myönteistä kadettien suhtautuminen oli korkeasti koulutettujen ulkomaalaisten asiantuntijoiden, tiedemiesten ja opettajien sekä opiskelijoiden maahanmuuttoon. Kadetit suhtautuivat myös ulkomaisiin työntekijätason työnhakijoihin huomattavan myönteisesti. Useimmin

kielteinen suhtautuminen kohdistui kadeteilla taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttaviin, joiden muista motiiveista ei kyselyssä ollut tietoa. Vastaukset siis tuntuivat jakautuvan voimakkaasti sen suhteen, kuinka ”hyödyllisinä” kunkin ryhmän jäsenet Suomelle nähtiin. Sama ilmiö näkyy selvästi myös Jaakkolan (2005) tekemässä tutkimuksessa, tosin kadettien osalta jopa vielä voimakkaammin. Vaikka kadeteilla neutraalisti suhtautuvien osuus oli jokaisessa kohdassa suurempi (pl. korkeasti koulutetut), myös myönteisten ja kielteisten vastausten osuudet poikkesivat muusta väestöstä monin kohdin merkittävästi.¹⁷⁴

Korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia oli valmis ottamaan Suomeen lisää yli kaksi kolmanesta kadeteista. Ero muuhun väestöön oli merkittävä, koska kaikista Jaakkolan vuoden 2003 kyselyyn vastanneista noin puolet olisi ollut valmis ottamaan korkeasti koulutettuja¹⁷⁵ maahanmuuttajia Suomeen nykyistä enemmän. Samanlainen suuntaus oli myös työnhakijoiden ja opiskelijoiden kohdalla. Molempien ryhmien kohdalla kadeteilla oli suurempi osuus myönteisiä vastauksia kuin muulla väestöllä. Etenkin työnhakijoiden kohdalla erot olivat erittäin merkittäviä, koska kadeteista 46 %, mutta muusta väestöstä 30 % olisi ollut valmis ottamaan Suomeen lisää työnhakijoita. Kielteisiä vastauksia tarkasteltaessa ero oli vielä merkittävämpi, koska kadeteista vain 13 % oli valmis ottamaan työnhakijoita vähemmän, kun vastaava osuus muulla väestöllä oli 38 %. Sen sijaan erot kääntyivät päinvastaisiksi, kun tarkasteltiin kadettien suhtautumista siihen, pitäisikö Suomeen ottaa lisää sotaa pakoon lähteneitä ja kehitysmaiden nälkäänäkeviä ihmisiä. Kadeteista 16 % oli sitä mieltä, että nälkää näkeviä ihmisiä voitaisiin ottaa Suomeen lisää. Vastaavasti sotapakolaisten määrän lisäämistä kannatti 18 % kadeteista. Vastaavat osuudet olivat muulla väestöllä yli kaksi kertaa suurempia.¹⁷⁶

Viranomaisryhmiin vertailtaessa kadeteilla oli suunnilleen yhtä suuri osuus niitä, jotka olivat valmiita ottamaan Suomeen joko lisää tai yhtä paljon korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia ja opiskelijoita. Näiden ryhmien maahanmuuttoa pidettiin myös kaikkien viranomaisten osalta useimmin toivottavana. Sen sijaan kadetit suhtautuivat pääsääntöisesti eri viranomaisryhmiä useammin myönteisesti ulkomaisiin työnhakijoihin ja taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttaviin. Poikkeuksen tekivät jälkimmäisenä mainitun ryhmän kohdalla vain ruotsinkieliset opettajat, joista 42 % suhtautui joko myönteisesti tai neutraalisti taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen tulevien maahanmuuttajien lisäämiseen. Osuus oli siis hieman suurempi kuin kadeteilla. Tässä kohtaa on kuitenkin muistettava vuoden 1998 erilainen taloudellinen tilanne Suomessa. Sotaa pakoon lähteneiden osalta kadetit olivat suhtautumisessaan lähellä poliiseja, joista 72 % suhtautui asiaan myönteisesti tai neutraalisti.

Muut viranomaisryhmät olivat huomattavasti useammin valmiita lisäämään sotapakolaisten määrää Suomessa. Kadeteista 66 % suhtautui myönteisesti tai neutraalisti kehitysmaiden nälkää näkevien ottamiseen. Tämän suhteen kadetit olivat kaikkia viranomaisryhmiä useammin torjuvia, koska poliiseilla vastaava osuus oli 79 %, rajavartioiden 78 % ja muilla viranomaisryhmillä 90 %:n molemmin puolin.¹⁷⁷

7.9 Sotapakolaisten ja työnhakijoiden valikointia selittävät tekijät

Myönteiset kokemukset maahanmuuttajista tarkoittivat myös useammin myönteistä suhtautumista sekä sotaa pakoon lähteneiden ($\chi^2(4) = 56,88$, $p = 0.000$) että ulkomaalaisten työntekijätason työnhakijoiden ($\chi^2(4) = 67,65$, $p = 0.000$) ottoon. Kadeteista, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, noin 70 % oli valmis ottamaan Suomeen lisää työntekijätason työntekijöitä. Kun taas niillä, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia, lisäämistä kannattavien osuus jäi 25 %:iin. Sen sijaan kadetin tuntemien ulkomaalaisten määrän suhteen ei jakaumissa ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Vanhemman sosio-ekonomisen aseman vaikutus suhtautumiseen työnhakijoiden ottamisen osalta ($\chi^2(8) = 15,91$, $p = 0.044$). Niillä kadeteilla, jotka olivat ilmoittaneet lapsuudenkotinsa pääasialliseksi tulonhankkijaksi työntekijän, oli muita pienempi osuus (37 %) myönteisesti ulkomaisiin työnhakijoihin suhtautuvia. Muilla kadeteilla vastaava osuus vaihteli 50:n ja 55:n % välillä. Kaikkein useimmin myönteisesti suhtautuivat ne kadetit, jotka olivat ilmoittaneet vanhempansa olevan yrittäjä. Näistä kadeteista lähes 95 % olisi ottanut ulkomaalaisia työnhakijoita Suomeen nykyistä enemmän tai suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin.

Koulutustaustan suhteen jakaumissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja sotapakolaisten ($\chi^2(4) = 8,86$, $p = 0.065$) tai työnhakijoiden osalta ($\chi^2(4) = 7,88$, $p = 0.096$). Kruskal-Wallis testin tulokset osoittivat kuitenkin, että vastausten keskiarvoissa oli tilastollisesti merkitsevä ero, kun tarkasteltiin suhtautumista sotapakolaisten määrän lisäämistä koskenutta kysymystä ($\chi^2(2) = 7,60$, $p = 0.022$). Erot näkyivät myös tarkasteltaessa vastausten jakautumista. Täydentäjistä noin 91 %, ylioppilastutkinnon suorittaneista noin 73 % ja ammattikoulupohjalla Kadettikouluun tulleista noin 62 % oli sotapakolaisten määrän lisäämisen tai ennallaan pitämisen kannalla. Ulkomaalaisten työnhakijoiden kohdalla keskiarvoissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta tulosten suunta oli kuitenkin samanlainen. Ammattikoulun käyneet suhtautuivat jonkin verran muita varauksellisemmin ulkomaalaisten työnhakijoiden ottoon.

χ^2 -riippumattomuustesti osoitti, että jakaumat olivat puolustushaarojen välillä erilaisia ulkomaalaisia työnhakijoita koskeneen kysymyksen suhteen ($\chi^2(4) = 18,33$, $p = 0.001$). Merivoimissa oli suurin osuus (noin 62 %) sellaisia kadetteja joiden mielestä ulkomaalaisia työntekijätason työnhakijoita voitaisiin ottaa Suomeen lisää. Vastaava osuus oli ilmavoimien kadeteilla noin 56 % ja maavoimien kadeteilla noin 40 %.

Taulukoissa 1 ja 2 on esitetty nais- ja mieskadettien välisiä eroja suhtautumisessa. Jakaumat olivat erilaisia vain sotapakolaisten ottamista koskeneen kysymyksen osalta, mutta taulukoista on kuitenkin havaittavissa miesten hieman valikoivampi suhtautuminen. Tämä sama ilmiö tuli esille myös Jaakkolan (2005) tutkimuksessa, jonka mukaan miehet olivat naisia valikoivampia, kun tutkittiin suhtautumista eri syistä maahan muuttaviin.¹⁷⁸

			Sotapakolaisia			Yhteensä
			Paljon tai jonkin verran nykyistä enemmän	Suunnillen yhtä paljon kuin nykyisin	Paljon tai jonkin verran nykyistä vähemmän	
Sukupuoli	Mies	Vastaajia	76	247	123	446
		Osuus vastaajista	17,0%	55,4%	27,6%	100,0%
	Nainen	Vastaajia	10	13	4	27
		Osuus vastaajista	37,0%	48,1%	14,8%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	86	260	127	473
		Osuus vastaajista	18,2%	55,0%	26,8%	100,0%

($\chi^2(2) = 7,39$, $p = 0.025$)

Taulukko 1. Kadettien suhtautuminen sotapakolaisten ottoon sukupuolen mukaan

			Työnhakijoita			Yhteensä
			Paljon tai jonkin verran nykyistä enemmän	Suunnillen yhtä paljon kuin nykyisin	Paljon tai jonkin verran nykyistä vähemmän	
Sukupuoli	Mies	Vastaajia	208	178	59	445
		Osuus vastaajista	46,7%	40,0%	13,3%	100,0%
	Nainen	Vastaajia	11	13	3	27
		Osuus vastaajista	40,7%	48,1%	11,1%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	219	191	62	472
		Osuus vastaajista	46,4%	40,5%	13,1%	100,0%

($\chi^2(2) = 0,71$, $p = 0.703$)

Taulukko 2. Kadettien suhtautuminen työnhakijoiden ottoon sukupuolen mukaan

7.10 Suhtautuminen äänioikeuden myöntämiseen ulkomaalaisille

Maahanmuuttajille ja muille Suomessa asuville ulkomaalaisille myönnettäviin oikeuksiin liittyen kadeteilta kysyttiin, olisivatko he valmiita antamaan muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle äänioikeuden. Kysymyksessä ei eroteltu, olisiko kyse kunnallisista, Euroopan unioniin liittyvistä tai valtiollisista vaaleista. Tämä saattoi ehkä häiritä joidenkin vastauksia, mutta tuskin kaikki vastaajat olivat kuitenkaan tietoisia siitä, että äänestys-oikeus kunnallisvaaleissa on tietyn ehdoin myönnetty sekä EU:n kansalaisille että muille ulkomaalaisille. EU:n kansalaisilla on luonnollisesti oikeus äänestää europarlamenttivaaleissa myös Suomessa.¹⁷⁹

Kadeteista vain hieman alle 12 % oli valmis antamaan muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle äänioikeuden. Kadetit suhtautuivat muuhun väestöön verrattuna huomattavan kielteisesti äänioikeuden myöntämiseen. Kaikista Jaakkolan (2005) tutkimukseen osallistuneista suomalaisista 44 % kannatti oikeuden myöntämistä kunnallisvaalissa ja eduskuntavaalienkin osalta osuus oli 33 %. Jos vertaillaan kadetteja samaa ikäryhmää edustaneisiin ihmisiin, voidaan todeta, että erot muuhun väestöön olivat vielä suuremmat. 18 - 24-vuotiaista 50 % kannatti äänioikeuden myöntämistä muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle kunnallisvaaleissa ja vastaava osuus eduskuntavaalien osalta oli 39 %. 25 - 29-vuotiaiden suomalaisten vastausosuudet eivät Jaakkolan 2003 teettämän kyselyn mukaan eronneet kaikkien vastaajien osuuksista. Myös ylioppilastutkinnon ja korkeamman asteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa äänioikeutta kannattavia oli keskimääräistä enemmän. Kadeteilla äänioikeutta kannattaneiden osuus jäi myös kaikkia viranomaisryhmiä pienemmäksi, sijoittuen kuitenkin lähimmäksi poliisien ja rajavartijoiden osuuksia. Poliisit ja rajavartijat kannattivat äänioikeuden myöntämistä muita viranomaisia harvemmin.¹⁸⁰

Kadettien välillä olevia eroja tutkittiin ainoastaan niiden osalta, jotka olivat joko kannattaneet tai vastustaneet äänioikeuden myöntämistä.¹⁸¹ ”En osaa sanoa” vastasi noin 15 % kadeteista. Seuraavaksi esiteltävissä tuloksissa prosenttiosuudet ovat kuitenkin niitä, joissa ovat mukana kaikki vastaajat.

Parhaiten kadetteja erotteli jälleen kohtaamiskokemusten luonne. Kantaa ottaneista ne, joilla oli myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, kannattivat muita useammin äänioikeuden myöntämistä ($\chi^2(2) = 20,85$, $p = 0.000$). Äänioikeutta kannattavien osuus oli näillä kadeteilla noin 20 %. Niillä kadeteilla, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia, vastaava osuus jäi alle 5 %:iin. Myös kadetin henkilökohtaisesti tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä vaikutti siihen, kuinka usein äänioikeuden myöntämiseen oltiin valmiita ($\chi^2(2) = 11,30$, $p = 0.010$). Äänioikeuden myöntämisen kannalla olleiden osuus kasvoi sen mukaan, mitä enemmän Suomessa asuvia ulkomaalaisia tunnettiin.

Puolustushaaroista meri- ja ilmavoimien kadetit kannattivat äänioikeuden myöntämistä useammin kuin maavoimien kadetit ($\chi^2(2) = 7,77$, $p = 0.021$). Kun kaikki vastanneet laskettiin mukaan, ilma- ja merivoimien kadeteista noin 17 % kannatti äänioikeuden myöntämistä, kun taas maavoimilla osuus jäi alle 9 %:iin. Ilmavoimien kadeteilla oli myös puolustushaaroja vertailtaessa suurin osuus ”en osaa sanoa” -vastanneita. Kadettien välille syntyi eroja myös, kun vertailtiin kadetteja vanhemman sosioekonomisen aseman suhteen ($\chi^2(4) = 12,79$, $p = 0.012$). Niistä kadeteista, jotka ilmoittivat vanhempansa olevan maanviljelijä, vain yksi oli sitä mieltä, että muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle tulisi myöntää äänioikeus. Myönteisimmin suhtautuivat kadetit, jotka ilmoittivat lapsuudenkotinsa pääasialliseksi tulohankkijaksi yrittäjän. Näistä kadeteista huomattavan suuri osuus muihin verrattuna (noin 24 %) kannatti äänioikeuden myöntämistä. (Ks. liite 6)

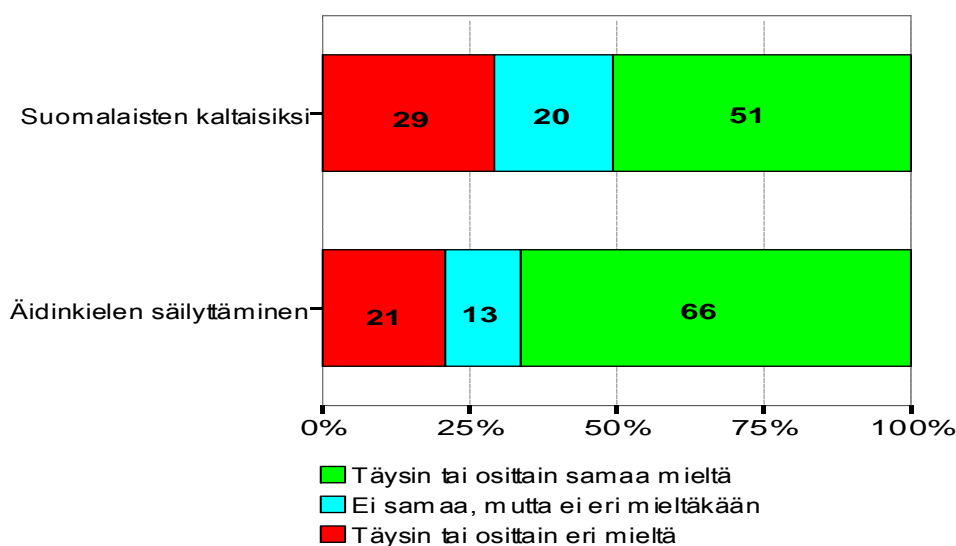
Muita tilastollisesti merkitseviä eroja ei jakaumissa ollut. Yksi mielenkiintoinen yksityiskohta kuitenkin oli, että ammattikoulun käyneistä vain yksi kannatti äänioikeuden myöntämistä ja tutkintoaan täydentävien opistoupseerien keskuudessa äänioikeuden myöntämisen kannalla olleiden osuus oli koulutustaustaan perustuneessa vertailussa suurin. Koska äänioikeuden myöntämisen kannalla olevien kadettien määrä oli todella vähäinen, ei eri tekijöiden vaikutusta ollut mielekäästä tutkia niin, että vertailuissa kolmannen muuttujan vaikutus olisi vakioitu.¹⁸²

7.11 Maassa maan tavalla, äidinkieli säilyttäen

Hieman yli puolet kadeteista oli täysin tai jonkin verran samaa mieltä väittämän kanssa, jossa kysyttiin, pitäisikö heidän mielestään ulkomaalaisten yritettävä tulla niin suomalaisten kaltaiseksi kuin mahdollista, jos he aikovat jäädä Suomeen. Toisaalta noin kaksi kolmannesta piti hyvänä sitä, että Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät oman äidinkieltensä ja opettavat sitä lapsilleen. (Ks. Kuvio 7)

Suomalaisiin vertailtaessa kadetit olivat suunnilleen yhtä usein samaa mieltä suomalaisten kaltaiseksi tulemistä koskevan kysymyksen osalta, koska 47 % muusta väestöstä oli täysin tai osittain samaa mieltä tämän väittämän osalta. Toisaalta, kun tuloksien vertailussa otetaan huomioon ikä ja koulutustausta, oli kadettien vastauksissa eroja muuhun väestöön. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan 18 - 24-vuotiaista 36 % ja 25 - 29-vuotiaista 41 % oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Ylioppilastutkinnon suorittaneilla osuus oli 38 %. Äidinkielen säilyttämistä ja sen opettamista koskevassa kysymyksessä kadetit olivat muuta väestöä harvemmin väitteen kannalla, koska vastaava osuus oli muun väestön osalta 84 %.¹⁸³

Viranomaisryhmiin vertailtaessa kadetit olivat kielen säilyttämistä koskeneen kysymyksen osalta lähellä poliiseja (70 % täysin tai osittain samaa mieltä) ja rajavartijoita (64 % täysin tai osittain samaa mieltä). Muissa viranomaisryhmissä äidinkielen säilyttämistä kannatti noin yhdeksän kymmenestä. Suomalaisen kaltaiseksi tulemistä kaikki viranomaisryhmät sen sijaan kannattivat huomattavasti kadetteja harvemmin. Keskimäärin kaikissa ryhmissä tämän väittämän kannatus oli noin 20 %.¹⁸⁴

Kuvio 7. Kadettien suhtautuminen äidinkielen ja kulttuurin säilyttämiseen vuonna 2007 (%)

Ne kadetit, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohtaamisista maahanmuuttajien kanssa, pitivät muita useammin hyvänä, jos Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät äidinkieltänsä ja opettavat sitä lapsilleen ($\chi^2(4) = 64,47$, $p = 0.000$). Toisaalta he olivat myös muita kadetteja harvemmin sitä mieltä, että Suomeen tulevien ulkomaalaisten olisi yritettävä tulla suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista ($\chi^2(4) = 18,35$, $p = 0.001$). Kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrällä oli merkitystä vain äidinkielen säilyttämistä koskevan kysymyksen osalta. Runsaampi henkilökohtaisten kontaktien määrä merkitsi useammin myönteistä suhtautumista äidinkielen säilyttämiseen ($\chi^2(6) = 16,68$, $p = 0.011$). Havainnot säilyivät samankaltaisina, kun kohtaamiskokemusten laadun vaikutus poistettiin, mutta tilastollisesti merkitseviä eroja ei jakaumissa enää ollut.¹⁸⁵

Eri kadettikursseja vertailtaessa voitiin havaita, että nuorimman 94. kadettikurssin kadetit olivat muihin kursseihin verrattuna harvemmin sitä mieltä, että Suomeen tulevien ulkomaalaisten olisi pyrittävä tulemaan niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista. Jakaumissa ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä eroja, kun vertailtiin kaikkia kursseja yhdessä ($\chi^2(6) = 8,71$, $p = 0.190$). Tämä saattoi johtua siitä, että muut kurssit jakautuivat erittäin tasaisesti vastausjakaumien suhteen. Kun 94. kadettikurssin vastausten keskiarvoja vertailtiin pareittain muihin kursseihin, oli vastauksissa tilastollisesti merkitseviä eroja suomalaisten kaltaiseksi tulemistä koskevan kysymyksen osalta sekä 91. kadettikurssiin ($U = 6782,5$, $p = 0.026$) että 93. kadettikurssiin ($U = 6740,5$, $p = 0.022$).

Merivoimien kadeteilla oli muita useammin kulttuuripluralistinen näkemys, kun verrattiin vastauksia muihin kadetteihin. Jakaumat olivat erilaisia, kun kysymyksessä oli äidinkielen säilyttäminen ($\chi^2(4) = 11,12$, $p = 0.025$) ja toisaalta suomalaisten kaltaiseksi tuleminen ($\chi^2(4) = 11,42$, $p = 0.022$). Merivoimien kadeteista äidinkielen säilyttämisen ja sen, että maahanmuuttajat opettavat sitä myös lapsilleen, kannalla oli täysin tai osittain noin 78 %. Vastaava osuus oli maavoimilla 61 %. Maavoimien kadetit suhtautuivat muita useammin torjuvasti kielen säilyttämiseen. Vastaavasti maavoimien kadeteista noin 55 % oli täysin tai osittain sitä mieltä, että ulkomaalaisten olisi oman etunsa vuoksi yritettävä tulla niin suomalaisen kaltaiseksi kuin mahdollista, jos he aikovat jäädä Suomeen. Merivoimien kadeteista tätä kannatti 37 %. Kun otettiin huomioon kadettien erilaiset kohtaamiskokemukset, voitiin havaita, että erot hieman tasoittuivat ja tilastollisesti merkitseviä tuloksia ei enää saatu, mutta tulosten suunta säilyi kuitenkin samana.

Naiskadetit olivat miehiä useammin sitä mieltä, että maahanmuuttajien tulisi säilyttää oma kielensä ja opettaa sitä lapsille. Naiskadetit olivat taas miehiä harvemmin sitä mieltä, että maahanmuuttajien olisi oman etunsa vuoksi pyrittävä tulemaan niin suomalaisten kaltaiseksi kuin mahdollista. Keskiarvoja vertailtaessa tilastollisesti merkitsevä ero naisten ja miesten välillä oli vain jälkimmäisenä mainitun kysymyksen osalta ($U = 4708,5$, $p = 0.047$). Sen sijaan äidinkielen säilyttämistä koskeneessa kysymyksessä ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($U = 4938,5$, $p = 0.094$). Kun kadetteja vertailtiin koulutustaustojen suhteen, ei jakaumissa ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. Täydentäjät olivat kuitenkin muita useammin sitä mieltä, että on hyvä, jos Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät äidinkieltä ja opettavat sitä lapsilleen. Tätä mieltä oli täysin tai osittain 87 % täydentäjistä, mutta vain noin 66 % ylioppilastutkinnon suorittaneista ja noin 55 % ammattikoulun suorittaneista.

7.12 Maahanmuuttajien positiivinen erityiskohtelu

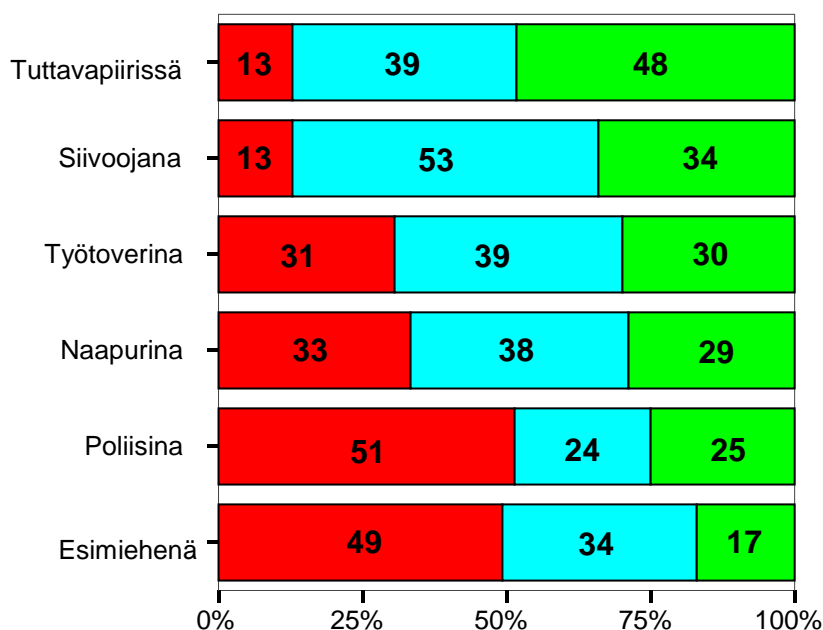
Kappaleessa 4 käsiteltiin pluralistista integraatiota ja assimilaatiota kannattavia ajattelutapoja sekä niiden eroja. Samassa yhteydessä mainittiin myös positiivisen erityiskohtelun merkitys maahanmuuttajien kotouttamisessa. Kadetit olivat varsin yksimielisiä positiivisen erityiskohtelun tarpeesta. Yli 70 % kadeteista oli jonkin verran tai täysin eri mieltä väitteen kanssa, jossa kysyttiin tarvetta erityiskohtelulle. Koska kadetit olivat näinkin yksimielisiä väitteen kans-

sa, ei useimpien taustamuuttujienkaan välillä ollut juuri eroja. Ainoastaan kaksi muuttujaa erotteli kadetteja merkitsevästi. Jakaumat olivat erilaisia kohtaamiskokemusten laadun ($\chi^2(4) = 23,60$, $p = 0.000$) ja eri puolustushaarojen ($\chi^2(4) = 22,85$, $p = 0.000$) suhteen. Niistä kadeteista, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia, noin 62 % vastusti positiivista erityiskohtelua. Suunnilleen yhtä paljon myönteisiä ja kielteisiä kohtaamisia kokeneilla kadeteilla vastustajia oli noin 65 %, mutta niillä joilla oli enimmäkseen kielteisiä kohtaamiskokemuksia, vastustus oli suurinta, sillä heistä noin 84 % vastusti positiivista erityiskohtelua. Maavoimien kadeteista 77 %, mutta merivoimien kadeteista ”vain” noin 62 % ja ilmavoimien kadeteista 54 % vastusti positiivista erityiskohtelua.

7.13 Missä tehtävissä tai asemassa maahanmuuttajat voisivat toimia?

Onko maahanmuuttajataustalla merkitystä siihen, mihin ammattiin tai tehtäviin ihminen yhteiskunnassa sopii? Kuviossa 8 on esitelty, kuinka mielellään kadetit näkisivät maahanmuuttajan toimivan erilaisissa töissä tai kadetin itsensä kannalta merkityksellisissä asemissa. Suurin osa kadeteista koki maahanmuuttajan tuttavapiirissään tai työpaikkansa siivoojana mieluisana tai asia oli heille yhdentekevä. Sen sijaan, jos maahanmuuttaja olisi poliisi tai esimies, ei tämä ollut kadettien mielestä läheskään yhtä usein toivottavaa. Noin puolet kadeteista ei näkisi maahanmuuttajaa mielellään näissä rooleissa.

Tämän tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, että kadetit olisivat suhtautuneet maahanmuuttajiin erilaisissa asemissa sen myönteisemmin tai kielteisemmin kuin muu väestö. Ainoastaan poliisina ja esimiehenä toimimisen kohdalla voitiin sanoa, että muussa väestössä oli merkittävästi harvemmin torjuvasti suhtautuvia. Ero kadettien ja muun väestön välillä oli torjuvasti suhtautuvien osalta molempien kohdalla hieman yli 10 prosenttiyksikköä. Jaakkolan (2005) tutkimuksessa ei ollut kuitenkaan annettu vastaajille neutraalia vastausvaihtoehtoa, kuten tässä tutkimuksessa, joten vertailuja on tässä mielessä vaikea suorittaa. Kadeteilla ”yhdentekevää” vastausten osuus oli kuitenkin jokaisen kysymyksen kohdalla melko suuri.¹⁸⁶

Kuinka mielellään näet maahanmuuttajan

- Hyvin tai melko mielelläni
- Yhdentekevää
- En kovin tai en lainkaan mielelläni

Kuvio 8. Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajiin erilaisissa rooleissa ja ammateissa vuonna 2007 (%)

Kadettien suhtautuminen oli kaikkien erilaisten roolien suhteen lähellä poliiseja ja rajavarti-joita. Erot näihin viranomaisryhmiin olivat muutamia prosenttiyksikköjä kysymyksestä riip-puen. Muut viranomaisryhmät pitivät kanssakäymistä maahanmuuttajan kanssa erilaisissa rooleissa poliiseja ja rajavarti-joita useammin mieluisana. Ainoan suuremman poikkeuksen edellä mainituista teki ero kadettien poliisien välillä, kun kysymys oli maahanmuuttajan toi-mimisesta poliisina. Poliiseista 65 % suhtautui tähän myönteisesti tai neutraalisti, kun kade-teilla osuus jäi 49 %:iin ja rajavarti-joilla 46 %:iin.¹⁸⁷

7.14 Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajaan omassa työympäristössä

Kadettien eroja suhtautumisessa tutkittiin kahdesta kysymyksestä muodostetulla summamuut-tujalla. Tähän muuttajaan sisällytettiin kysymykset maahanmuuttajan toimimisesta työtoveri-na ja esimiehenä. Muuttajat olivat yhteydessä toisiinsa ($\rho_s = 0,767$, $p < 0,01$). Myös reliabili-teettia voitiin pitää varsin korkeana ($\alpha = 0,886$). Summamuuttajan avulla haluttiin selvittää,

miten kadetit suhtautuvat maahanmuuttajaan, joka toimisi samassa työympäristössä vastaajan kanssa. Summamuuttajassa kahdella kysymyksellä saadut vastaukset yhdistettiin ja vastausten summasta muodostettiin keksiarvo. Keskiarvojen perusteella vastaukset jaettiin kolmeen ryhmään: myönteisesti suhtautuviin, neutraalisti suhtautuviin ja kielteisesti suhtautuviin.¹⁸⁸ Tämän jälkeen tutkittiin, mitä eroja kadettien välillä on suhtautumisessa maahanmuuttajiin työympäristössä.

Kadeteista hieman alle viidennes suhtautui myönteisesti maahanmuuttajaan työyhteisössään. (Ks. Taulukko 3) Kuten taulukosta voidaan havaita, suhtautuivat naiskadetit miehiä huomattavasti useammin myönteisesti. Naisista hieman yli puolella oli myönteinen suhtautuminen maahanmuuttajan toimimiseen omassa työympäristössään työtoverina tai esimiehenä, kun vastaava osuus jäi miehillä noin 15 %:iin.

			Maahanmuuttaja työyhteisössä työtoveri/esimies			Yhteensä
			Myönteisesti suhtautuvat	Neutraalisti suhtautuvat	Kielteisesti suhtautuvat	
Sukupuoli	Mies	Vastaajia	69	233	145	447
		Osuus vastaajista	15,4%	52,1%	32,4%	100,0%
	Nainen	Vastaajia	14	8	5	27
		Osuus vastaajista	51,9%	29,6%	18,5%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	83	241	150	474
		Osuus vastaajista	17,5%	50,8%	31,6%	100,0%

($\chi^2(2) = 23,38$, $p = 0.000$)

Taulukko 3. Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajaan työyhteisössä sukupuolen mukaan jaoteltuna vuonna 2007.

Ne kadetit, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia kohdatuista maahanmuuttajista, suhtautuivat muita useammin myönteisesti maahanmuuttajaan työyhteisössä ($\chi^2(4) = 102,72$, $p = 0.000$). Jakaumat erosivat toisistaan myös, kun tarkasteltiin eroja puolustushaarojen välillä ($\chi^2(4) = 12,71$, $p = 0.013$). Merivoimien kadetit suhtautuivat muita useammin myönteisesti maahanmuuttajaan työyhteisössä, kun taas maavoimien kadeteissa oli muita useammin niitä, joiden suhtautuminen oli kielteistä.

Täydentäjissä oli ammattikoulun suorittaneita ja ylioppilastutkinnon suorittaneita useammin niitä, joiden suhtautuminen maahanmuuttajaan työyhteisössä oli myönteistä. Ammattikoulun suorittaneet näkivät maahanmuuttajan työyhteisössään muita useammin kielteisenä. Ammattikoulun suorittaneista noin 55 %, mutta täydentäjistä ja ylioppilastutkinnon suorittaneista noin 30 % näki maahanmuuttajan työyhteisössään kielteisenä asiana. (Ks. Taulukko 4) Kun kadettien välisiä eroja koulutustaustan suhteen tutkittiin niin, että kohtaamiskokemusten laatu otettiin huomioon, säilyivät erot samansuuntaisina. Jakaumissa ei ollut tosin enää tilastollisesti merkitseviä eroja, joka johtui osin ammattikoulun suorittaneiden ja täydentäjien väisest määräst.

			Maahanmuuttaja työyhteisössä työtoveri/esimies			Yhteensä
			Myönteisesti suhtautuvat	Neutraalisti suhtautuvat	Kielteisesti suhtautuvat	
Koulutustausta ennen kadettikouluun tuloa	Ylioppilas	Vastaajia	70	215	124	409
		Osuus vastaajista	17,1%	52,6%	30,3%	100,0%
	Ammattikoulu	Vastaajia	2	12	17	31
		Osuus vastaajista	6,5%	38,7%	54,8%	100,0%
	Täydentäjä	Vastaajia	7	9	7	23
		Osuus vastaajista	30,4%	39,1%	30,4%	100,0%
Yhteensä	Vastaajia	79	236	148	463	
	Osuus vastaajista	17,1%	51,0%	32,0%	100,0%	

($\chi^2(4) = 11,65, p = 0.020$)

Taulukko 4. Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajaan työyhteisössä koulutustaustan mukaan jaoteltuna vuonna 2007

Kadettikursseista erottui eniten 94. kadettikurssi, jonka kadetit suhtautuivat muita useammin myönteisesti maahanmuuttajaan työyhteisössä. Nuorimman kurssin kadeteissa oli myös muita kursseja harvemmin niitä, jotka suhtautuivat asiaan kielteisesti. Jakaumat olivat kurssien suhteen erilaisia ($\chi^2(6) = 15,62, p = 0.016$), mutta ainoa selvä ero kurssien välillä oli edellä mainittu 94. kadettikurssin myönteisempi suhtautuminen. Erot muihin kursseihin tasoittuivat hieman, kun otettiin huomioon eroavaisuudet kohtaamiskokemuksissa, mutta nuorimman kurssin kadeteilla oli silti jakaumissa muita useammin myönteisesti suhtautuvia ja harvemmin kielteisesti suhtautuvia.

7.15 Suhtautuminen rasistisiin rikoksiin ja maahanmuuttajien tekemiin rikoksiin

Ensimmäinen rikoksia käsitellyt kysymys koski rasistisista rikoksista annettavia rangaistuksia. Noin 43 % kadeteista oli sitä mieltä, että rasistisista rikoksista tulisi antaa nykyistä ankarampia rangaistuksia. Kuten taulukosta 5 voidaan havaita, vaikuttivat kadetin kohtaamiskokemukset huomattavasti tämänkin kysymyksen osalla. Ne, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kohtaamiskokemuksia, kannattivat muita useammin rangaistusten koventamista. Kadetit kannattivat hieman poliiseja ja rajavartijoita useammin, mutta muita viranomaisryhmiä harvemmin kovempia rangaistuksia rasistisista rikoksista.¹⁸⁹

			Ankarammat rangaistukset rasistisista rikoksista			Yhteensä
			Täysin tai osittain samaa mieltä	Ei samaa, mutta ei eri mieltäkään	Täysin tai osittain eri mieltä	
Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä	Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	77 66,4%	30 25,9%	9 7,8%	116 100,0%
	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	85 42,9%	88 44,4%	25 12,6%	198 100,0%
	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	37 25,5%	60 41,4%	48 33,1%	145 100,0%
	Yhteensä	Vastaajia Osuus vastaajista	199 43,4%	178 38,8%	82 17,9%	459 100,0%

($\chi^2(6) = 60,43$, $p = 0.000$)

Taulukko 5. Kadettien suhtautuminen rasistisista rikoksista annettaviin tuomioihin kohtaamiskokemusten mukaan jaoteltuna

Toinen rikoksia koskenut kysymys käsitteli ulkomaalaisten Suomessa tekemiä rikoksia. Kadeteilta kysyttiin, pitäisikö kaikki Suomessa rikoksia tehneet karkottaa lähtömaahansa. Maahanmuuttajien tekemien rikoksien määrän arviointiin liittyvät usein ihmisten stereotypiat. Kysymyksessä on ilmiö, jota kutsutaan illusoriseksi korrelaatioksi. Se selittää usein esimerkiksi sitä, miksi ulkomaalaisten tulo Suomeen monien mielestä lisää rikollisuutta. Ihminen arvioi esimerkiksi lukemansa perusteella ulkomaalaisten tekemien rikosten määrän paljon todellisuutta suuremmaksi ja vähättelee oman ryhmänsä tekemien rikosten määrää.¹⁹⁰ Kadeteista hieman yli 70 % oli täysin tai osittain sitä mieltä, että Suomessa rikoksia tehneet ulkomaalaiset tulisi karkottaa lähtömaahansa. Tämä oli hieman muuta väestöä suurempi osuus, koska noin 65 % suomalaisista oli täysin tai osittain karkotuksen kannalla.¹⁹¹

Kokemukset maahanmuuttajista vaikuttivat siihen, miten kadetit suhtautuivat rikoksia tehneiden ulkomaalaisten karkottamiseen Suomesta ($\chi^2(4) = 37,94$, $p = 0.000$). Niistä kadeteista, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia, noin 53 % kannatti karkotusta, kun vastaava osuus oli 86 % niillä, joiden kokemukset maahanmuuttajista olivat enimmäkseen kielteisiä. Kadetin tuntemien ulkomaalaisten määrän suhteen jakaumat eivät olleet tilastollisesti merkitsevässä mielessä erilaisia kummankaan kysymyksen suhteen.

Eri puolustushaaroista maavoimien kadetit kannattivat useimmin rikoksia tehneiden ulkomaalaisten karkottamista (noin 75 % oli täysin tai osittain tätä mieltä). Jakaumat olivat erilaisia ($\chi^2(4) = 10,63$, $p = 0.031$), joka näkyi merikadettien (65 % karkotusta kannattaneita) ja ilmakadettien (60 % karkotusta kannattaneita) jonkin verran pienempinä osuuksina karkotusta kannattaneissa. Kurssien välillä ei ollut juurikaan eroja rikoksia tehneiden karkottamista koskevan kysymyksen osalta. Erot jakaumissa eivät myöskään olleet tilastollisesti merkitseviä ankarampien rangaistusten kannatusta koskevassa kysymyksessä ($\chi^2(6) = 12,38$, $p = 0.054$). Keskiarvoissa ainoa merkitsevä ero syntyi tämän kysymyksen kohdalla 93. ja 94. kadettikurssien välille ($U = 6508$, $p = 0.006$). 93. kadettikurssin opiskelijat kannattivat muita harvemmin ja 94. kadettikurssin opiskelijat muita useammin rangaistusten koventamista.

Naisten ja miesten välillä ei ollut jakaumissa kummankaan kysymyksen suhteen tilastollisesti merkittäviä eroja. Keskiarvojen tarkastelu kuitenkin paljasti, että niissä oli eroja molempien kysymysten osalta. Naiskadetit kannattivat mieskadetteja jonkin verran useammin ankarampia rangaistuksia rasistisista rikoksista ($U = 4691$, $p = 0.042$). Miehet taas kannattivat naisia useammin rikoksia tehneiden karkottamista ($U = 4669,5$, $p = 0.038$).

7.16 Kadettien suhtautuminen maahanmuuttajataustaisiin varusmiehiin

Maahanmuuttajien lisääntyvä määrä näkyy etenkin nuorten keskuudessa, koska suuri osa kansalaisuuden saaneista maahanmuuttajista on nuoria.¹⁹² Maahanmuuton lisääntyminen Suomeen näkyy myös enenevässä määrin varuskunnissa, joiden varusmiehistä yhä suurempi osuus on etniseltä ja kulttuuriselta taustaltaan erilaisia verrattuna valtaväestöön. Myös maahanmuuttajien taustat ovat yhä monipuolisempia. Erilaisten kulttuurien lisääntyminen lisää myös erilaisten uskonnollisten ja kulttuuristen tapojen kirjoa. Varusmiehille ja palkatulle henkilöstölle ei ole välttämättä aina selvää, miten vieraisiin tapoihin tulisi suhtautua ja toisaalta,

miten ne tulisi huomioida jokapäiväisessä palveluselämässä. Kuten tässäkin tutkimuksessa on jo aiemmin todettu, tietämättömyys lisää usein ennakkoluuloja, eikä erilaisuutta osata välttämättä käsitellä. Tämä saattaa johtaa turhiin väärinkäsityksiin ja pahimmillaan varusmies saattaa kokea ymmärtämättömyyden syrjintänä.

7.16.1 Kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä

Kadettien mielipiteitä maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä tutkittiin kolmen kysymyksen avulla. Ensimmäisenä vastaajilta tiedusteltiin, minkälaisia kokemuksia heillä oli mahdollisista kohtaamisista maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaista varusmiehistä. Noin 23 % kadeteista vastasi kokemuksensa olleen enemmän myönteisiä kuin kielteisiä. Hieman pienempi osuus, noin 19 % kadeteista, vastasi kokemustensa olleen enimmäkseen kielteisiä. Suunnilleen yhtä paljon myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia oli noin kolmasosalla (31 %). Sellaisia kadetteja, joilla ei ollut lainkaan kokemuksia maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä, oli noin 27 %.

Kokemukset eivät jakautuneet täysin tasaisesti kadettien kesken, kun niitä tarkasteltiin eri taustamuuttajien välillä. Eri kadettikurssien kesken jakaumat eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($\chi^2(9) = 13,66$, $p = 0.135$), mutta kahdella vanhimmalla kurssilla eli 91. ja 92. kadettikursseilla oli suurempi osuus sellaisia kadetteja, joilla ei ollut lainkaan kokemuksia maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä. 92.kadettikurssilla oli lisäksi kaikkien pienin osuus (noin 16 %) kadetteja, joiden kokemukset olivat olleet enimmäkseen myönteisiä. Myönteisiä kokemuksia oli suhteellisesti eniten nuorimmilla eli 94.kadettikurssin kadeteilla (noin 29 %). Myös puolustushaarojen välillä jakaumissa oli eroja ($\chi^2(6) = 22,66$, $p = 0.001$). Suhteellisesti suurin osuus myönteisiä kokemuksia oli merivoimien kadeteilla, joilla tämä osuus oli noin kolmannes vastaajista, kun ilmavoimien kadeteilla vastaava osuus oli 23 % ja maavoimien kadeteilla noin 21 %. Ilmavoimissa oli myös huomattavasti kahta muuta puolustushaaraa useammin sellaisia kadetteja, joilla ei ollut lainkaan kokemuksia maahanmuuttaja- tai ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä (noin 39 %) ja toisaalta harvimmin niitä, joilla oli kielteisiä kokemuksia. Merivoimien kadeteista noin 22 %:lla ei ollut lainkaan kokemuksia maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä. Maavoimien kadeteilla vastaava osuus oli 24 %.

Miesten ja naisten välillä ei ollut juurikaan eroja kokemusten suhteen ($\chi^2(3) = 1,33$, $p = 0.723$). Kadettien erilaisten koulutustaustojen suhteen jakaumat eivät poikenneet tilastollisesti merkitsevästi, mutta muutamia merkittäviä seikkoja kadettien välillä kuitenkin oli. Tutkintoon täydentävissä opistoupseereissa oli huomattavasti harvemmin niitä, joilla ei ollut lainkaan kokemuksia ja lisäksi heidän joukossaan oli useimmin niitä, joiden kokemukset olivat enimmäkseen myönteisiä. Harvimminkin myönteisiä kokemuksia oli ammattikoulun käyneillä, mutta heillä oli vastaavasti useimmin niitä, joiden kokemukset olivat suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä.

Kadettien tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrän ja kadettien kokemusten maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä välillä ei voitu osoittaa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Itse asiassa kokemukset olivat tämän muuttujan suhteen jakautuneet erittäin tasaisesti. Myönteiset kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä olivat melko luonnollisesti yhteydessä myönteisiin kokemuksiin yleisesti maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä ($\rho_s = 0.225$, $p < .01$). Ne eivät kuitenkaan pystyneet selittämään toisistaan kuin 19,7 % ($\Delta = 0.197$, $p = 0.000$), joten poikkeuksia oli huomattava määrä.

7.16.2 Maahanmuuttajataustan merkitys koulutusvalintoihin

Tuleviin työtehtäviin liittyen kadeteilta kysyttiin, kuinka paljon merkitystä he luulevat yksittäisiin koulutusvalintoihin olevan sillä, että varusmies on taustaltaan maahanmuuttaja. Vain 7 kadettia (1,5 %) ilmoitti, että varusmiehen taustalla on erittäin paljon merkitystä hänen tuleviin valintoihinsa. Sen sijaan lähes kolmannes (29,7 %) uskoi, että maahanmuuttajataustalla on jonkin verran merkitystä valintoihin. Yli puolet (noin 55 %) ei katsonut taustalla olevan mitään merkitystä ja noin 14 % ei osannut arvioida maahanmuuttajataustan vaikutusta valintoihinsa.

Kadettien kokemuksilla niin maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä ($\chi^2(9) = 44,03$, $p = 0.000$) kuin maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä yleensä ($\chi^2(9) = 35,08$, $p = 0.000$) oli merkitystä siihen, kuinka usein kadetit uskoivat taustalla olevan merkitystä valintoihinsa. Esimerkiksi niistä, joilla oli enimmäkseen myönteisiä kokemuksia maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä lähes kolme neljäsosaa (noin 73 %)

uskoi, ettei taustalla ole lainkaan merkitystä koulutusvalintoihin. Vastaava osuus oli vain noin 36 % niiden osalla, joilla oli enimmäkseen kielteisiä kokemuksia.

Puolustushaarojen välillä jakaumat olivat erilaisia ($\chi^2(6) = 17,30$, $p = 0.008$). Merivoimien kadetit uskoivat muita useammin, ettei maahanmuuttajataustalla ole mitään merkitystä heidän valintoihinsa, kun vastaavasti maavoimien kadeteissa oli muita puolustushaaroja useammin niitä, jotka uskoivat merkitystä olevan joko jonkin verran tai erittäin paljon. Nämä erot osin tasoittuivat, kun otettiin huomioon kohtaamiskokemusten laadun erilainen jakautuminen, mutta silti voitiin selvästi havaita, että maavoimien kadetit uskoivat taustalla olevan merkitystä valintoihin muita useammin.¹⁹³ Jakaumat olivat erilaisia myös koulutustaustoja vertailtaessa ($\chi^2(6) = 17,77$, $p = 0.007$). Merkitsevä ero johtui suurimmaksi osaksi siitä, että tutkintoaan täydentävistä opistoupseereista peräti 91 % uskoi, ettei varusmiehen maahanmuuttajataustalla ole mitään merkitystä koulutusvalintoihin.¹⁹⁴

Eri kadettikurssien välillä ei ollut havaittavissa juurikaan eroja tämän kysymyksen kohdalla. Naisten ja miesten välillä jakaumien erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2(3) = 6,34$, $p = 0.096$). Mielenkiintoinen havainto oli kuitenkin, että naisista huomattavasti useampi (noin 78 %) uskoi, ettei maahanmuuttajataustalla ole mitään merkitystä koulutusvalintoihin verrattuna miehiin (noin 53 %).

7.16.3 Mieli pide maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvästä määrästä

Kolmas maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisiin varusmiehiin liittyvä kysymys koski kadettien suhtautumista maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvään määrään. Noin 44 % kadeteista piti lisääntyvää määrää joko melko tai erittäin positiivisena asiana. Jonkin verran yli joka kymmenes (noin 14 %) näki kehityksen melko tai erittäin negatiivisena ja loppujen mielestä asia oli yhdentekevä. Jakaumissa oli eroja vertailtaessa kadetteja kokemusten suhteen sekä maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä ($\chi^2(6) = 96,59$, $p = 0.000$) että yleensäkin henkilöistä ($\chi^2(4) = 82,17$, $p = 0.000$). Taulukosta 6 nähdään, miten kokemukset maahanmuuttajataustaista varusmiehistä vaikuttivat vastauksiin. Taulukosta voidaan havaita, että ne joilla oli myönteisiä kokemuksia, pitivät muita useammin maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää positiivisena asiana.

			Mieli-pide maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntymisestä			Yhteensä
			Erittäin tai jonkin verran positiivista	Yhdentekevää	Erittäin tai jonkin verran negatiivista	
Kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä	Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	75 68,2%	31 28,2%	4 3,6%	110 100,0%
	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	47 31,8%	82 55,4%	19 12,8%	148 100,0%
	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Vastaajia Osuus vastaajista	26 29,2%	27 30,3%	36 40,4%	89 100,0%
	Ei kokemuksia	Vastaajia Osuus vastaajista	60 48,0%	57 45,6%	8 6,4%	125 100,0%
Yhteensä	Vastaajia Osuus vastaajista	208 44,1%	197 41,7%	67 14,2%	472 100,0%	

($\chi^2(6) = 96,59$, $p = 0.000$)

Taulukko 6. Kadettien mieli-pide maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntymisestä kohtaamiskokemusten mukaan vuonna 2007

Jakaumissa oli eroja myös, kun tarkasteltiin kadetteja sen suhteen kuinka monta Suomessa asuvaa ulkomaalaista he tunsivat henkilökohtaisesti ($\chi^2(6) = 14,30$, $p = 0.027$). Nämä erot kuitenkin tasoittuivat ja tilastollisesti merkitseviä eroja ei enää syntynyt, kun kokemusten laatu otettiin huomioon. Kadettikurssien välillä ei ollut juurikaan eroja, mutta sen sijaan eri puolustushaaroja vertailtaessa jakaumat olivat erilaisia ($\chi^2(4) = 18,19$, $p = 0.001$). Ilma- ja merivoimissa oli maavoimia useammin niitä, jotka pitivät lisääntyvää määrää positiivisena asiana. Ilmavoimien kadeteista maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää piti erittäin tai jonkin verran positiivisena 54 % ja merivoimilla vastaava osuus oli noin 58 %, kun maavoimien kadeteilla osuus jäi noin 38 %:iin. Miesten ja naisten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ($\chi^2(2) = 3,09$, $p = 0.213$), mutta naisissa oli hieman yli 10 prosenttiyksikköä enemmän niitä, jotka pitivät asiaa positiivisena.

7.17 Muutokset kadettien suhtautumisessa vuoden aikana

Tämä kappale käsittelee kadettien suhtautumisessa tapahtuneita muutoksia 92. ja 93. kadettikurssien sekä 75. ja 76. merikadettikurssien osalta. Kaikki edellä mainitut kurssit vastasivat tutkimukseen liittyvään kyselyyn ensimmäisen kerran syksyn 2006 aikana ja toisen kerran syksyn 2007 aikana. Vastausajankohtien välinen aika oli siis noin vuosi. Kun kysely toteutettiin ensimmäisen kerran, olivat 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin kadetit juuri aloittaneet opintonsa. 92. kadettikurssin ja 75. merikurssin kadeteilla oli kyselyn ensimmäisenä toteutusajankohtana takanaan noin vuosi opintoja.

Syksyn 2007 kyselyssä ei vertailtavilta kadettikursseilta tavoitettu kaikkia niitä kadetteja, jotka olivat vastanneet kyselyyn vuonna 2006. Ensimmäisenä vastausajankohtana 92. kadettikurssilta ja 75. merikadettikurssilta tavoitettiin 122 kadettia. Vuoden myöhemmin toteutetussa kyselyssä vastaajia oli 100. Tämä johtui osittain siitä, että 92. kadettikurssin ilmavoimien johtamisjärjestelmälinjan kadetteja ei opiskelujen rytmityksestä johtuen kyetty tavoittamaan. Johtamisjärjestelmälinjalla opiskeli syksyn 2007 aikana 13 kadettia. Muiden puuttuneiden vastaajien osalta ei ollut mahdollisuutta saada tietoja poissaolon syystä. Sen sijaan 93. kadettikurssilta ja 76. merikadettikurssilta tavoitettiin vuonna 2007 enemmän kadetteja kuin vuonna 2006. Vuonna 2006 kyselyyn vastasi 115 kadettia ja vuonna 2007 vastaajia oli 117. Vuoden 2006 vastaajien osalta on luvuista poistettu kaikki perusopinto-oikeudella opiskelevat kadetit. Näitä 15:sta kadettia ei ollut enää mahdollisuutta tavoittaa vuoden 2007 aikana, koska he olivat jo siirtyneet työelämään. Heidän vastauksensa myös poistettiin vertailuista.

7.17.1 Muutokset taustamuuttujissa vuoden aikana

χ^2 -riipumattomuustesti osoitti, että 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla ei suurimmassa osassa taustamuuttujia ollut tapahtunut juurikaan muutoksia. Ristiin taulukointeja tutkittaessa vaihtelu taustamuuttujien suhteen oli yhdestä enimmillään viiteen vastaajan muuttujaa kohden. Tämä oli tietysti oletettavaa, koska esimerkiksi sukupuoleessa ja puolustushaarassa ei luonnollisesti ollut tapahtunut muutoksia vuoden aikana. Iän suhteen vanhempien (25–29-vuotiaat) osuus oli hieman kasvanut ja tätä nuorempien osuus vähentynyt. Kahden muuttujan osalta oli kuitenkin havaittavissa tilastollisesti merkitseviä muutoksia.

Jakaumissa oli 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla vastausajankohtien välillä eroja kohtaamiskokemusten suhteen. Tämä muutos koski sekä kokemuksia maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä ($\chi^2(3) = 8,13$, $p = 0.035$) että maahanmuuttaja ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä ($\chi^2(3) = 10,97$, $p = 0.012$). Ensimmäisenä mainitun muuttujan kohdalla ero johtui siitä, että niiden kadettien osuus, jotka ilmoittivat kokemustensa olleen enimmäkseen myönteisiä, oli vähentynyt lähes 12 prosenttiyksikköä. Vastaavasti niiden kadettien osuus, jotka ilmoittivat kokemustensa olleen suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä, oli kasvanut noin 13 prosenttiyksikköä. Kadettien kokemukset maahanmuuttaja ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä olivat myös muuttuneet. Merkittävin muutos oli tapah-

tunut vuoden aikana siinä, että huomattavasti harvempi kadeteista ilmoitti vuonna 2007, ettei hänellä ole lainkaan kokemuksia maahanmuuttajista. Muutos oli 14 prosenttiyksikköä. Vastaavasti niiden kadettien osuus, jotka ilmoittivat kokemuksensa olleen suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä oli kasvanut noin 17 prosenttiyksikköä. Myönteisiä kokemuksia oli vuonna 2007 hieman harvemmalla. Muutos oli noin 5 prosenttiyksikköä. Kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrässä ei ollut tapahtunut 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla vuoden aikana merkittäviä muutoksia.

92. kadettikurssilla ja 75. merikadettikurssilla ei taustamuuttujien suhteen ollut tapahtunut myöskään juuri muutoksia. Ikäjakauma oli muuttunut hieman, kuten nuoremmillakin kurseilla, mutta muuten aineistot olivat taustamuuttujien suhteen melko homogeenisia. Ainoa poikkeus oli ilmavoimien kadettien osalta vastaajien vähäisempi määrä, josta mainittiin jo aikaisemmin. 92. kadettikurssilla ja 75. merikadettikurssilla ei kohtaamiskokemusten laadussa ollut tapahtunut juurikaan muutoksia, vaan osuudet olivat vastausajankohtien välillä lähes identtiset. Kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrässä oli tapahtunut pieniä, mutta ei tilastollisesti merkitseviä muutoksia. Ei yhtään ja 1 - 2 Suomessa asuvaa ulkomaalaista tuntevien osuus oli hieman vähentynyt ja vastaavasti 3 - 5 ja 6 - 10 tuntevien osuudet olivat hieman kasvaneet. Vaihtelu oli kuitenkin vain muutamia prosenttiyksikköjä.

7.17.2 92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin suhtautuminen ennallaan

Syksyllä 2007 kolmatta vuottaan Kadettikoulussa opiskelleilla 92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin kadeteilla ei voitu juurikaan havaita muutoksia suhtautumisessa vuoden aikana. Lähes poikkeuksetta vastausjakaumat olivat hyvin samankaltaisia kuin syksyllä 2006 toteutetussa kyselyssä. Vastauksia tarkasteltiin kaikkien kysymysten jakaumien osalta ja lisäksi verrattiin kahden vastausaineiston keskiarvoja kysymys kerrallaan. Vastauksia tarkasteltiin myös niin, että vertailtiin muutoksia kunkin taustamuuttujan ryhmän sisällä. Tälläkään keinolla ei voitu osoittaa tilastollisesti merkitseviä muutoksia edes yksittäisten ryhmien kohdalla.¹⁹⁵

Ainoat tilastollisesti merkitsevät muutokset suhtautumisessa 92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin osalta olivat Pohjoismaalaisten maahanmuuttoon ja talouselämän kehittymiseen. Mainittujen kurssien kadetit uskoivat vuonna 2007 useammin talouselämän kehittymiseen

verrattuna vuoteen 2006. Jakaumat olivat vastausajankohtien välillä erilaiset ($\chi^2(2) = 6,35$, $p = 0.042$). Talouselämän kehittymistä todennäköisenä pitävien osuus oli vuoden aikana kasvanut noin 25 %:sta noin 36:iin %. Vastaavasti talouselämän kehittymistä epätodennäköisenä pitävien osuus oli pienentynyt noin 55 %:sta noin 38 %:iin. 92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin opiskelijat suhtautuivat vuonna 2007 useammin myönteisesti Pohjoismaalaisten maahanmuuttoon verrattuna vuoteen 2006. U-testi osoitti, että vastausajankohtien välillä keskiarvoissa oli eroja ($U = 5024,5$, $p = 0,009$). Tämä näkyi myös jakaumissa, vaikka ne eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi erilaisia ($\chi^2(4) = 7,83$, $p = 0.098$). Vuonna 2007 hyvin mielellään Pohjoismaalaisia olisi ottanut Suomeen 70 % kadeteista, kun vastaava osuus oli vuotta aiemmin noin 54 %. ”Yhdentekevää” -vastausten osuus oli pienentynyt vuoden aikana 10 prosenttiyksikköä.

Muita tilastollisesti merkitseviä muutoksia ei käytetyillä menetelmillä voitu havaita. Mielenkiintoinen yksityiskohta kuitenkin oli maahanmuuton mahdollisia kielteisiä seurauksia käsitelleiden kysymysten osalta se, että näitä uhkia todennäköisenä pitävien osuudet olivat pienentyneet kaikkien kysymysten kohdalla. Kun tarkasteltiin kysymyksien vastauskeskiarvoja yksitellen ilman erillisiä tilastollisia analyysejä, keskiarvojen muutoksissa ei voitu havaita mitään selvää suuntaa vastausajankohtien välillä. Osassa kysymyksistä suhtautuminen oli muuttunut keskiarvon perusteella hieman myönteisemmäksi ja osassa kielteisemmäksi. Myöskään pelkkiä keskihajontoja tarkastelemalla ei voitu sanoa, että ne olisivat vain joko pienentyneet tai suurentuneet, vaan muutokset näyttivät olevan pieniä ja niiden suunta oli satunnainen.

7.17.3 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin asenteet kiristyneet

Suhtautuminen maahanmuuttajien ottamiseen ja maahanmuuttoa koskeviin säädöksiin oli 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla pysynyt suurin piirtein ennallaan, mutta kehitysavun lisäämistä kannattavien osuus oli vuoden aikana pienentynyt huomattavasti. Jakaumissa oli selviä eroja vastausajankohtien välillä ($\chi^2(2) = 14,25$, $p = 0.001$). Kehitysavun lisäämistä kannattavien osuus oli pienentynyt lähes 20 prosenttiyksikköä ja vähentämistä kannattavien osuus kasvanut noin 7 prosenttiyksikköä.

Kadettien suhtautumisessa eri maista ja maanosista tuleviin maahanmuuttajiin ei ollut tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia vuoden aikana. Kehityssuunta oli kuitenkin kaikkien ryhmien kohdalla selvä. Niiden kadettien osuus, jotka olisivat nähneet kulloinkin kysytyn ryhmän muuttavan Suomeen hyvin tai melko mielellään, oli pienempi jokaisen kysymyksen kohdalla. Suurin muutos oli suhtautumisessa itäeurooppalaisten maahanmuuttoon. Myönteisesti Itäeurooppalaisten maahanmuuttoon suhtautuvien osuus oli pienentynyt noin 10 prosenttiyksikköä. Myös toivotuimpien ryhmien eli pohjoismaalaisten ja muiden länsieurooppalaisten kohdalla myönteisesti suhtautuvien osuudet olivat pienentyneet.

93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin kadetit olivat vuonna 2007 vuodentakaa useammin sitä mieltä, että Suomeen tullessaan ulkomaalaisten olisi pyrittävä tulemaan niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista ($\chi^2(2) = 13,06$, $p = 0.001$). Kun kysely toteutettiin ensimmäisen kerran, noin 35 % kadeteista oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän kanssa. Vastaava osuus oli vuotta myöhemmin noin 54 %. Myös maahanmuuttajien äidinkielen säilyttämistä ja sen opettamista lapsille kannatettiin vuonna 2007 harvemmin kuin vuotta aikaisemmin, mutta erot jakaumissa eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2(2) = 2,42$, $p = 0.298$). Äidinkielen säilyttämistä kannattavien osuus oli vähentynyt hieman vajaat 10 prosenttiyksikköä.

Rikoksia käsittelevien kysymysten osalla oli myös tapahtunut muutoksia vuoden aikana. Tutkittujen kurssien kadetit kannattivat toisella haastattelukerralla ensimmäistä harvemmin kovempia rangaistuksia rasistisista rikoksista ($\chi^2(2) = 10,66$, $p = 0.005$). Ero rangaistusten koventamista kannattavien osalta oli yli 20 prosenttiyksikköä. Rikoksia tehneiden ulkomaalaisten karkottamista kannatti vuonna 2007 useampi kuin vuonna 2006. Ero oli noin 7 prosenttiyksikköä. Jakaumissa ei kuitenkaan ollut suuria eroja ja ne eivät olleet tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2(2) = 1,96$, $p = 0.375$).

Kadettien suhtautuminen eri syistä muuttaviin maahanmuuttajiin oli muuttunut vuoden aikana valikoivammaksi. Eri ryhmistä vastausten jakaumat olivat säilyneet lähes samanlaisina ulkomaisten työntekijätason työnhakijoiden ($\chi^2(2) = 0,75$, $p = 0.688$), Suomeen saapuvien opiskelijoiden ($\chi^2(2) = 0,67$, $p = 0.716$) sekä korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden, tiedemiesten ja opettajien ($\chi^2(2) = 0,09$, $p = 0.956$) maahanmuuttoa koskevissa kysymyksissä. Sen sijaan sotapolalaisia ($\chi^2(2) = 17,38$, $p = 0.000$), kehitysmaiden nälkää näkeviä ($\chi^2(2) = 16,54$, $p = 0.000$) ja taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttavia ($\chi^2(2) = 6,06$, $p =$

0.048) haluttiin Suomeen vuonna 2007 huomattavasti harvemmin kuin vuonna 2006. Myönteisesti sotaa pakoon lähteneiden suhtautuvien osuus oli vuoden aikana pienentynyt yli 20 prosenttiyksikköä. Kielteisesti taloudellisen aseman parantamisen toivossa muuttaviin suhtautuvia oli vuonna 2006 noin 56 %, kun vastaava osuus oli vuoden 2007 kyselyssä yli 70 %. Taulukosta 7 näkyy selvästi vuoden aikana tapahtunut muutos jakaumissa kehitysmaiden nälkää näkevien ottoa koskeneen kysymyksen osalta. Torjuva suhtautuminen oli selvästi lisääntynyt ja myönteinen vähentynyt.

			Nälkää näkeviä			Yhteensä
			Paljon tai jonkin verran enemmän	Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin	Paljon tai jonkin verran vähemmän	
Vastausajankohta	2006	Vastaajia	32	52	33	117
		Osuus vastaajista	27,4%	44,4%	28,2%	100,0%
	2007	Vastaajia	9	62	48	119
		Osuus vastaajista	7,6%	52,1%	40,3%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	41	114	81	236
		Osuus vastaajista	17,4%	48,3%	34,3%	100,0%

($\chi^2(2) = 16,54, p = 0.000$)

Taulukko 7. 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin suhtautuminen kehitysmaiden nälkää näkevien maahanmuuttajien ottamiseen vuosina 2006–2007

Maahanmuuton mahdollisia seurauksia koskeneissa kysymyksissä vain yhden kohdalla oli tapahtunut jakaumissa tilastollisesti merkitseviä muutoksia. Tämä kysymys koski talouselämän kehittymistä ($\chi^2(2) = 6,48, p = 0.039$). Vuonna 2007 talouselämän kehittymistä epätoennäköisenä pitävien osuus oli kasvanut noin 15 prosenttiyksikköä. Muutoinkin maahanmuuton positiivisiin seurauksiin uskottiin jälkimmäisessä kyselyssä ensimmäistä hieman harvemmin. Usko maahanmuutosta mahdollisesti aiheutuviin negatiivisiin seurauksiin oli pysynyt suurin piirtein ennallaan.

Myös suhtautuminen maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvään määrään oli muuttunut kielteisemmäksi. Vuonna 2006 maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää piti melko tai erittäin positiivisena asiana noin 62 %, mutta tämä osuus oli vuonna 2007 enää vajaat 39 %. (Ks. Taulukko 8) Myös niiden kadettien osuus, jotka uskoivat maahanmuuttajataustalla olevan merkitystä koulutusvalintoihin, oli kasvanut vuoden aikana. Muutos ei ollut kuitenkaan kovin merkittävä.

			Maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvä määrä			Yhteensä
			Erittäin tai melko positiivista	Yhdentekevää	Melko tai erittäin negatiivista	
Vastausajankohta	2006	Vastaajia	72	34	10	116
		Osuus vastaajista	62,1%	29,3%	8,6%	100,0%
	2007	Vastaajia	46	57	16	119
		Osuus vastaajista	38,7%	47,9%	13,4%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	118	91	26	235
		Osuus vastaajista	50,2%	38,7%	11,1%	100,0%

($\chi^2(2) = 12,89$, $p = 0.002$)

Taulukko 8. Suhtautuminen maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvään määrään 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla vuosina 2006–2007

Niiden kysymysten kohdalla, joita ei mainittu tekstissä, ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroavaisuuksia vastausajankohtien välillä. Muutoksen suunta oli kuitenkin sama läpi koko aineiston, suhtautuminen oli muuttunut torjuvammaksi. Muutosten suunta suhtautumisessa säilyi, kun muutokset kohtaamiskokemuksissa vakioitiin. Vuoden aikana tapahtuneita muutoksia tarkasteltiin myös kaikkien taustamuuttujien suhteen erikseen. Tässä tarkastelussa voitiin havaita, että muutosta oli tapahtunut kaikkien vastaajaryhmien osalta, eikä vain jonkun yksittäisen ryhmän kohdalla.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähes kaikilla kadeteilla oli jonkinlaisia kohtaamiskokemuksia maahanmuuttajista. Noin joka neljäs ilmoitti näiden kokemusten olleen pääosin myönteisiä. Kielteisiksi kokemuksensa ilmoitti noin kolmannes kadeteista. Suunnilleen yhtä paljon myönteisiksi kuin kielteisiksi oli kohtaamiset maahanmuuttajien kanssa kokenut noin 40 % kadeteista. Kadetit tunsivat henkilökohtaisesti eri määrän Suomessa asuvia ulkomaalaisia. Kadetin tuntemien Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä ja kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista olivat osittain yhteydessä toisiinsa, mutta sekä kielteisiä että myönteisiä kokemuksia oli kaikkien ryhmien keskuudessa. Sekä niillä, jotka tunsivat useita Suomessa asuvia ulkomaalaisia että niillä, jotka eivät tunteneet yhtään.

Tutkimuksessa selvisi, että harva kadeteista halusi Suomeen lisää maahanmuuttajia. Vain noin joka kymmenes oli valmis ottamaan maahanmuuttajia lisää. Noin puolet kadeteista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajia tulisi ottaa Suomeen nykyistä vähemmän. Samoin maahanmuuttoa koskevia säädöksiä piti liian rajoittavina hieman alle joka kymmenes kadeteista. Maahanmuuttoa koskevia säädöksiä piti nykyisellään liian sallivina noin joka toinen kadetti.

Myönteisimmin kadetit suhtautuivat Pohjoismaista ja muualta Länsi-Euroopasta tuleviin maahanmuuttajiin. Sen sijaan venäläisten, arabien ja afrikkalaisten maahanmuuttoon kadetit suhtautuivat useimmin torjuvasti. Venäläiset olivat kadettien mielestä ei-toivotuin maahanmuuttajaryhmä. Vain noin joka kymmenes kadetti näkisi hyvin tai melko mielellään venäläisten muuttavan Suomeen. Tässä suhteessa kadetit myös erosivat muista suomalaisista ja eri viranomaisryhmistä, jotka suhtautuivat venäläisten maahanmuuttoon myönteisemmin kuin arabien ja afrikkalaisten.

Kadeteilla oli varsin valikoiva suhtautuminen eri syistä maahan muuttaviin maahanmuuttajiin. Suurin osa kadeteista oli valmis ottamaan Suomeen nykyistä enemmän korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia ja opiskelijoita. Sen sijaan suurimman osan mielestä taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttavia tulisi ottaa maahan vähemmän. Myöskään kehitysmaiden nälkää näkevät ja sotapakolaiset eivät olleet toivotuimpien maahanmuuttajaryhmi-

en joukossa. Maahanmuuttaja nähtiin mieluummin työpaikan siivojana tai omassa tuttavapiirissä, kun vastaavasti poliisina tai omana esimiehenä maahanmuuttaja ei kadettien mielestä ollut yhtä usein toivottu. Noin puolet kadeteista ei halunnut nähdä maahanmuuttajaa poliisina tai omana esimiehenään.

Yli puolet kadeteista oli täysin tai osittain sitä mieltä, että jos maahan muuttanut ulkomaalainen aikoo jäädä Suomeen, hänen tulisi pyrkiä tulemaan niin suomalaisten kaltaiseksi kuin mahdollista. Toisaalta noin kaksi kolmesta kadetista piti hyvänä, että maahanmuuttajat säilyttävät oman kielensä ja opettavat sitä lapsilleen. Suomen antamaa kehitysapua oli valmis lisäämään nykyisestä suurin piirtein joka neljäs kadetti. Valtaosa olisi kuitenkin pitänyt avun määrän nykyisellä tasolla.

Maahanmuuton mahdollisista myönteisistä seurauksista kadetit uskoivat useimmin kielitaidon lisääntymiseen ja kulttuurielämän monipuolistumiseen. Kielteisistä seurauksista useimmin todennäköisinä pidettiin levottomuuksien ja rikollisuuden lisääntymistä maahanmuuton seurauksena.

Ankarampia rangaistuksia rasistisista rikoksista kannatti noin kaksi viidestä kadetista. Peräti 70 % kadeteista oli joko täysin tai osittain sitä mieltä, että kaikki Suomessa rikoksia tehneet ulkomaalaiset tulisi karkottaa takaisin lähtömaahansa. Kadetit eivät myöskään olleet kovin valmiita antamaan poliittisia oikeuksia Suomessa asuville ulkomaalaisille, koska äänestysaikeuden myöntämistä muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle kannatti vain hieman yli joka kymmenes kadeteista.

Kokemukset maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä olivat jakautuneet kadettien kesken varsin tasaisesti. Hieman yli joka neljännellä ei ollut vielä lainkaan kokemuksia maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä. Hieman alle puolet kadeteista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvä määrä on positiivinen asia. Noin 14 %:n mielestä lisääntyvää määrää voidaan pitää negatiivisena asiana ja loppujen mielestä asia oli yhdentekevää. Huolestuttavana voidaan pitää sitä, että lähes kolmasosa kadeteista uskoi maahanmuuttajataustalla olevan paljon tai jonkin verran merkitystä, kun hän tekee varusmiesten osalta koulutusvalintoja. Kadettien vastaukset jakautuivat sekä suhtautumisessa maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvään määrään että maahan-

muuttajataustan merkitykseen voimakkaasti sen mukaan, minkälaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaista varusmiehistä kadeteilla oli.

92. kadettikurssin ja 75. merikadettikurssin opiskelijoiden suhtautumisessa ei ollut tapahtunut juurikaan muutoksia vuoden aikana. Muutamien kysymysten osalta suhtautuminen oli muuttunut myönteisempään suuntaan, mutta pääosin suhtautumisessa ei voitu katsoa tapahtuneen merkittäviä muutoksia.

Sen sijaan 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin kadeteilla suhtautuminen oli muuttunut opiskelujen alkamisen jälkeen vuodessa huomattavasti kielteisemmäksi. Merkittävimmät muutokset olivat tapahtuneet maahanmuuttajien valikointia, assimiloitumista ja maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää koskevissa kysymyksissä. Vuonna 2007 näiden kurssien kadetit olivat huomattavasti harvemmin sitä mieltä, että Suomeen tulisi ottaa enemmän sotapakolaisia, kehitysmaiden nälkää näkeviä ja taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttavia maahanmuuttajia verrattuna vuoteen 2006. Vuonna 2007 kadetit olivat myös huomattavasti useammin sitä mieltä, että jäädessään Suomeen ulkomaalaisten olisi pyrittävä tulemaan niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista. Ehkäpä huolestuttavin muutos oli kuitenkin tapahtunut suhtautumisessa maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää koskeneen kysymyksen osalta. Vuonna 2006 lähes kaksi kolmesta, mutta vuotta myöhemmin alle 40 % piti kehitystä myönteisenä asiana. Jälkimmäisenä vastausajankohtana kadetit myös kokivat vuodentakaista harvemmin kokemustensa maahanmuuttajista olleen myönteisiä.

Kohtaamiskokemusten laadulla oli kaikkien kysymysten kohdalla itsenäinen muista muuttujista riippumaton vaikutus suhtautumiseen. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että kun tutkittiin ryhmien välisiä eroja suhtautumisessa ja otettiin huomioon kohtaamiskokemusten laatu, tilastollisesti merkitseviä eroja ei ryhmien välillä enää ollut. Kohtaamiskokemusten laadun vaikutuksen huomioon ottamisessa törmätään kuitenkin kausaalisuuden ongelmaan. Selittävätkö myönteiset kohtaamiskokemukset suhtautumista vai onko myönteinen suhtautuminen yhteydessä siihen, minkälaisen kuvan kadetti muodostaa itselleen kohtaamiskokemusten laadusta? Tätä ongelmallisuutta voidaan pohtia myös 93. kadettikurssilla ja 76. merikadettikurssilla tapahtuneiden muutosten valossa. Näillä kursseilla suhtautuminen oli muuttunut kielteisemmäksi, mutta myös kohtaamiskokemuksia ei koettu enää yhtä usein myönteisinä. Voi toki olla, että vuoden aikana näiden kurssien kadetit ovat yksinkertaisesti joutuneet kohtaamisiin,

joita ei ole koettu myönteisiksi. Tätä ei voida tietenkään tämän tutkimuksen puitteissa mitenkään todistaa, mutta on hieman outoa, jos näinkin usealla olisi ollut vuoden aikana huomattavasti kielteisempiä kokemuksia kuin aiemmin.

Pelkkä kadetin henkilökohtaisesti tuntemien ulkomaalaisten määrä ei pystynyt yksin kovinkaan voimakkaasti selittämään myönteisempää suhtautumista maahanmuuttajiin. Kun kontaktien laadun vaikutus vakioitiin, ei useinkaan voitu enää löytää tilastollisesti merkitseviä eroja. Kontaktien määrällä voitiin katsoa kuitenkin olevan jonkin verran vaikutusta suhtautumiseen, mutta se ei ollut kovin vahva. Tämä tutkimus tuki siis osaltaan kontaktihypoteesin olettamusta, että pelkkä kontaktien määrä ei riitä selittämään myönteisempiä asenteita, vaan myös niiden laadulla on suuri merkitys.

Koulutustaustalla ei voitu katsoa tämän tutkimuksen osalta olevan yhtä suurta merkitystä suhtautumiseen kuin esimerkiksi Jaakkolan (2005) tekemässä tutkimuksessa oli havaittu. Useiden kysymysten osalta voitiin kuitenkin osoittaa, että täydentäjät suhtautuivat muita myönteisemmin ja ammattikoulun käyneet muita kielteisemmin maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Erot eivät kuitenkaan kaikkien kysymysten osalta olleet merkittäviä. Osaltaan vertailua hankaloitti täydentäjien ja ammattikoulun käyneiden vähäinen määrä. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan koulutustaustasta johtuvia eroja selitti myös eri tavalla koettu sosioekonominen uhka. Tässä tutkimuksessa sosioekonomisen uhkan kokemista ei mitattu, koska kaikki kadetit ovat periaatteessa samassa asemassa esimerkiksi opintoetuuksien suhteen ja työpaikkakin on jokaiselle taattu. Tämä saattoi osaltaan vähentää koulutustaustan merkitystä selittäjänä tekijänä. Täydentäjät olivat kuitenkin poikkeuksetta muita kadetteja myönteisempiä, johon voi olla selityksenä monilla jo varsin mittava työura varusmiesten parissa. Useiden saapumiserien ja ikäluokkien kouluttaminen voi auttaa ymmärtämään erilaisuutta. Täydentäjillä oli myös muita useammin kokemuksia maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä. Lisäksi nämä kokemukset olivat muita useammin enimmäkseen myönteisiä.

Sukupuolella oli vaikutusta suhtautumiseen. Naiskadetit olivat miehiä useammin myönteisellä kannalla usean kysymyksen osalta. Nais- ja mieskadettien välillä ei kohtaamiskokemusten laadun perusteella ollut juurikaan eroa, joten tässä suhteessa sukupuolien välillä ei ollut eroja. Maahanmuuttajien lisäämistä ja maahanmuuton säädöksiä koskeneissa kysymyksissä ei myöskään naisten ja miesten välillä ollut juuri eroja. Sen sijaan naiset kannattivat miehiä useammin kehitysavun lisäämistä. Mieskadetit olivat naisia valikoivampia erilaisista syistä maa-

han muuttavien maahanmuuttajien ottamista koskeneessa kysymyksessä. Naiset kannattivat miehiä harvemmin Suomessa rikoksia tehneiden ulkomaalaisten karkottamista ja toisaalta useammin kovempia rangaistuksia rasisista rikoksista. Naiskadetit myös suhtautuivat miehiä useammin myönteisesti maahanmuuttajaan työyhteisössä. Maahanmuuttajataustaisia varusmiehiä kokeneissa kysymyksissä naiset uskoivat miehiä harvemmin taustan merkitykseen omilla koulutusvalinnoissaan ja pitivät maahanmuuttajataustaisten varusmiesten lisääntyvää määrää miehiä useammin positiivisena asiana.

Eri kadettikurssien välillä ei löytynyt suuria eroavaisuuksia suhtautumisessa. Ainoa useammin toistunut havainto oli, että juuri ennen kyselyn toteuttamista opiskelunsa aloittaneet 94. kadettikurssin ja 77. merikadettikurssin kadetit olivat muutamien kysymysten kohdalla muita kursseja useammin myönteisempiä suhtautumisessaan maahanmuuttajiin. Tätä selitti osin näiden kurssien myönteisemmät kohtaamiskokemukset. Puolustushaarojen välisissä vertailuissa voitiin osoittaa selvä yhteys suhtautumiseen. Ilma- ja merivoimien kadetit suhtautuivat maavoimien kadetteja myönteisemmin maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Näitäkin eroja selitti osaltaan ilma- ja merivoimien kadettien myönteisemmät kohtaamiskokemukset, mutta erot säilyivät usean kysymyksen osalta, vaikka kohtaamiskokemusten vaikutus vakioitiin.

Äällä ei voitu tämän tutkimuksen perusteella katsoa olevan vaikutusta suhtautumiseen. Ikä kuitenkin nousi siinä mielessä merkittäväksi tekijäksi, että useasti muita myönteisemmin suhtautuneista täydentäjistä suurin osa oli yli 30-vuotiaita. Myöskään paikkakunnan koolla tai tyypillä ei voitu osoittaa olevan merkitystä suhtautumiseen. Äidinkielen ja opinto-oikeuden suhteen eroavaisuuksia ei tutkittu. Kadetin lapsuudenkodin pääasiallisen tulonhankkijan perusteella ei voitu osoittaa juurikaan merkitseviä eroja kadettien välillä. Ne, jotka ilmoittivat vanhempansa olevan maanviljelijä, suhtautuivat venäläisten ja itäeurooppalaisten maahanmuuttoon muita useammin myönteisesti. Toisaalta he olivat myös useimmin kielteisellä kannalla suhtautumisessaan äänioikeuden myöntämiseen muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle. Mielenkiintoinen ja tilastollisesti merkitsevä tulos oli se, että ne, jotka ilmoittivat vanhempansa sosioekonomiseksi asemaksi työntekijän, suhtautuivat muita useammin kielteisesti ulkomaisten työntekijätason työnhakijoiden maahanmuuttoon. Yrittäjäksi lapsuudenkodin pääasialliseksi tulonhankkijaksi ilmoittaneet suhtautuivat työnhakijoiden maahanmuuttoon huomattavasti muita useammin myönteisesti.

Muuhun väestöön verrattuna kadetit suhtautuivat useassa kohdassa jonkin verran useammin kielteisesti maahanmuuttoon. Kaikkien kysymysten osalta ei voitu löytää merkittäviä eroja ja esimerkiksi maahanmuutosta mahdollisesti koituihin kielteisiin seurauksiin kadetit uskoivat muuta väestöä harvemmin. Pääsääntöisesti voitiin kuitenkin osoittaa, että kadetit suhtautuivat muuta väestöä jonkin verran kielteisemmin maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Tulosten perusteella voidaan myös päätellä, että Maanpuolustuskorkeakoulua ja Kadettikoulua voidaan pitää opiskelupaikkana erityislaatuisena, koska erot verrattuna Jaakkolan (2005) kyselyssä vastanneisiin samaan ikäluokkaan ja samalla koulutustaustalla oleviin ihmisiin olivat varsin suuria. Tältä osin hypoteesi koulun erityislaatuudesta ja sen vaikutuksesta sai tukea.

Kadetit suhtautuivat hyvinkin valikoivasti, kun heiltä kysyttiin, miten he suhtautuvat eri syistä Suomeen tuleviin maahanmuuttajiin. Neutraalien vastausten osuus oli jokaisen ryhmän kohdalla suuri. Tämä saattaa johtua osittain siitä, että vastaajat eivät useinkaan tiedä, kuinka paljon erilaisia maahanmuuttajia tai pakolaisia Suomeen tulee vuosittain. Tällöin neutraali kanta on turvallinen ja sovinnainen. Kadetit kuitenkin kannattivat maahanmuuttajaryhmistä korkeasti koulutettujen ihmisten, opiskelijoiden ja työntekijätason työntekijöiden määrän lisäämistä Suomessa muita suomalaisia enemmän. Sen sijaan sotapakolaisten ja kehitysmaiden nälkäänäkevien osalta kadetit olivat muuta väestöä varauksellisempia. Voidaan siis sanoa, että kadetit suhtautuivat muuta väestöä valikoivammin erilaisiin maahantuloryhmiin. Erot saattoivat johtua osin siitä, että kadeteista valtaosa on miehiä. Jaakkolan (2005) tutkimuksen mukaan miehet olivat naisia valikoivampia suhtautumisessaan eri maahantuloryhmiin.¹⁹⁶ Myös kadettien keskuudessa tämä näkyi miesten jonkin verran naisia valikoivampana suhtautumisena.

Vertailtaessa kadetteja eri viranomaisryhmiin voitiin osoittaa, että kadettien vastaukset sijoituivat suurimmassa osassa kysymyksiä lähelle poliisien ja rajavartijoiden jakaumia. Muut viranomaisryhmät suhtautuivat näitä ryhmiä myönteisemmin maahanmuuttajiin. Muutamia poikkeuksia kuitenkin oli. Kadetit olivat pääsääntöisesti kaikkia viranomaisryhmiä useammin myönteisellä kannalla taloutta koskevissa kysymyksissä. Tämän voidaan kuitenkin ainakin osittain katsoa johtuvan siitä, että Pitkäsen ja Koukin (1999) tekemän tutkimuksen aikaan taloudellinen tilanne oli Suomessa erilainen. Kun kysely toteutettiin tutkimukseen liittyen vuonna 1998, elettiin maassa vielä taloudellisen laman aikaa. Tulokset kuitenkin antoivat tukea hypoteesille, jonka mukaan kadettien suhtautuminen sijoittuisi lähelle poliiseja ja rajavartijoita.

Kadettien suhtautumista voitiin pitää monelta osin varsin kielteisenä maahanmuuttajia ja maahanmuuttoa kohtaan. Voidaanko asenteisiin enää yliopistotason koulutuksessa vaikuttaa? Puhutaan usein siitä, miten nuorten asenteita voidaan muokata suvaitsevampaan suuntaan. Ongelma on mielestäni kuitenkin se, ettei kadetteja voida täysin enää pitää nuorina siinä mielessä, että heihin voitaisiin käyttää samoja vaikuttamisen keinovalikoimia kuin puhuttaessa kouluikäisistä nuorista. Voidaanko siis osittain kyynisesti todeta, että kadettien joukossa on niin paljon ”menetettyjä tapauksia”, etteivät yritykset asenteiden muuttamiseksi enää kannata? Mielestäni pyrkimys tähän on kuitenkin välttämätön. Perusteet väitteelle voidaan lukea jo lainkin perusteella. Yhdenvertaisuuslain (20.1.2004/21) mukaan viranomaisilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Lakia sovelletaan sen 2 §:n mukaan etniseen alkuperään perustavaan syrjintään, kun kyse on asevelvollisuuden tai naisten vapaaehtoisen asepalveluksen suorittamisesta. Yhdenvertaisuuslain mukaan: ”Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” Yhdenvertaisuuslain 6 §:ssä syrjinnällä tarkoitetaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä);
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
- 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.¹⁹⁷

9 POHDINTA

Tämä tutkimus toimii mielestäni yhtenä esimerkkinä siitä, miten johtamisen ja sotilasjohtamisen tutkimusta voidaan lähestyä monelta suunnalta. Johtamiseen vaikuttavat tekijät muodostuvat monesta osa-alueesta, eikä suhtautumista erilaisuuteen ja erilaisiin ihmisiin voida mielestäni pitää niistä vähäisimpänä. Tutkimuksen perusteella voidaan pohtia, mikä on sotilasopetuksen ja yleensäkin puolustusvoimien vaikutus asenteisiin. Jos moniarvoisuus ja erilaisuuden hyväksyminen otetaan yhdeksi opetuksen lähtökohdaksi, tulee mielestäni myös pohtia, miten näitä tavoitteita voidaan opetuksen kautta edistää. Liebkindin, Haaramon ja Jasinskaja-Lahden tutkimuksesta voidaan mielestäni löytää ohjaava lause myös Maanpuolustuskorkeakoulun opetuksen tueksi. Tutkijat kehottavat ammatillisesta koulutuksesta vastaavien tekemään tästä oikeita johtopäätöksiä: ”jos perusteellinen tutustuminen ulkoryhmän edustajaan, vaikka pakostakin, riittää parantamaan ryhmien välisiä asenteita, tavoite voidaan saavuttaa ulkoryhmän jäsenten yksilöitymiseen ja tiedon lisäämiseen tähtäävillä koulutusohjelmilla, kontaktien tasavertaisuudesta riippumatta.”¹⁹⁸

Tutkimuskysymyksiin pystyttiin mielestäni vastaamaan sillä tarkkuudella kuin oli tarkoituskin. Tällaisessa kyselylomakkeeseen perustuvassa tutkimuksessa ei pystytä mielestäni koskaan menemään kovin syvälle todellisiin suhtautumista selittäviin syihin, koska jokaisella ihmisellä on takanaan oma kokemusmaailmansa, jonka pohjalta arvot ja asenteet ovat muokautuneet. Tämä tutkimus antaa mielestäni mielenkiintoista tietoa kadettien suhtautumisesta maahanmuuttajiin ja tutkimuksen pohjalta voidaan harkita mahdollisten jatko ja seurantatutkimusten tekemistä.

Alun perin tutkimusprosessin käynnistyessä asetettiin yhdeksi tämän tutkimuksen tavoitteeksi selvittää, miten asenteisiin voidaan vaikuttaa. Työn edetessä kävi kuitenkin selväksi, että edes aiheen pintapuolinen tarkastelu, olisi vaatinut tähän työhön nähden varmastikin vähintään toisen yhtä laajan tutkimuksen tekemistä. Tämä onkin mielestäni hyvä mahdollisuus toiselle tutkimukselle. Asenteisiin vaikuttamista on jo itsessään tutkittu, mutta aiheen tarkasteleminen esimerkiksi suomalaisessa sotilasyhteisössä ja -kulttuurissa saattaisi olla näkökulmana mielenkiintoinen. Aihetta ei välttämättä tarvitse tai kannata tarkastella tämän tutkimuksen lähtö-

kodista, vaan se voisi koskea asenteisiin vaikuttamista esimerkiksi vain yleisellä tasolla sotilasympäristössä.

Koulutuksen merkitys on monissa tutkimuksissa osoitettu asenteisiin vaikuttavaksi tekijäksi. Kososen (2001) mielestä opettajakoulutukseen tulisi lisätä enemmän ihmisoikeustietoutta ja asennekasvatusta sekä lisätä tietoutta monikulttuurisuudesta. Vaikka hän viittaakin enemmän koulujen opettajiin, voidaan tästä kuitenkin mielestäni ottaa oppia myös puolustusvoimissa. Varusmiespalvelus on monelle nuorelle jatkumoa koulunkäynnille, eikä sen kasvattavaa vaikutusta voida sivuuttaa. Varusmieskouluttajan ja opettajan roolit muistuttavat monella tapaa toisiaan. Myös sotakoulujen opettajat ovat keskeisessä asemassa, kun käsitellään tulevien kouluttajien opetusta ja siinä ohella tapahtuvaa asennekasvatusta.¹⁹⁹

Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitelin hieman asenteisiin vaikuttamista ja siihen liittyviä merkittäviä tekijöitä. Kuten Erwin (2005) on kirjassaan todennut, asenteiden muuttamisessa merkittävä tekijä on viestijän ja vastaanottajan välinen suhde. Muutosta helpottaa, jos lähde koetaan asiantuntijaksi ja toisaalta vastaanottaja kokee lähteen itsensä kaltaiseksi. Tästä voidaan mielestäni tehdä johtopäätös, että asenteiden muuttaminen olisi lähdeittävä ensisijassa sotilaista itsestään. Tällöin asenteiden muuttamisyrityksillä on paremmat onnistumisen edellytykset.²⁰⁰ Maanpuolustuskorkeakoulussa annettava opetus ja opiskeluyhteisössä vallitseva asenneilmapiiri ovat mielestäni avainasemassa.

Kappaleessa 4 käsiteltiin ryhmää ja sen vaikutusta yksilöön. Jauhiaisen ja Eskolan (1993) mukaan ryhmä toimii aina jossain toimintaympäristössä. Toimintaympäristö voidaan lisäksi jakaa eri tasoihin. Nämä ovat ”1) fyysinen ympäristö eli paikka ja esineympäristö 2) sosiaalinen lähiympäristö sekä 3) yhteiskunnan taloudelliset- ja kulttuuriset ehdot ja toimintaedellytykset.”

²⁰¹ Nämä kaikki vaikuttavat yhdessä ja erikseen yhtä aikaa. Miten nämä ympäristöt sitten voidaan nähdä kadettien tapauksessa? Fyysisellä ympäristöllä voidaan Maanpuolustuskorkeakoulun tapauksessa käsittää kampusalue kaikkine tiloineen esimerkkinä luokkatilat. Sosiaalinen lähiympäristö käsittää sekä virallisen että epävirallisen lähiympäristön. Virallisessa lähiympäristössä kadettikoulu voidaan sijoittaa sen aseman mukaan Maanpuolustuskorkeakoulun organisaatioon ja tarkastella sitä tästä näkökulmasta. Tämä velvoittaa kadetit hyväksymään Maanpuolustuskorkeakoulun asettamat toimintaperiaatteet, käytännöt, arvot ja normit. Toisaalta ympäröivä yhteiskunta asettaa toiminnalle vaatimuksia. Koulun arvomaailman ja opetuksen

tulisi olla sellaista, että sen periaatteet voidaan yleisesti hyväksyä yhteiskunnassa. Yhteiskunnan taloudellinen tuki asettaa omat velvoitteensa toiminnalle.²⁰²

Tutkimuksen teoriaosuudessa osin kyseenalaistettiin koko maahanmuuttaja -käsitteen käyttö. Mielestäni kyseisen käsitteen käyttö on tässä tutkimuksessa kuitenkin perusteltua. Useat tutkimukseni kysymykset liittyivät nimenomaan maahanmuuttajiin tai maahanmuuttoon ja myös vertailututkimuksissa on käytetty samaa käsitettä. Toisaalta kysymyksistä olisi voinut tulla vastaajille varsin vaikeaselkoisia, jos kysymysten asettelussa olisi käytetty useita, joskin ehkä tilanteeseen sopivampia termejä, kuten monikulttuurisen identiteetin tai transnationaalit juuret omaava.²⁰³ Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan selvittää käsitteisiin liittyviä ristiriitoja, vaan edellinen kuvastaa ainoastaan käsitteisiin liittyvää problematiikkaa. Tutkimustuloksia tulkittaessa tulee kuitenkin ottaa käsitteiden käytön ongelmat huomioon, koska tutkimukseen vastanneille ei selvitetty tai rajattu esimerkiksi maahanmuuttaja -käsitettä ennen vastaamista. Tämän vuoksi jokainen kadetti on vastannut tutkimuksessa esitettyihin kysymyksiin niiden tulkintojen ja käsitysten pohjalta, joita kulloinenkin käsite hänelle itselleen edustaa.

Tutkimukseni ehkäpä suurin heikkous tutkimusten tulosten kannalta oli käytetty kyselylomake. Usean taustamuuttujan suhteen se erotteli kadetteja liian heikosti ja rajoitti näin sekä tilastollisten menetelmien käyttöä että niistä saatujen tulosten merkitsevyyttä. Toisaalta se osoittaa, että kadetit ovat nyt valittujen taustamuuttajien suhteen melko homogeeninen joukko. Mainittakoon tässä yhteydessä myös, että lukuisia eri menetelmiä ja enemmän aikaa käyttämällä olisi aineistosta voitu löytää varmasti paljon tässä raportissa huomaamatta jäänyttä tietoa. Toisenlaisella vastausvaihtoehtojen valinnalla olisi ehkä saatu kadetteja jaoteltua tehokkaammin myönteisesti ja kielteisesti suhtautuviin. Useassa kysymyksessä neutraalisti vastanneita oli huomattava osuus. Kaksijakoisuudella olisi voitu käyttää tilastollisina menetelminä esimerkiksi logistista regressioanalyysia ja Jaakkolan (2005) käyttämää MC-analyysia. Nyt valituilla menetelmillä saatiin kuitenkin mielestäni melko hyvin esille aineistossa olleita eroja. Tässä kohdin vastaan tulivat paitsi tutkijan tiedot ja taidot myös aika, joka oli raportin tekemiseen rajallinen. Mittarit siis mittaavat niin kuin ne on rakennettu, eivät sen enempää eivätkä vähempää. Toisaalta tutkimuksen laatua heikentää kysymyssarjan lyhyys ja ehkä osittain myös kahden vertailututkimuksen mukaan ottaminen, joka taas aiheutti ongelmia kysymysten muotoilussa.

Koska vertailututkimuksissa kyselyt olivat huomattavasti pidempiä, oli niihin mahdollisuus sisällyttää myös useita samaa asiaa mittaavia kysymyksiä, joista voitiin muodostaa summamuuttujia. Tämän tutkimuksen kysymyssarja oli kuitenkin pyrittävä tiivistämään niin lyhyeksi kuin mahdollista, koska muuten näin laajamittainen toteutus kaikille kursseille ei olisi ollut realistinen. Selvien summamuuttujien puuttuminen kuitenkin laskee tutkimusten tulosten tasoa ja toisaalta teki yksittäisistä kysymyksistä haavoittuvampia. Myös kysymysten valinnassa tehtiin virheitä. Jälkeenpäin ajateltuna kysymyksissä olisi kannattanut pysytellä tiukasti Jaakkolan (2005) käyttämissä kysymyksissä, kuten myös niiden vastausvaihtoehdoissa ja tehdä vertailut Pitkäsen ja Koukin (1999) vain soveltuvilta osin. Nyt tulosten vertailuista tuli osittain väkinäistä ja se jätti usein kysymyksiä ilmaan. Nämä kaikki virheet kysymyslomakkeeseen liittyen tehtiin jo kandidaatin työssä ja niiden korjaaminen olisi johtanut siihen, ettei vuoden aikana tapahtuneita muutoksia olisi voitu enää vertailla. Osaratkaisuna olisi voinut olla muutaman kysymyksen lisääminen, mutta mielestäni sen tuottama arvo tutkimukselle olisi ollut pieni. Nyt valituilla vastausvaihtoehdoilla pystyttiin kuitenkin muodostamaan vastauksista keskiarvoja, jotka mahdollistivat laajemman tilastollisten analyysimenetelmien kirjjon.

Jaakkolan (2005) vastausaineisto oli kerätty vuonna 2003 ja Pitkäsen ja Koukin (1999) vuonna 1998. Pitkäsen ja Koukin aineisto oli siis kerätty tämän tutkimuksen aineistoon verrattuna jo lähes kymmenen vuotta aiemmin. Tänä aikana työvoimapolitiittinen tilanne on Suomessa jo huomattavasti kehittynyt ja muutoinkin aikaväli tämältyyppisissä asennetutkimuksissa on jo melko pitkä. Monissa kohdin tuli mieleeni myös, onko tuloksia järkevää verrata edes Jaakkolan tutkimukseen. On mahdotonta arvioida, kuinka paljon kaikkien suomalaisten asenteet ja suhtautuminen ovat muuttuneet neljän vuoden aikana. Mielenkiintoista olisi tietysti ollut tietää, miten kadetit suhtautuivat maahanmuuttajiin vertailututkimusten ajankohtina. Vertailut jo osittain ”vanhentuneisiin” tutkimuksiin olivat mielestäni kuitenkin perusteltuja ja ne tehtiin.

Sosioekonomisen uhkan kokemisen vaikutusta kadettien suhtautumiseen ei tässä tutkimuksessa tarkasteltu. Kadettien asenteita selitettäessä voitaisiin sosioekonominen uhka rinnastaa ehkä peloksi ihmisten erilaisesta arvomaailmasta tai sen muutoksesta. Toista ryhmää eivät ohjaakaan samat arvot, joita on pidetty paitsi itselle, mutta myös koko kansalle tärkeinä. Kadetit saattavat pelätä isänmaallisuuden heikkenemistä. Jos tärkeätä on Suomen ja suomalaisuuden puolustaminen, niin mitä tapahtuu, jos koko käsite suomalaisuus on tulevaisuudessa yhä vaikeampi määritellä?

Mielenkiintoinen yksityiskohta oli kadettien suhtautuminen venäläisiin. Tässä kohtaa ei voida kai sivuuttaa suomalaisen sotilaan erityislaatuista suhdetta aiheeseen. Suomalaisessa sotahistoriassa venäläisillä on oma erityislaatuinen asemansa. Nykypäivän taktiikan ja johtamisen opetuksessa puhutaan A2-valtiosta, mutta missään vaiheessa kenellekään ei ole epäselvää, mitä vihollista vastaan taistellaan. Tämä ei mielestäni voi olla vaikuttamatta suhtautumiseen.

Kuten muun muassa Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksesta käy ilmi näyttää ammattiryhmällä olevan selvä merkitys ennakkoluuloisuuteen. Rajavartijat ja etenkin poliisit olivat huomattavasti muita ammattiryhmiä ennakkoluuloisempia. Tämä tutkimus tukee osaltaan näkemystä, jonka mukaan esimerkiksi poliisit ja sotilaat, joille asetettaviin ammatillisiin odotuksiin luetaan usein tunteiden kieltäminen ja ”kovapintaisuus”, olisivat muita tämän vuoksi muita ennakkoluuloisempia. Näin ollen ennakkoluuloisemmat asenteet voisivat olla yksi ammatillisen sosialisoinnin seurauksista.

Yksi syy voi olla pelkkä ammatillinen valikoituminen, jolloin tietynlaiset ihmiset hakeutuvat sotilasuralle. Sotilaana olemiseen liittyvät odotukset voivat siis vetää puoleensa tietynlaisia ihmisiä. Pääsykokeilla voi olla oma vaikutuksensa valikoitumiseen. On mahdollista, että pääsykoejärjestelmä suosii tietynlaista ihmistyyppiä. 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin kohdalla tehdyt havainnot tukevat kuitenkin myös näkökantaa, jonka mukaan myös ympäristö muokkaa asenteita. Tapahtuneisiin muutoksiin voidaan etsiä syitä koulun vaikutuksesta, kursista omana kokonaisuutenaan ja koko puolustusvoimista vaikuttavana tekijänä. Muutokset voivat olla myös ajasta johtuva ilmiö. Tätä ei kuitenkaan tue se tosiseikka, että toisella mitatulla vuosikurssilla suhtautuminen ei ollut juurikaan muuttunut. Varusmiesbarometrin (2001) mukaan varusmiesten suhtautuminen ulkomaalaisiin oli kielteisempää kuin nuorisolla keskimäärin.²⁰⁴

Pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei voida tämän tutkimuksen perusteella tehdä. Jokin vaikuttava tekijä puolustusvoimissa voi kuitenkin olla, joka johtaa asenteiden kiristymiseen ainakin alkuvaiheessa. Voi kuitenkin olla, että tämä ilmiö kadettien keskuudessa johtuu vain kurssin sisällä tapahtuneista muutoksista ja muutokset liittyvät yksittäisen kurssin vaikutukseen ryhmäilmion synnyttäjänä. Ehkä hieman outoa oli kuitenkin se, että 93. kadettikurssin ja 76. merikadettikurssin opiskelijoiden näkemykset kohtaamiskokemuksista maahanmuuttajien kanssa olivat muuttuneet merkittävästi vuoden aikana. Voiko tästä tehdä sellaisen johtopäätöksen,

että suhtautumisen muuttuessa kielteisemmäksi, myös se, millaisina kohtaamiskokemukset mielletään, muuttuu? Tähän ei tällä tutkimuksella saada vastausta. Voihan olla, että kadeteilla on vuoden aikana yksinkertaisesti ollut huonompia kokemuksia maahanmuuttajista. Mielestäni ei voida kuitenkaan sulkea pois sitä vaihtoehtoa, että ennakkoluulojen lisääntyminen saattaa johtaa myös muutokseen siinä, millaisiksi kohtaamiset maahanmuuttajien kanssa mielletään. Ennakkoluuloisempi ihminen saattaa alitajuisesti muodostaa kokemuksistaan negatiivisen kuvan ja valikoi muistojaan niin, että päällimmäiseksi nousevat kielteiset kokemukset. Samantyyppisestä ilmiöstä puhuttiin aiemmin jo illusorisen harhan yhteydessä, jonka mukaan ihmiset valikoivat lukemansa perusteella tietoa ja arvioivat ulkomaalaisten Suomessa tekemien rikosten määrän suuremmaksi kuin todellisuus on.

Ihmisen autoritaarisuuden on todettu vaikuttavan ennakkoluuloihin ja etnosentrismiin. Autoritaariset ihmiset ovat tutkimusten mukaan muita ennakkoluuloisempia ulkonäöltään erilaisia ja/tai alemmassa asemassa olevia ryhmiä kohtaan. Samoin autoritäärisyyden on todettu olevan merkittävässä yhteydessä konservatiivisuuden ja äärioikeistolaisten mielipiteiden kanssa. Yhdeksi selitykseksi on tarjottu, että ”hegemonisia ryhmiä edustavissa ammateissa, esimerkiksi oikeus- ja kauppatieteellisissä sekä sotilas- ja poliisialoilla toimivien voivan kohentaa itsetuntoaan ja turvallisuuden tunnettaan vertaamalla itseään kielteisiksi miellettyjen ulkoryhmien jäseniin”²⁰⁵. Valikoituuko sotilasuralle normaalia autoritaarisempia ihmisiä? Sotilasjohtajalle ja kouluttajalle asetettaviin vaatimuksiin sekä johtajakoulutukseen sisältyy mielestäni oman käsitykseni mukaan autoritaarisia piirteitä.²⁰⁶

Toisten ihmisten johtaminen, kouluttaminen ja käskeminen ovat kaiketi jollain tavalla yhteydessä myös autoritaarisuuden käsitteeseen. Ainakin ne kuvastavat tietynlaista valta-asemaa. Autoritaarisuuden ja valta-asemaan pyrkimisen välisestä yhteydestä tutkimus ei ole päässyt yksimielisyyteen. Valta-asemaan opiskelevien ihmisten on kuitenkin todettu saavan tutkimuksissa muita korkeampia pistemääriä asteikoilla, jotka mittavat valta-asemaan suuntautumista. Tutkimusten mukaan miesten on todettu olevan naisia autoritaarisempia. Tällöin voidaan jo pelkästään tästä syystä olettaa, että kun myös kadeteista suurin osa on miehiä, on autoritaarisuuden taso korkea sukupuolijakaumaltaan tasapäisempiin ammatteihin verrattuna. Tässä tutkimuksessa ei millään mittarilla edes pyritty selvittämään kadettien autoritaarisuuden astetta, joten edellä mainittu suhde autoritaarisuuden ja ennakkoluuloisuuden välillä jää ainoastaan oletusten varaan.²⁰⁷

Kadeteista noin joka kolmas uskoi, että maahanmuuttajataustalla on vaikutusta varusmiehiä koskeviin koulutusvalintoihin. Myös pelkät kielteiset asenteet voivat mielestäni ennen pitkään johtaa syrjivään kohteluun, joka ei mielestäni ole missään yhteydessä kuitenkaan hyväksyttävää. Tiede ei ole kuitenkaan päässyt yksimielisyyteen asenteiden ja käyttäytymisen välisestä yhteydestä. Tämä on yksi perusteleva syy, miksi tutkimukseni ei käsittele käyttäytymistä, vaan pyrkii mittaamaan asenteita vastaajien tunne- ja tietotasolla, eikä pyrikään tutkimaan niiden vaikutusta käyttäytymiseen. Jo sosiaalipsykologian alkuajoista lähtien on kiistelty asenteiden ja käyttäytymisen välisen yhteyden olemassaolosta.²⁰⁸

Viimeisen vuoden aikana minulta on kysytty tutkimuksestani lukuisia kertoja suurin piirtein näillä sanoilla: ”Ollaanko me rasisteja? Ovatko kadetit rasisteja?”. En missään vaiheessa osannut antaa oikein mitään järkevää vastausta näihin kysymyksiin, eikä tämä tutkimus kaikesti mitään vastausta niihin annakaan. Kysymykset ovat mielestäni sellaisia, että niitä pitää jokaisen kysyä itse itseltään: ”Olenko minä rasisti?”.

VIITTEET

- ¹ Ks. liite 2 ja Jaakkola Magdalena: Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003, Työpoliittisen tutkimus -sarjan 286.nide, Helsinki, 2005. s. 3.
- ² Rastas, Anna: Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi, Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, Tampere 2007. s. 17.
- ³ Asevelvollisuuslain 23 §:n mukaan kutsunanalaisia ovat ”ne miespuoliset kansalaiset, jotka sinä kutsuntavuonna täyttävät 18 vuotta”. Lähde: www.finlex.fi (Viitattu 15.10.2006)
- ⁴ Jaakkola, 2005. s.3-6. Ulkomaan kansalaisia oli vuodenvaihteessa 2006–2007 Suomessa yhteensä 121739 ihmistä, joista 53739 (n. 44 %) asui pääkaupunkiseudulla (Espoo, Helsinki, Vantaa, Kauniainen). Lähde: Väestötietojärjestelmä, Väestörekisterikeskus, 2007.
- ⁵ Valtioneuvoston kanslia: Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille, Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 27/2004. s. 16.
- ⁶ Valtioneuvoston kanslia: Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, 27/2004 s. 36–37. Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, 19.10.2006. s. 3–4.
- ⁷ Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, 19.10.2006. s. 13–17.
- ⁸ Jaakkola, 2005. s. 1–2, 8.
- ⁹ Sjöholm, Emmi: Helsingin Bussiliikenne hakee nyt kuljettajia suoraan Itä-Euroopasta. Helsingin Sanomat, 29.10.2007, s. A 9.
- ¹⁰ Sivonen, Juho: Komentajakin pääsee luudan varteen. Ruotuväki, 10/2006, s. 10.
- ¹¹ Upseerin arvotutkimuksen 2007 julkistamistilaisuudesta on raportoitu osoitteessa: <http://www.mppk.fi/fi/ajankohtaista/Moniarvoisuus%20on%20vahvuus.html> (Päivitetty 7.2.2008, viitattu 21.3.2008).
- ¹² Yhdenvertaisuuslaki, <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>> (viitattu 18.10.2006). Syrjimättömyys ja tasa-arvo puolustusvoimissa, Pääesikunta, Helsinki, 2005.
- ¹³ Liebkind, Karmela - Jasinskaja-Lahti, Inga - Haaramo, Juha: Maahanmuuttajanuorten sopeutuminen. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 139–143.
- ¹⁴ Syrjimättömyys ja tasa-arvo puolustusvoimissa, Pääesikunta, Helsinki, 2005 s. 21.
- ¹⁵ Syrjimättömyys ja tasa-arvo puolustusvoimissa, Pääesikunta, Helsinki, 2005 s. 20–21.

---

¹⁶ Jaakkola, 2005. Esimerkiksi sivulla 130 Jaakkola viittaa Valtioneuvoston tulevaisuusselonteeseen vuodelta 2004, jossa ”aktiivisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteeksi on asetettu työperusteisen maahanmuuton lisääminen”.

¹⁷ Jaakkola, 2005. s. iv – v, s.13 ja s. 126–130.

¹⁸ Etnisellä hierarkialla tarkoitetaan tässä järjestystä, johon eri kansallisuusryhmät ovat jakautuneet kysymysten perusteella. Jakaumien perusteella joidenkin kansallisuusryhmien maahanmuuttoon suhtauduttiin myönteisemmin kuin toisten. Samaa termiä käyttävät tutkimuksissaan sekä Jaakkola (2005) että Pitkänen ja Kouki (1999).

¹⁹ Pitkänen Pirkko - Kouki Satu: Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä, Edita, Helsinki, 1999. s. 118.

²⁰ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 114–118.

²¹ Esimerkkejä kadettien Maanpuolustuskorkeakoululla tekemistä arvoja käsittelevistä tutkimuksista:

Kadetti Laine, Anna-Lotta: Arvoteoriatutkimus - Mitä arvot oikeastaan ovat?, kandidaatin tutkielma, SK 289, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.

Kadetti Laitala, Jenni: 89. Kadettikurssin kadettien arvomaailma, kandidaatin tutkielma, SK 291, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.

Kadetti Elena Ojala: Sosiaalisen oppimisympäristön tasa-arvoisuus Maanpuolustuskorkeakoulussa, pro gradu tutkielma, K 855, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.

²² Laitala, 2004. s. 28.

²³ Vertaile esimerkiksi Jaakkola, 2005. s. 144–145 ja Laitala 2004, s. 28. Laitalan tutkimuksessa 89.kadettikurssin kadeteista naapuriin ”toista rotua” olevan perheen ottaisi jonkin verran yli puolet vastanneista, kun vastaavasti Jaakkolan tutkimuksessa koko väestöstä lähes kolme neljäsosaa hyväksyisi naapurikseen maahanmuuttajan. Muissa Laitalan kysymyksissä tulokset olivat samansuuntaisia verrattuna Jaakkolan tutkimukseen.

²⁴ Upseerin arvotutkimuksia on tehty vuodesta 1992 alkaen. Viimeisin julkaisu on vuodelta 2007. Tekijänä on yliluutnantti Jukka Heinänen.

²⁵ www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020145.pdf Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maahanmuuttajan erityistuesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. (Viitattu 25.10.2006)

²⁶ Rastas, 2007. s. 19–29, 42, 54.

²⁷ Rastas, 2007. s.42.

-
- ²⁸ Rastas, 2007. s. 19–29, 42, 54.
- ²⁹ Liebkind, 1988. s. 11. Rastas, 2007. s. 14.
- ³⁰ Liebkind, 1988. s. 5, 72–84. Jauhianen - Eskola, 1993. s. 59–64.
- ³¹ Sherif, M., *Group Conflict and Co-operation*, Routledge and Kegan Paul, London, 1967.
- ³² Liebkind, 1988. s. 9–11.
- ³³ Liebkind, 1988. s.5, 72–84.
- ³⁴ Liebkind, 1988. s. 10.
- ³⁵ Jauhianen, Riitta - Eskola, Marjatta: *Ryhmäilmiö*, WSOY, Porvoo - Helsinki - Juva, 1993. s. 13.
- ³⁶ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 13–14.
- ³⁷ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 125.
- ³⁸ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 15.
- ³⁹ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 15, 125.
- ⁴⁰ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 16–17, 19.
- ⁴¹ Jauhianen - Eskola, 1993. s.19–22.
- ⁴² Jauhianen - Eskola, 1993. s. 43–48, 54–58.
- ⁴³ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 77–78.
- ⁴⁴ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 104–107.
- ⁴⁵ Liebkind, Karmela: *Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001, s. 24.
- ⁴⁶ Liebkind, 1988. s.5, 72–84.
- ⁴⁷ Liebkind,1988. s. 37.
- ⁴⁸ Liebkind,1988. s. 38.
- ⁴⁹ Liebkind,1988. s. 36–40.
- ⁵⁰ Liebkind, 1988. s.15-16.
- ⁵¹ Liebkind, 1988. s. 16–17.
- ⁵² Jaakkola, 2005. s. 12.
- ⁵³ Liebkind, 1988. s. 16–17. Liebkind, 2001. s. 24–25. Jaakkola, 2005. s. 12.
- ⁵⁴ Liebkind, 1988. s. 20–29.
- ⁵⁵ Jaakkola, 2005. s. 10. Tutkijaryhmä ja työ, johon Jaakkola viittaa on: Scheepers, Peer & Gijsberts, M. & Coenders, Marcel (2002) *Ethnic Exclusionism in European Countries*. Public

Opposition to Civil Rights for Legal Migrants as a Response to Perceived Ethnic Threat. *European Sociological Review*, Vol. 18, No 1, s. 17–34.

⁵⁶ Liebkind, 1988. s. 70–71.

⁵⁷ Hewstone, Miles - Rubin, Mark - Willis, Hazel: Intergroup Bias, *Annual Review of Psychology*, volume 53, s.575-604, Annual Reviews, Palo Alto, California, USA, 2002. Sivulla 576 käytetty englannin kielinen termi on intergroup bias.

⁵⁸ Hewstone - Rubin - Willis, 2002. s. 576.

⁵⁹ Hewstone - Rubin - Willis, 2002. s.576.

⁶⁰ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 54–57, 85–87. Jaakkola, 2005. s.112–113.

⁶¹ Liebkind, 2001. s. 13.

⁶² Liebkind, 2001. s. 14.

⁶³ Liebkind, 2001. s. 13–14.

⁶⁴ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 38–44. Liebkind, 2001. s. 13–27.

⁶⁵ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 38–44. Liebkind, 2001. s. 13–27.

⁶⁶ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 38–44. Liebkind, 2001. s. 13–27.

⁶⁷ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 40.

⁶⁸ Liebkind, 2001. s. 17.

⁶⁹ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 38–44. Liebkind, 2001. s. 13–27.

⁷⁰ Taustatekijöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä asioita kuten sukupuoli, ikä, vastaajan tunteiden maahanmuuttajien määrä, kohtaamiskokemusten laatu jne. Käyttäen jotain näistä yksin tai käyttämällä vaikka kaikkia yhdessä selittäjänä ei voida suoraan sanoa miten ihminen asennoituu tai suhtautuu johonkin asiaan. Niiden avulla voidaan ainoastaan päätellä, vastaavatko johonkin ryhmään kuuluvat ihmiset esimerkiksi johonkin suhtautumista koskevaan kysymykseen muita useammin jollakin tietyllä tavalla.

⁷¹ Huhtinen, Aki-Mauri: Sotilasjohtamisen tutkimuksen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät, Johtamisen laitos, Helsinki, 2002. s. 73.

⁷² Erwin, Phil, Asenteet ja niihin vaikuttaminen, WSOY, Porvoo, 2005 (Suomennos ja suomenkieliseen versioon tehdyt täydennykset: Marja Ahokas) s. 9–10.

⁷³ Helkama - Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 188.

⁷⁴ Helkama - Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 188.

⁷⁵ Helkama - Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 187–188.

⁷⁶ Helkama - Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 187–190.

⁷⁷ Erwin, 2005. s. 10, 13–15.

-
- ⁷⁸ Erwin, 2005. s. 20.
- ⁷⁹ Erwin, 2005. s. 15–21, 23–25.
- ⁸⁰ Helkama – Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 121.
- ⁸¹ Helkama – Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 124.
- ⁸² Helkama – Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 121–126.
- ⁸³ Liebkind, Karmela: Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa, Gaudeamus, Helsinki, 1988. s. 19.
- ⁸⁴ Liebkind, 1988. s. 18-19 ja Laine, 2004, s. 10.
- ⁸⁵ Erwin, 2005. s. 21, 23–25.
- ⁸⁶ Liebkind, Karmela: Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 1994. s. 39.
- ⁸⁷ Liebkind, 1994. s. 41–43.
- ⁸⁸ Keränen, Tuunia: Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2004, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 40, Edita Prima Oy, Helsinki, 2005. s. 6–7.
- ⁸⁹ Jaakkola 2005, s.12. Uusrasismista puhutaan usein myös symbolisena rasismina. ks. esim. Duckitt, John: The Social Psychology of Prejudice, Praeger, London, 1992. s. 19–23.
- ⁹⁰ Rastas, 2007. s. 12.
- ⁹¹ Rastas, 2007. s. 12.
- ⁹² Rastas, 2007. s. 12–13, 16–18.
- ⁹³ Rastas, 2007. s. 18.
- ⁹⁴ Rastas, 2007. s.15–16, 18, 21.
- ⁹⁵ Rastas, 2007. s. 137–138.
- ⁹⁶ Jaakkola, 2005, s. 10.
- ⁹⁷ Liebkind, Karmela - Haaramo, Juha - Jasinskaja-Lahti, Inga: Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 56.
- ⁹⁸ Liebkind - Haaramo - Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 57.
- ⁹⁹ Liebkind - Haaramo - Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 56–63. Liebkind, Karmela - McAlister, Alfred: Suomalaisnuorten asenteisiin voidaan vaikuttaa. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 159–161.

-
- ¹⁰⁰ Liebkind, Karmela - McAlister, Alfred: Suomalaisnuorten asenteisiin voidaan vaikuttaa. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 159–161.
- ¹⁰¹ Liebkind - McAlister, 2001. s. 160–162. Liebkind - Haaramo - Jasinskaja-Lahti, 2001. s. 59–63.
- ¹⁰² Jaakkola, Magdalena: Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet, Työpoliittinen tutkimus 101, Painatuskeskus Oy, Helsinki 1995. s. 27–32. Turner, John C - Giles, Howard (toim.), Intergroup behaviour, Basil Blackwell, Oxford UK 1981. s. 59–64.
- ¹⁰³ Jaakkola, 2005. s. 10–12. Liebkind, 1988. s. 14.
- ¹⁰⁴ Jaakkola, 2005. s. 11.
- ¹⁰⁵ Liebkind - McAlister, 2001. s. 158.
- ¹⁰⁶ Erwin, 2005. s. 102.
- ¹⁰⁷ Erwin, 2005. s. 102–104.
- ¹⁰⁸ Erwin, 2005. s. 104–111.
- ¹⁰⁹ Erwin, 2005. s. 104–112.
- ¹¹⁰ Erwin, 2005. s. 104–111.
- ¹¹¹ Liebkind - McAlister, 2001. s. 158–170.
- ¹¹² Liebkind, Karmela: Kun kulttuurit kohtaavat, 2001. s. 9.
- ¹¹³ Jenssen, Anders Todal - Engesbak, Heidi: The Many Faces of Education: why are people with lower education more hostile towards immigrants than people with higher education, Scandinavian Journal of Educational Research, Volume 38, 1. Issue , 1994. s. 33–50. Jaakkola, 1995. s. 12–14.
- ¹¹⁴ Jaakkola, 1995. s. 13. Kognitiivinen kompetenssi on kykyä järjestää ja soveltaa tietoa.
- ¹¹⁵ Duckitt, 1992. s. 181–186. Liebkind, Karmela - Eränen, Liisa: Valikoiva myötätunto. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 76. Pitkänen - Kouki, 1999. Pitkäsen ja Koukin tutkimuksen mukaan viranomaisten asenteet ulkomaalaisia kohtaan olivat huomattavan erilaisia.
- ¹¹⁶ Tässä viitataan Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen käsitykseen johtamisesta tutkimuksen ja opetuksen kannalta. (Ks. Liite 3) Johtamisen nelikenttä esiintyy muun muassa useissa Johtamisen laitoksen opetusmateriaaleissa. Johtaminen rakentuu tässä mallissa neljästä ulottuvuudesta joista kaksi ovat management ja leadership. Vapaasti käännettyinä ne tar-

koittavat asioiden ja ihmisten johtamista. Muut nelikentän osa-alueet ovat organisaatorakenne ja organisaatiokulttuuri. Näiden nelikentän alueiden välillä vallitsee keskinäisriippuvuus.

¹¹⁷ Nissinen, Vesa: Puolustusvoimien johtajakoulutus – Johtamiskäyttäytymisen kehittäminen, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 13, 2. painos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki, 2000. s. 16.

¹¹⁸ Liebkind - Haaramo Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 63.

¹¹⁹ Nissinen, 2000. s. 33.

¹²⁰ Nissinen, 2000. s. 66. Nissinen määrittelee interpersoonalliset taidot seuraavasti: ”Interpersoonallisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä ymmärtää toisia ihmisiä ja heidän käyttäytymistään: miten kehitetään luottamusta ihmisten välille, mikä kannustaa, innostaa ja motivoi, kuinka saadaan ihmiset aidosti mukaan toimintaan ja sitoutumaan paitsi tavoitteisiin, niin myös itsensä kehittämiseen, miten tärkeää on kuunnella, pitää huolta ja arvostaa kanssaihmisiiä.”

¹²¹ Nissinen, 2000. s. 33, 58, 62–63, 66, 83, 91–92, 107 ja 109.

¹²² Nissinen, 2000. s. 51–52, 67, 89, 107–108. Sivulla 62 Nissinen toteaa myös: ”...:johtajana kehittyminen on henkistä kasvua, jonka ydin on arvojen muokkaantuminen erilaisissa konfliktitilanteissa. Sotilasjohtajan henkinen kasvu näkyy siten, että yhä useammat valinnat perustuvat moraaliin ja arvoihin vallan ja oman edun tavoittelun sijasta.”

¹²³ Nissinen, 2000. s.36, s. 59–62, oppivasta organisaatiosta mm. s.130. Timo Salonen, Kehittyvä organisaatio muuttuvassa ympäristössä – osaamisen johtaminen ja hallinta Puolustusvoimissa, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 24, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki, 2002.

¹²⁴ Nissinen, 2000. s. 50–52.

¹²⁵ Nissinen, 2000. s. 100–102, 130, 160.

¹²⁶ Kontrolloitu kysely. Ks. Hirsisjärvi - Remes - Sajavaara, 1997. s. 183–184.

¹²⁷ Huhtinen, 2002. s. 104.

¹²⁸ Jaakkola Magdalena, Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987 – 2003, Työpoliittisen tutkimus –sarjan 286. nide, Helsinki, 2005. Tässä tarkoitetaan nimenomaan Jaakkolan viimeisimmän tutkimuksen tuloksia, joiden vastausaineisto oli kerätty vuoden 2003 kuluessa ja joka ilmestyi vuonna 2005.

¹²⁹ Pitkänen – Kouki, 1999. Tämän tutkimuksen vastausaineisto oli kerätty vuoden 1998 aikana.

- ¹³⁰ Kyselylomakkeen teosta esimerkiksi kirjassa: Hirsisjärvi, Sirkka - Remes, Pirkko - Saja-vaara, Paula: Tutki ja kirjoita, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1997. s.185–91.
- ¹³¹ Huhtinen, Aki-Mauri: Sotilasjohtamisen tutkimuksen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät, Johtamisen laitos, Helsinki, 2002. s. 104.
- ¹³² Jaakkola, 2005. Pitkänen - Kouki, 1999.
- ¹³³ Metsämuuronen, Jari: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä, 3. laitos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 2005. s. 871.
- ¹³⁴ Nummenmaa, Lauri: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 2004. s. 249 ja Metsämuuronen, 2005. s. 866–887.
- ¹³⁵ Metsämuuronen, 2005. s. 413–417. Nummenmaa, 2004. s. 137–138. Metsämuuronen mukaan 5:n % riskitaso on ihmistieteissä usein täysin riittävä. Perustelu sille, että lähellä riskitasoa olevat tulokset on otettu huomioon, löytyy Metsämuuronen teoksesta sivulta 417. Metsämuuronen esittää teoksessaan, ”että useimmissa tieteellisissä sovelluksissa olisi mieletöntä, jos johtopäätös on radikaalisti erilainen, mikäli $p = 0.06$ tai $p = 0.05$, tai vielä järjettömämpää jos $p = 0.052$ tai 0.050 ”.
- ¹³⁶ Taulukkoa voi tarkastella esimerkiksi Nummenmaa, 2004. s. 385.
- ¹³⁷ Metsämuuronen, 2005. s. 413–417. Nummenmaa, 2004. s. 137–138.
- ¹³⁸ Metsämuuronen, 2005. s. 413–417. Nummenmaa, 2004. s. 137–138.
- ¹³⁹ Metsämuuronen, 2005. s. 1051–1062. Nummenmaa, 2004. s. 255–258.
- ¹⁴⁰ Metsämuuronen, 2005. s. 1051–1062. Nummenmaa, 2004. s.255–258.
- ¹⁴¹ Nummenmaa, 2004. s. 250. Riippumattomien otosten t-testistä voi lukea esimerkiksi: Nummenmaa, 2004. s. 160–166. Metsämuuronen, (2005). s. 365–373, 548–552.
- ¹⁴² Metsämuuronen, (2005). s. 1038–1042, 1047–1050. Nummenmaa, 2004. s. 150–153.
- ¹⁴³ Metsämuuronen, (2005). s. 1038–1042, 1047–1050. Nummenmaa, 2004. s. 150–153.
- ¹⁴⁴ Yhtälöihin voi tutustua tarkemmin esimerkiksi teoksista Metsämuuronen (2005) ja Nummenmaa (2004), joita on käytetty myös tässä tutkimuksessa.
- ¹⁴⁵ Metsämuuronen, 2005. s. 1092–1094. Nummenmaa, 2004. s.271–273, 277–287.
- ¹⁴⁶ Metsämuuronen, 2005. s. 1092–1094. Nummenmaa, 2004. s.271–273, 277–287.
- ¹⁴⁷ Metsämuuronen, 2005. s. 1106–1111.
- ¹⁴⁸ Hämäläinen, Auli: Psykologisten ilmiöiden mittaaminen, Helsingin Yliopisto, 2006. s. 12. Lähde saatavissa internetistä osoitteesta <http://www.sal.tkk.fi/Opinnot/Mat-2.108/pdf-files/eham06b.pdf> (Viitattu 4.3.2008)

¹⁴⁹ Hämäläinen, 2006. s. 8-12. Metsämuuronen, 2005. s. 129–132. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, menetelmätietovarasto internetosoitteessa:

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html> (Viitattu 4.3.2007)

¹⁵⁰ Sekä Jaakkolan (2005) että Pitkäsen ja Koukin (1999) tutkimuksissa käytettiin hieman eroavaa termiä eli ”maahanmuuttomääräys”, kun tässä tutkimuksessa termi oli ”maahanmuuttoa koskeva säädös”. Nämä termit eivät kuitenkaan sisällöllisesti eroa kovin paljoa toisistaan, joten vertailu kadettien ja Jaakkolan kyselyyn vastanneiden sekä eri viranomaisryhmien välillä suoritettiin, hieman erilaisesta sanamuodosta huolimatta. Jaakkola, 2005. s. 105. Pitkänen - Kouki, 1999. s. 68–69.

¹⁵¹ Jaakkola, 2005. s. 105.

¹⁵² Pitkänen - Kouki, 1999. s. 68–69.

¹⁵³ Suomi ja EU:n kehitysyhteistyö, Ulkoasiainministeriö, Lönnberg Oy, 2006. s. 15.

¹⁵⁴ Kent, Randolph: International humanitarian crises: Two decades before and two decades beyond. *International Affairs*, Vol. 80 No 5, 2004. s. 856.

¹⁵⁵ Brown Michael E. & Rosecrance Richard N. (toim.): *The Costs of Conflict. Prevention and Cure in the Global Arena*. Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Rowman Littlefield Publishers, New York 1999, s. 224-225. Tutkimus on luettavissa internetissä osoitteessa: <http://wwics.si.edu/subsites/ccpdc/pubs/costs/cosfr.htm> (viitattu 9.4.2007) Tutkimuksen mukaan kaikissa tutkituissa tapauksissa Bosnia ja Hertsegovinassa, Ruandassa, Somaliasa, Haitilla, Persianlahdella, Kambodzassa ja El Salvadorissa konfliktin ennaltaehkäisy olisi tullut huomattavasti halvemmaksi.

¹⁵⁶ Annan Kofi A.: *Aseellisten konfliktien estäminen*. Pääsihteerin raportti. Yhdistyneet kansakunnat, Hakapaino Oy, Helsinki 2002. s. 13.

¹⁵⁷ Suomi ja EU:n kehitysyhteistyö, Ulkoasiainministeriö, Lönnberg Oy, 2006. s. 10.

¹⁵⁸ χ^2 -riippumattomuustestiin perustuvassa vertailussa yhden luokan lisääminen lisää myös vapautusasteiden määrää, jolloin testisuureen tulisi olla vastaavasti suurempi, jotta tulos olisi tilastollisesti merkitsevä. Jos kuitenkin taustamuuttujien välillä lisätyn luokan havaintojen suhteelliset osuudet ovat suurin piirtein samansuuruisia, ei myöskään odotettujen ja havaittujen frekvenssien välille synny merkittäviä eroa. Tällöin testisuureen arvo ei myöskään merkittävästi kasva, mutta vapautusasteiden määrän noustessa ryhmien välisten erojen tilastollinen merkitsevyys katoaa.

¹⁵⁹ Tähän tutkimukseen liittyneessä kyselyssä ei enää katsottu aiheelliseksi esittää kysymystä talouselämän elpymisestä, vaan taloudellisen tilanteen ollessa tämän tutkimuksen vastausajankohtana täysin erilainen, käytettiin kyselyssä sanamuotona talouselämän parantumista.

-
- ¹⁶⁰ Jaakkola, 2005. s. 100–103, 143. Jaakkolan tutkimuksessa kysyttiin yhdellä kysymyksellä sitä, kuinka todennäköisenä vastaaja pitää talouselämän elpymistä ja yhdellä kysymyksellä kuinka todennäköisenä vastaaja pitää kaupankäynnin kasvua.
- ¹⁶¹ Tämän tutkimuksen ja Jaakkolan (2005) tutkimuksen kysymysten välillä on eroa. Tässä tutkimuksessa kysyttiin kadettien mielipidettä rikollisuuden lisääntymisestä, kun Jaakkolan tekemässä tutkimuksessa oli täsmällisempi ilmaisu ”järjestäytynyt rikollisuus”.
- ¹⁶² Jaakkola, 2005. s. 100–103 ja s. 142–143.
- ¹⁶³ Jaakkola, 2005. s.100–103, 143. Pitkänen - Kouki 1999. s. 49–51.
- ¹⁶⁴ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 49–51.
- ¹⁶⁵ Jaakkola, 2005. s. 69–81. Pitkänen - Kouki 1999. s. 77–80.
- ¹⁶⁶ Jaakkola, 2005. s. 69–72.
- ¹⁶⁷ Eroja tutkittiin χ^2 -riippumattomuustestillä.
- ¹⁶⁸ Vastanneista kadeteista 78,7 % (373/474) kuului ikäryhmään 18–24 vuotta.
- ¹⁶⁹ Jaakkola, 2005. s. 76–77. Ikäluokassa 18–24-vuotiaat miehistä 37 % ja naisista 57 % näki venäläisten muuttavan Suomeen ”hyvin tai melko mielellään”.
- ¹⁷⁰ Neutraalisti venäläisten maahanmuuttoon suhtautuneiden osuus oli kaikilla kadeteilla 16,8 % ja myönteisten vastausten osuus 9,5 %.
- ¹⁷¹ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 80.
- ¹⁷² Pitkänen - Kouki, 1999. s.79 - 80, Jaakkola, 2005. s. 69–81, 138.
- ¹⁷³ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 79–80.
- ¹⁷⁴ Jaakkola, 2005. s. 17–18.
- ¹⁷⁵ Jaakkola, 2005. s. 18 Nykyistä paljon tai jonkin verran enemmän ulkomaisia tiedemiehiä olisi ottanut 51 % vastaajista ja kieltenopettajia 46 % vastaajista.
- ¹⁷⁶ Jaakkola, 2005. s. 17–18.
- ¹⁷⁷ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 47–49.
- ¹⁷⁸ Jaakkola, 2005. s. iv.
- ¹⁷⁹ Kuntalain 26 §:n mukaan: ”Äänioikeus kunnassa toimitettavissa kunnallisvaaleissa on Suomen sekä muun Euroopan unionin jäsenvaltion, Islannin ja Norjan kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jonka kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on väestötietojärjestelmässä olevien tietojen mukaan 51. päivänä ennen vaalipäivää päivän päättyessä. Äänioikeus kunnallisvaaleissa on myös muulla edellä säädetty edellytykset

täyttävällä ulkomaalaisella, jos hänellä tuolloin on ollut kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan.” www.finlex.fi, Laki kuntalain 10 ja 26 §:n muuttamisesta. (Viitattu 22.2.2008)

”Europarlamenttivaaleissa on äänioikeutettu myös Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jolla on kotikuntalaisa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa, jollei hän ole menettänyt äänioikeuttaan europarlamenttivaaleissa siinä valtiossa, jonka kansalainen hän on (*kotivaltio*).” www.finlex.fi, Vaalilaki, 2 §. (Viitattu 22.2.2008)

¹⁸⁰ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 44. Jaakkola, 2005. s. 119.

¹⁸¹ Tämä perustui siihen, että ”en osaa sanoa” vastanneiden osuus oli lähes jokaista taustamuuttujaa tutkittaessa sama, jolloin χ^2 -riippumattomuustestin tulokset eivät olisi kertoneet jakaumien eroista riittävästi. Lueteltaessa vastanneiden osuuksia eri muuttujien välillä on kuitenkin otettu huomioon myös ne, jotka ovat vastanneet ”en osaa sanoa”, jolloin saadaan oikea kuva osuuksien suhteellisista eroista.

¹⁸² Toisen luokittelevan muuttujan vaikutuksia yritettiin poistaa, mutta taulukoissa solujen frekvenssit pienenevät taulukoissa usein niin, ettei havaintoja ollut kuin 1-2 tai ei yhtään, jolloin tilastollinen päättely ei ollut enää mielekästä.

¹⁸³ Jaakkola, 2005. s. 112–116. Jaakkolan kyselyssä ei ollut vaihtoehtoa ”en samaa, mutta en eri mieltäkään”, joka oli tämän tutkimuksen kyselyssä yksi vaihtoehtoista, vaan vaihtoehto oli ”en osaa sanoa”. ”En osaa sanoa” vastasi Jaakkolan tutkimuksessa molempiin kysymyksiin 0 % vastaajista.

¹⁸⁴ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 40–43.

¹⁸⁵ Tulosten vertailuissa on käytetty χ^2 -riippumattomuustestiä. Testiä varten vastaukset luokiteltiin uudelleen kolmeen luokkaan: täysin tai osittain samaa mieltä olleisiin, en samaa, mutta en eri mieltäkään olleisiin ja osittain tai täysin eri mieltä olleisiin. Kun kohtaamiskokemusten määrän vaikutusta tutkittiin niin, että myös kokemusten laatu otettiin huomioon, tilastolliset merkitsevyydet puuttuivat osin havaintojen vähyyden takia.

¹⁸⁶ Jaakkola, 2005. s. 42–43, 144–145.

¹⁸⁷ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 45–47.

¹⁸⁸ Keskiarvoja muodostettaessa vastaukset ensin pisteytettiin niin, että ”hyvin mielellään” vastauksesta tuli yksi piste ja vastaavasti ”en lainkaan mielelläni” vastauksesta viisi pistettä. Muut vastaukset saivat luonnollisesti pisteitä tältä väliltä. Vastaajan saamat pisteet molemmista kysymyksistä laskettiin tämän jälkeen yhteen ja jaettiin kahdella, jolloin muodostui kahden vastauksen keskiarvo. Keskiarvojen suhteen kolmeen ryhmään jako tapahtui siten, että

keskiarvot 1–2 tarkoittavat myönteistä suhtautumista, keskiarvot 2,5–3,5 neutraalia suhtautumista ja keskiarvot 4–5 kielteistä suhtautumista maahanmuuttajiin työympäristössä.

¹⁸⁹ Pitkänen - Kouki, 1999. s. 74. Poliiseista 38 % ja rajavartijoista 40 % oli ankarampien rangaistusten kannalla. Muilla viranomaisryhmillä osuudet vaihtelivat työvoimaviranomaisten 53 %:sta ruotsinkielisten opettajien 77 %:iin.

¹⁹⁰ Helkama - Myllyniemi - Liebkind, 2001. s. 125–126.

¹⁹¹ Jaakkola, 2005. s. 90. Tässä on vielä huomioitava se, että kadeteille oli annettu selvästi myös niin sanottu neutraali vastausvaihtoehto ”en samaa, mutta en eri mieltäkään”, jonka valitsi noin 11 % kadeteista. Jaakkolan (2005) tutkimuksessa vaihtoehtona oli ”en osaa sanoa”, jonka valitsi vain 1 % vastaajista.

¹⁹² Esimerkiksi vuonna 2006 Suomen kansalaisuuden saaneesta 4450 ulkomaalaisesta lähes 30 % oli alle 15-vuotiaita. Lähde: Tilastokeskus. Internetosoite:

http://www.stat.fi/til/kans/2006/kans_2006_2007-05-04_tie_001.html (Viitattu 26.2.2008)

¹⁹³ Tilastollisesti merkitsevien erojen syntyminen oli ristiintaulukoitaessa lähes mahdotonta, koska kun kohtaamiskokemukset otettiin huomioon, odotetut frekvenssit laskivat useassa solussa lähelle nolaa, jolloin jakaumien tarkastelu menetti osittain mielekkyytensä.

¹⁹⁴ Erilaisia kohtaamiskokemuksia ei voitu ottaa huomioon käytetyillä tilastollisilla menetelmillä, koska ammattikoulun käyneiden ja täydentäjien määrä oli niin vähäinen.

¹⁹⁵ Aineistoa vertailtiin muun muassa niin, että otettiin tarkasteluun esimerkiksi puolustushaaroista vain maavoimat. Tämä tehtiin kaikkien taustamuuttujien kohdalla.

¹⁹⁶ Jaakkola, 2005. s. iv, 46.

¹⁹⁷ Yhdenvertaisuuslaki, <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>> (viitattu 18.10.2006).

¹⁹⁸ Liebkind - Haaramo Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 63.

¹⁹⁹ Kosonen, Liisa: Maahanmuuttajanuorten tukeminen käytännössä. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001. s. 151.

²⁰⁰ Erwin, 2005. s. 105–112.

²⁰¹ Jauhianen - Eskola, 1993. s. 22.

²⁰² Jauhianen - Eskola, 1993. s. 22–23, 25–26.

²⁰³ Rastas, 2007. s. 19–29, 42, 54.

²⁰⁴ Varusmiesbarometri 2001, Raportti varusmiesten asenteista ja arvoista, Nuorisoasian neuvottelukunta, Pääesikunta, Helsinki, 2001. s. 26–28.

-
- ²⁰⁵ Liebkind - Haaramo Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 57.
- ²⁰⁶ Liebkind - Haaramo Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 56–57.
- ²⁰⁷ Liebkind - Haaramo Jasinskaja-Lahti: Kannattaa tutustua paremmin, 2001. s. 56–62.
- ²⁰⁸ Erwin, 2005. s. 10, 13–21, 23–25.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Johtamisen laitoksen opetusmateriaalit, Johtamisen laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki

Kadeteilla tehdyn tutkimuksen vastausaineisto (vastausaineisto on tutkijan hallussa)

Syrjimättömyys ja tasa-arvo puolustusvoimissa, Pääesikunta, Henkilöstöosasto, Helsinki, 2005.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

Annan Kofi A.: Aseellisten konfliktien estäminen. Pääsihteerin raportti. Yhdistyneet kansakunnat, Hakapaino Oy, Helsinki 2002.

Brown Michael E. & Rosecrance Richard N. (toim.): The Costs of Conflict. Prevention and Cure in the Global Arena. Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Rowman Littlefield Publishers, New York 1999, s. 224-225. Tutkimus on luettavissa internetissä osoitteessa: <http://wwics.si.edu/subsites/ccpdc/pubs/costs/cosfr.htm>

Duckitt, John: The Social Psychology of Prejudice, Praeger, London, 1992.

Erwin, Phil: Asenteet ja niihin vaikuttaminen, WSOY, Helsinki, 2001.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, 19.10.2006.

Helkama, Klaus - Myllyniemi, Rauni - Liebkind, Karmela: Johdatus sosiaalipsykologiaan, Edita, Helsinki, 2001.

Hewstone, Miles - Rubin, Mark - Willis, Hazel: Intergroup Bias (s.575-604). Teoksessa Fiske, Susan T. - Schacter, Daniel L. - Zahn-Waxler Carolyn (toim.): Annual Review of Psychology, volume 53, Annual Reviews, Palo Alto, California, USA, 2002.

Hirsjärvi, Sirkka - Remes, Pirkko - Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita, 6.-9. painos, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 1997.

Huhtinen, Aki-Mauri: Sotilasjohtamisen tutkimuksen tieteenfilosofiset perusteet ja menetelmät, Johtamisen laitos, Helsinki, 2002.

Hämäläinen, Auli: Psykologisten ilmiöiden mittaaminen, Helsingin Yliopisto, 2006.

Jaakkola, Magdalena: Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet, Työpoliittinen tutkimus 101., Painatuskeskus Oy, Helsinki, 1995.

Jaakkola, Magdalena: Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987 – 2003, Työpoliittisen tutkimus – sarjan 286. nide, Helsinki, 2005.

Jauhianen, Riitta - Eskola, Marjatta: Ryhmäilmiö, WSOY, Porvoo - Helsinki - Juva, 1993.

Jenssen, Anders Todal - Engesbak, Heidi: The Many Faces of Education: why are people with lower education more hostile towards immigrants than people with higher education?, Scandinavian Journal of Educational Research, Volume 38, 1. Issue , 1994. s. 33-50.

Kent, Randolph: International humanitarian crises: Two decades before and two decades beyond, International Affairs, Volume 80, No 5, s. 851-869, 2004.

Keränen, Tuunia: Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2004, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 40, Edita Prima Oy, Helsinki, 2005.

Kosonen, Liisa: Maahanmuuttajanuorten tukeminen käytännössä. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001..

Laine, Anna-Lotta: Arvoteoriatutkimus - Mitä arvot oikeastaan ovat?, kandidaatin tutkielma, SK 289, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2004.

Laitala, Jenni: 89. Kadettikurssin kadettien arvomaailma, kandidaatin tutkielma, SK 291, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki, 2004.

Liebkind, Karmela (toim.): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki, 2005.

Liebkind, Karmela: Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa, Gaudeamus, Helsinki, 1988.

Liebkind, Karmela - Jasinskaja-Lahti, Inga - Haaramo, Juha: Maahanmuuttajanuorten sopeutuminen. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001.

Liebkind, Karmela - Haaramo, Juha - Jasinskaja-Lahti, Inga: Kannattaa tutustua paremmin. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001.

Liebkind, Karmela: Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001.

Liebkind, Karmela - Eränen, Liisa: Valikoiva myötätunto. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001.

Liebkind, Karmela - McAlister, Alfred: Suomalaisnuorten asenteisiin voidaan vaikuttaa. Teoksessa: Monikulttuurinen Suomi - Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Liebkind, Karmela, (Toim.) 2. painos, Gaudeamus, Helsinki, 2001.

Metsämuuronen, Jari: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä, 3. laitos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 2005.

Nissinen, Vesa: Puolustusvoimien johtajakoulutus – Johtamiskäyttäytymisen kehittäminen, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 13, 2. painos, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki, 2000.

Nummenmaa, Lauri: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 2004.

Pitkänen, Pirkko - Kouki, Satu: Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä, Edita, Helsinki, 1999.

Rastas, Anna: Rasismi lasten ja nuorten arjessa - Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi, Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, Tampere, 2007. Väitöskirjan sähköinen pdf – muodossa oleva versio on saatavissa internetistä osoitteesta: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-6964-0.pdf>

Salonen, Timo: Kehittyvä organisaatio muuttuvassa ympäristössä – osaamisen johtaminen ja hallinta Puolustusvoimissa, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 24, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki, 2002.

Suomi ja EU:n kehitysyhteistyö, Ulkoasiainministeriö, Lönnberg Oy, 2006.

Turner, John C. - Giles, Howard (toim.): Intergroup behaviour, Basil Blackwell, Oxford, UK, 1981.

Valtioneuvoston kanslia: Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille, Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 27/2004.

Varusmiesbarometri 2001, Raportti varusmiesten asenteista ja arvoista, Nuorisoasian neuvottelukunta, Pääesikunta, Helsinki, 2001.

3. INTERNETLÄHTEET

www.finlex.fi (Valtion säädöstietopankki)

www.mppk.fi (Maanpuolustuskorkeakoulun internetsivusto)

www.stat.fi (Tilastokeskus)

www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html (Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto)

www.vaestorekisterikeskus.fi (Väestötietojärjestelmä, Väestörekisterikeskus)

4. LEHTIARTIKKELIT

Sivonen, Juho: Komentajakin pääsee luudan varteen, Ruotuväki, 10/2006, s.10

Sjöholm, Emmi: Helsingin Bussiliikenne hakee nyt kuljettajia suoraan Itä-Euroopasta. Helsingin Sanomat, 29.10.2007, s. A 9

5. KIRJALLISUUS

Hewstone, Miles - Stroebe, Wolfgang (toim.): Introduction to Social Psychology, Third Edition, Blackwell, Oxford, 2001.

Kauranen, Ilkka - Ropponen, Pasi - Aaltonen, Mika: Tutkimusraportin kirjoittamisen opas, Otaniemi, 1993.

LIITTEET

Liite 1 Kyselylomake

Liite 2 Ulkomaan kansalaisten määrä vuodesta 1980, maahanmuutto neljännesvuosittain, Suomen kansalaisuuden saaneet ja Suomeen adoptoidut lapset

Liite 3 Johtamisen tutkimuksen ja opetuksen kokonaiskenttä

Liite 4 Kohtaamiskokemusten jakautuminen eri taustamuuttujissa

Liite 5 Kadettien suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen kurssin ja puolustushaaran mukaan

Liite 6 Kadettien suhtautuminen äänioikeuden myöntämiseen muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle vanhemman sosioekonomisen aseman mukaan

Kyselylomake

1. Miltä kadettikurssilta olette? (Merivoimilla vastaava maavoimien kurssi)

A) 90. B) 91. C) 92. D) 93. E) 94.

2. Mikä on opinto-oikeutenne?

A) Perusopinnot B) Kandidaatin opinnot C) Maisterin opinnot

3. Mikä on puolustushaaranne?

A) Maavoimat B) Merivoimat C) Ilmavoimat

4. Mihin ikäryhmään alla luetelluista kuulutte?

A) 18-24 vuotta B) 25-29 vuotta C) 30 tai vanhempi

5. Kumpaa sukupuolta olette?

A) Mies B) Nainen

6. Mikä on koulutustaustanne ennen tuloanne kadettikouluun?

A) Ylioppilas B) Ammattikoulu C) Ammatillinen korkeakoulutus D) Ylempi korkeakoulututkinto E) Olen täydentäjä

7. Mikä on äidinkielenne?

A) Suomi B) Ruotsi C) Muu (mikä?) kirjoita kääntöpuolelle)

8. Millä paikkakunnalla olette asuneet suurimman osan lapsuuttanne ja nuoruuttanne?

A) Helsinki tai muu pääkaupunkiseutu (Espoo, Vantaa, Kauniainen)

B) Turku tai Tampere

C) Lahti, Oulu, Pori, Kuopio

D) Muu kaupunki

E) Maalaiskunnat

9. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten lapsuudenkotinne pääasiallisen tulonhankkijan sosioekonomista asemaa?

A) Maanviljelijä

B) Yrittäjä

C) Työntekijä

D) Korkeintaan opistotason tutkinnon suorittanut toimihenkilö (ml. opistoupseeri)

E) Korkeakoulututkinnon suorittanut toimihenkilö (ml. upseeri)

10. Kuinka monta Suomessa asuvaa ulkomaalaista tunnette henkilökohtaisesti?

A) Yli 10 B) 6-10 C) 3-5 D) 1-2 E) En yhtään

Seuraavassa kysytään mielipidettäsi eräisiin asioihin. Vastaa kyselylomakkeelle mielestäsi sopivin vaihtoehto.

11. Tulisiko Suomen lähettää apua kehitysmaihin

A) Paljon enemmän B) Jonkin verran enemmän C) Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin

D) Jonkin verran vähemmän E) Paljon vähemmän

12. Tulisiko Suomessa muutaman vuoden asuneelle ulkomaalaiselle antaa äänioikeus?

A) Kyllä B) Ei C) En osaa sanoa

Seuraavassa luetellaan eräitä ihmisryhmiä. (Kysymykset 13-21) Vastaa jokaisen kohdalla, kuinka mielellänne näkisitte kyseiseen ryhmään kuuluvan ihmisen muuttavan Suomeen. Vastausvaihtoehdot ovat seuraavat:

A) Hyvin mielelläni B) Melko mielelläni C) Yhdentekevää D) En kovin mielelläni E) En lainkaan mielelläni

13. Pohjoismaalaiset

14. Muut länsieurooppalaiset

15. Itäeurooppalaiset (ei venäläiset)

16. Venäläiset

17. Arabit

18. Afrikkalaiset

19. Aasialaiset

20. Pohjoisamerikkalaiset

21. Eteläamerikkalaiset

Ulkomaalaisten maahanmuuton lisääntymisellä on arvioitu olevan erilaisia seurauksia. Seuraavassa luetellaan joitakin mahdollisuuksia maahanmuuton seurauksista. Vastaa kyselylomakkeelle kuinka todennäköisenä pidät seuraavia väittämiä. (Kysymykset 22-27) Vastausvaihtoehdot ovat:

A) Todennäköistä B) Epätodennäköistä C) En osaa sanoa

22. Suomalaisten kielitaito paranee ja kulttuurielämä monipuolistuu

23. Levottomuudet ja rikollisuus lisääntyvät

24. Työttömyys lisääntyy

25. Asuntopula lisääntyy ja veronmaksajille tulee aivan liikaa kustannuksia

26. Suvaitsevaisuus muita kansoja kohtaan kasvaa

27. Suomen talouselämä kehittyy

28. Ovatko ulkomaalaisten maahanmuuttoa koskevat säädökset mielestänne tällä hetkellä

A) Aivan liian rajoittavia B) Jonkin verran liian rajoittavia C) Sopivia D) Jonkin verran liian sallivia E) Aivan liian sallivia

29. Pitäisikö Suomeen ottaa maahanmuuttajia nykyistä

- A) Paljon enemmän
- B) Jonkin verran enemmän
- C) Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin
- D) Jonkin verran vähemmän
- E) Paljon vähemmän

30. Ovatko kokemuksenne kohtaamistanne maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä

- A) Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä
- B) Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä
- C) Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä
- D) Ei kokemuksia

Seuraavassa kysytään mielipidettäsi eräisiin asioihin. (Kysymykset 31-35) Vastausvaihtoehdot ovat:

- A) Täysin samaa mieltä**
- B) Osittain samaa mieltä**
- C) En samaa, mutta en eri mieltäkään**
- D) Osittain eri mieltä**
- E) Täysin eri mieltä**

31. On hyvä, että Suomeen tulevat ulkomaalaiset säilyttävät oman äidinkieltensä ja opettavat sitä lapsilleen

32. Jos ulkomaalaiset aikovat jäädä Suomeen, heidän on oman etunsa vuoksi yritettävä tulla niin suomalaisten kaltaisiksi kuin mahdollista

33. Rasisista rikoksista tulisi antaa nykyistä ankarampia rangaistuksia

34. Maahanmuuttajat tarvitsevat positiivista erityiskohtelua, koska heidän mahdollisuutensa pärjätä elämässä ovat muutoin huonommat, kuin suomalaisilla.

35. Kaikki Suomessa rikoksia tehneet ulkomaalaiset tulisi karkottaa lähtömaahansa.

Seuraavassa on muutamia rooleja ja ammatteja. (Kysymykset 36-41) Vastaa kuinka mielelläsi näkisit maahanmuuttajan toimivan niissä. Vastausvaihtoehdot ovat seuraavat:

- A) Hyvin mielelläni**
- B) Melko mielelläni**
- C) Yhdentekevää**
- D) En kovin mielelläni**
- E) En lainkaan mielelläni**

36. Tuttavapiiriinne kuuluisi maahanmuuttaja

37. Naapurissanne asuisi maahanmuuttaja

38. Poliisi olisi maahanmuuttaja

39. Työpaikkanne siivoja olisi maahanmuuttaja

40. Työtoverinne olisi maahanmuuttaja

41. Esimiehenne olisi maahanmuuttaja

Seuraavassa on lueteltu eri syistä Suomeen tulevia maahanmuuttajia. (Kysymykset 42-47) Vastaa, kuinka paljon Suomen pitäisi mielestäsi ottaa vastaan kyseisen ryhmän jäseniä. Vastausvaihtoehdot ovat seuraavat:

- A) Paljon nykyistä enemmän**
- B) Jonkin verran nykyistä enemmän**
- C) Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin**
- D) Jonkin verran nykyistä vähemmän**
- E) Paljon nykyistä vähemmän**

42. Ulkomaalaisia työntekijätason työnhakijoita

43. Kehitysmaiden nälkää näkeviä

44. Sotaa pakoon lähteneitä

45. Korkeasti koulutettuja ulkomaalaisia asiantuntijoita, tiedemiehiä ja opettajia

46. Suomeen opiskelemaan saapuvia ulkomaalaisia

47. Taloudellisen aseman parantamisen toivossa Suomeen muuttavia

48. Ovatko kokemuksenne maahanmuuttaja- ja ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä

- A) Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä
- B) Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä
- C) Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä
- D) Ei kokemuksia

49. Tulevana kouluttajana tulet luultavasti tekemään koulutusvalintoja varusmiesten osalta. Kuinka paljon merkitystä luulet yksittäiseen valintaan olevan sillä, että varusmies on taustaltaan maahanmuuttaja?

- A) Erittäin paljon
- B) Jonkin verran
- C) Ei lainkaan
- D) En osaa sanoa

50. Mitä mieltä olet siitä, että varusmiespalvelukseen tulee yhä enemmän maahanmuuttaja-taustaisia varusmiehiä?

- A) Pidän asiaa erittäin positiivisena
- B) Pidän asiaa melko positiivisena
- C) Yhdentekevää
- D) Pidän asiaa melko negatiivisena
- E) Pidän asiaa erittäin negatiivisena

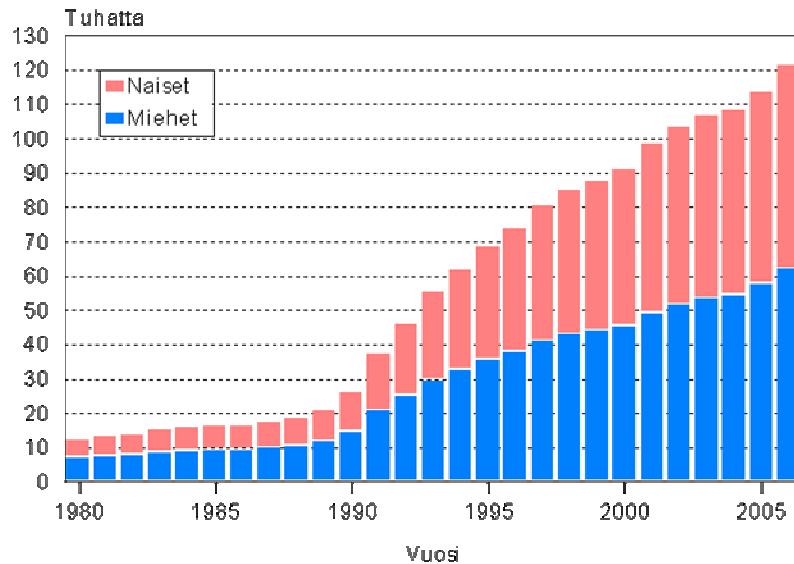
51. Vastausajankohta

- A) 2006
- B) 2007

KIITOS VASTAUKSISTASI!

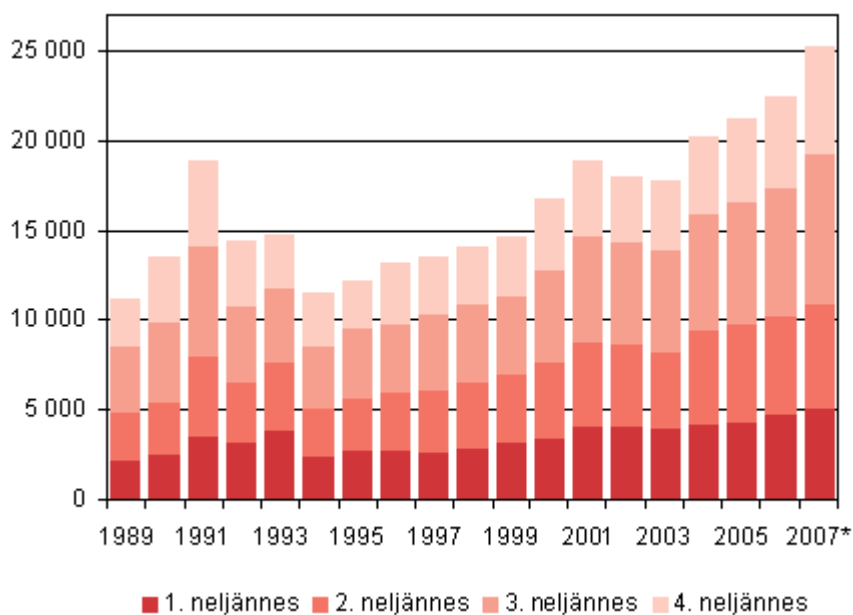
Ulkomaan kansalaisten määrä vuodesta 1980, maahanmuutto neljännesvuosittain, Suomen kansalaisuuden saaneet ja Suomeen adoptoidut lapset

Ulkomaan kansalaisten määrä vuodesta 1980

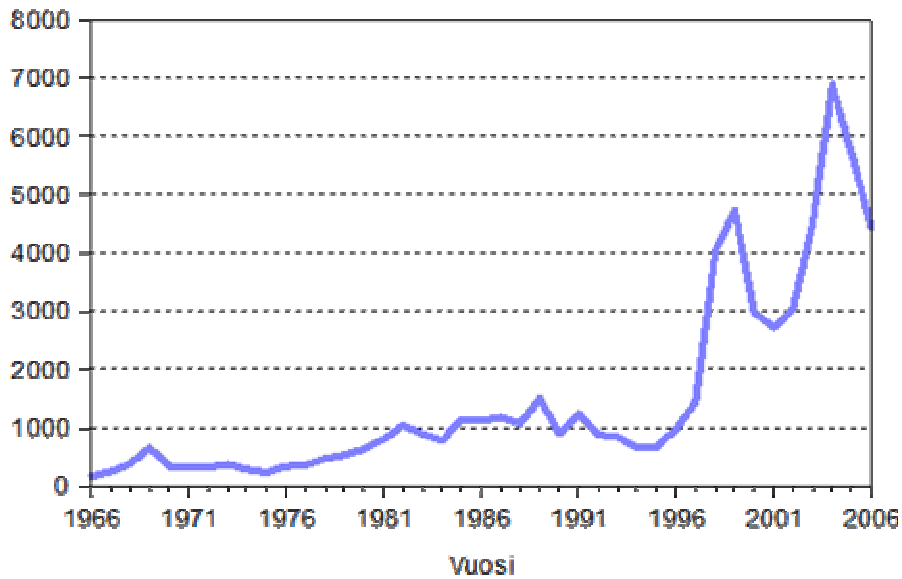

Lähde: Tilastokeskus. Päivitetty 23.3.2007

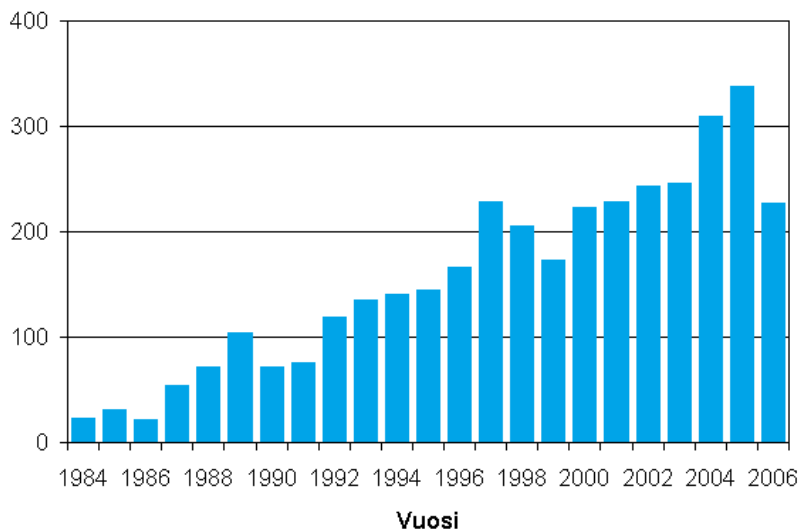
Maahanmuutto neljännesvuosittain 1989 - 2007, 4. neljännes 2007

Lähde: Tilastokeskus. Päivitetty 22.1.2008

Suomen kansalaisuuden saaneet 1966-2006

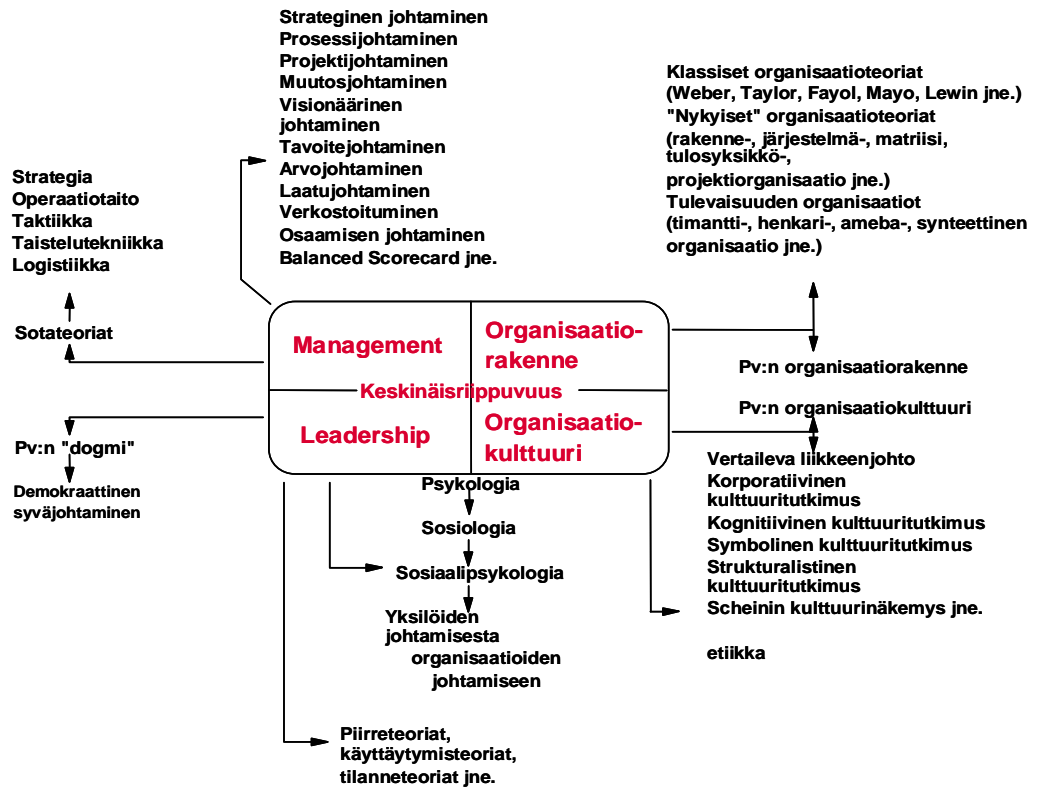
Lähde: Väestö- ja kuolemansyytilastot. Tilastokeskus. Päivitetty 4.5.2007

Ulkomailla syntyneiden adoptoinnit Suomeen 1986-2006

Lähde: Väestö- ja kuolemansyytilastot. Tilastokeskus.

Päivitetty 8.6.2007

Johtamisen tutkimuksen ja opetuksen kokonaiskenttä

Lähde: Johtamisen laitoksen opetusmateriaalit (Esitystä, josta kuva on otettu, oli muokattu viimeksi 2.9.2005.)

Kohtaamiskokemusten jakautuminen eri taustamuuttujissa

Kokemukset kadettikurssin mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myöntesiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Kadettikurssi	91.	Vastaajia	33	48	34	5	120
		Osuus vastaajista	27,5%	40,0%	28,3%	4,2%	100,0%
	92.	Vastaajia	22	41	32	4	99
		Osuus vastaajista	22,2%	41,4%	32,3%	4,0%	100,0%
	93.	Vastaajia	20	57	41	1	119
		Osuus vastaajista	16,8%	47,9%	34,5%	,8%	100,0%
	94.	Vastaajia	41	52	38	3	134
		Osuus vastaajista	30,6%	38,8%	28,4%	2,2%	100,0%
Yhteensä	Vastaajia	116	198	145	13	472	
	Osuus vastaajista	24,6%	41,9%	30,7%	2,8%	100,0%	

$$(\chi^2(9) = 11,24, p = .26)$$

Kokemukset opinto-oikeuden mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myöntesiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Opinto-oikeus	Kandidaatin opinnot	Vastaajia	7	13	10	3	33
		Osuus vastaajista	21,2%	39,4%	30,3%	9,1%	100,0%
	Maisterin opinnot	Vastaajia	109	185	135	10	439
		Osuus vastaajista	24,8%	42,1%	30,8%	2,3%	100,0%
Yhteensä	Vastaajia	116	198	145	13	472	
	Osuus vastaajista	24,6%	41,9%	30,7%	2,8%	100,0%	

$$(\chi^2(3) = 5,39, p = .16)$$

Kokemukset puolustushaaran mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista tai ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myöntesiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Puolustushaara	Maavoimat	Vastaajia	68	117	113	9	307
		Osuus vastaajista	22,1%	38,1%	36,8%	2,9%	100,0%
	Merivoimat	Vastaajia	22	37	16	3	78
		Osuus vastaajista	28,2%	47,4%	20,5%	3,8%	100,0%
	Ilmavoimat	Vastaajia	26	44	16	1	87
		Osuus vastaajista	29,9%	50,6%	18,4%	1,1%	100,0%
Yhteensä	Vastaajia	116	198	145	13	472	
	Osuus vastaajista	24,6%	41,9%	30,7%	2,8%	100,0%	

$$(\chi^2(6) = 17,17, p = .009)$$

Kokemukset ikäryhmän mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Ikäryhmä	18-24 vuotta	Vastaajia	88	158	118	8	372
		Osuus vastaajista	23,7%	42,5%	31,7%	2,2%	100,0%
	25-29 vuotta	Vastaajia	21	31	25	3	80
		Osuus vastaajista	26,3%	38,8%	31,3%	3,8%	100,0%
	30 tai vanhempi	Vastaajia	7	9	2	2	20
		Osuus vastaajista	35,0%	45,0%	10,0%	10,0%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	116	198	145	13	472
		Osuus vastaajista	24,6%	41,9%	30,7%	2,8%	100,0%

$$(\chi^2(6) = 8,88, p = .18)$$

Kokemukset sukupuolen mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Sukupuoli	Mies	Vastaajia	109	187	136	13	445
		Osuus vastaajista	24,5%	42,0%	30,6%	2,9%	100,0%
	Nainen	Vastaajia	7	11	9	0	27
		Osuus vastaajista	25,9%	40,7%	33,3%	,0%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	116	198	145	13	472
		Osuus vastaajista	24,6%	41,9%	30,7%	2,8%	100,0%

$$(\chi^2(3) = 0,88, p = .83)$$

Kokemukset koulutustaustan mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Koulutustausta	Ylioppilas	Vastaajia	101	171	126	9	407
		Osuus vastaajista	24,8%	42,0%	31,0%	2,2%	100,0%
	Ammattikoulu	Vastaajia	4	15	11	1	31
		Osuus vastaajista	12,9%	48,4%	35,5%	3,2%	100,0%
	Täydentäjä	Vastaajia	7	9	5	2	23
		Osuus vastaajista	30,4%	39,1%	21,7%	8,7%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	112	195	142	12	461
		Osuus vastaajista	24,3%	42,3%	30,8%	2,6%	100,0%

$$(\chi^2(6) = 6,80, p = .34)$$

Kokemukset äidinkielen mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Äidinkieli	Suomi	Vastaajia	114	194	141	13	462
		Osuus vastaajista	24,7%	42,0%	30,5%	2,8%	100,0%
	Ruotsi	Vastaajia	1	3	3	0	7
		Osuus vastaajista	14,3%	42,9%	42,9%	,0%	100,0%
Yhteensä		Vastaajia	115	197	144	13	469
		Osuus vastaajista	24,5%	42,0%	30,7%	2,8%	100,0%

$$(\chi^2(3) = 0,84, p = .84)$$

Kokemukset paikkakunnan mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Paikkakunnalla, jolla asunut suurimman osan lapsuutta ja nuoruutta	Helsinki tai muu pääkaupunkiseutu	Vastaajia	22	26	23	2	73
		Osuus vastaajista	30,1%	35,6%	31,5%	2,7%	100,0%
	Turku tai Tampere	Vastaajia	10	24	10	1	45
		Osuus vastaajista	22,2%	53,3%	22,2%	2,2%	100,0%
	Lahti, Oulu, Pori, Kuopio	Vastaajia	13	23	17	1	54
		Osuus vastaajista	24,1%	42,6%	31,5%	1,9%	100,0%
Muu kaupunki	Vastaajia	42	58	44	5	149	
	Osuus vastaajista	28,2%	38,9%	29,5%	3,4%	100,0%	
Maalaiskunnat	Vastaajia	29	67	50	4	150	
	Osuus vastaajista	19,3%	44,7%	33,3%	2,7%	100,0%	
Yhteensä		Vastaajia	116	198	144	13	471
		Osuus vastaajista	24,6%	42,0%	30,6%	2,8%	100,0%

$$(\chi^2(12) = 8,06, p = .78)$$

Kokemukset lapsuudenkodin pääasiallisen tulonhankkijan sosioekonominen aseman mukaan

			Kokemukset kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Lapsuudenkodin pääasiallisen tulonhankkijan sosioekonominen asema	Maanviljelijä	Vastaajia	6	13	7	2	28
		Osuus vastaajista	21,4%	46,4%	25,0%	7,1%	100,0%
	Yrittäjä	Vastaajia	12	29	11	2	54
		Osuus vastaajista	22,2%	53,7%	20,4%	3,7%	100,0%
	Työntekijä	Vastaajia	39	70	60	5	174
		Osuus vastaajista	22,4%	40,2%	34,5%	2,9%	100,0%
	Korkeintaan opistotasor tutkinnon suorittanut	Vastaajia	24	32	28	1	85
		Osuus vastaajista	28,2%	37,6%	32,9%	1,2%	100,0%
	Korkeakoulututkinnon suorittanut	Vastaajia	35	54	38	3	130
		Osuus vastaajista	26,9%	41,5%	29,2%	2,3%	100,0%
Yhteensä	Vastaajia	116	198	144	13	471	
	Osuus vastaajista	24,6%	42,0%	30,6%	2,8%	100,0%	

$$(\chi^2(12) = 9,95, p = .62)$$

Kokemukset kadetin tuntemien Suomessa asuvia ulkomaalaisten mukaan

			Kokemuksenne kohdatuista maahanmuuttajista ja ulkomaalaistaustaisista henkilöistä				Yhteensä
			Enemmän myönteisiä kuin kielteisiä	Suunnilleen yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä	Enemmän kielteisiä kuin myönteisiä	Ei kokemuksia	
Tuntee Suomessa asuvia ulkomaalaisia	Useita (6 -	Vastaajia	29	29	18	0	76
		Osuus vastaajista	38,2%	38,2%	23,7%	,0%	100,0%
	Tuntee (3-5)	Vastaajia	29	52	40	1	122
		Osuus vastaajista	23,8%	42,6%	32,8%	,8%	100,0%
	Yhden tai kaksi	Vastaajia	39	71	45	4	159
		Osuus vastaajista	24,5%	44,7%	28,3%	2,5%	100,0%
	Ei yhtään	Vastaajia	19	45	41	7	112
		Osuus vastaajista	17,0%	40,2%	36,6%	6,3%	100,0%
	Yhteensä	Vastaajia	116	197	144	12	469
		Osuus vastaajista	24,7%	42,0%	30,7%	2,6%	100,0%

$$(\chi^2(9) = 21,27, p = .0012)$$

Kadettien suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen kurssin ja puolustushaaran mukaan

Suhtautuminen kehitysavun lähettämiseen kurseittain

			Kurssi				Yhteensä
			91.	92.	93.	94.	
Kehitysavun lähettäminen	Paljon tai jonkin verran enemmän	Havaintojen lkm	33	20	14	48	115
		Odotettu lkm	29,1	24,3	29,1	32,5	115,0
		Osuus havainnoista	27,5%	20,0%	11,7%	35,8%	24,3%
	Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin	Havaintojen lkm	66	65	86	67	284
		Odotettu lkm	71,9	59,9	71,9	80,3	284,0
		Osuus havainnoista	55,0%	65,0%	71,7%	50,0%	59,9%
	Paljon tai jonkin verran vähemmän	Havaintojen lkm	21	15	20	19	75
		Odotettu lkm	19,0	15,8	19,0	21,2	75,0
		Osuus havainnoista	17,5%	15,0%	16,7%	14,2%	15,8%
Yhteensä	Havaintojen lkm	120	100	120	134	474	
	Odotettu lkm	120,0	100,0	120,0	134,0	474,0	
	Osuus havainnoista	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$(\chi^2(6) = 22,91, p = .001)$$

Suhtautumien kehitysavun lähettämiseen puolustushaaran mukaan

			Puolustushaara			Yhteensä
			Maavoimat	Merivoimat	Ilmavoimat	
Kehitysavun lähettäminen	Paljon tai jonkin verran enemmän	Havaintojen lkm	67	23	25	115
		Odotettu lkm	75,0	18,9	21,1	115,0
		Osuus havainnoista	21,7%	29,5%	28,7%	24,3%
	Suunnilleen yhtä paljon kuin nykyisin	Havaintojen lkm	184	45	55	284
		Odotettu lkm	185,1	46,7	52,1	284,0
		Osuus havainnoista	59,5%	57,7%	63,2%	59,9%
	Paljon tai jonkin verran vähemmän	Havaintojen lkm	58	10	7	75
		Odotettu lkm	48,9	12,3	13,8	75,0
		Osuus havainnoista	18,8%	12,8%	8,0%	15,8%
Yhteensä	Havaintojen lkm	309	78	87	474	
	Odotettu lkm	309,0	78,0	87,0	474,0	
	Osuus havainnoista	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$(\chi^2(4) = 8,14, p = .087)$$

Kadettien suhtautuminen äänioikeuden myöntämiseen muutaman vuoden Suomessa asuneelle ulkomaalaiselle vanhemman sosioekonomisen aseman mukaan

Suhtautuminen äänioikeuden myöntämiseen vanhemman sosioekonomisen aseman mukaan

			Tulisiko Suomessa muutaman vuoden asuneelle ulkomaalaiselle antaa äänioikeus?			Yhteensä
			Kyllä	Ei	En osaa sanoa	
Lapsuudenkotinne pääasiallisen tulonhankkijan sosioekonominen asema	Maanviljelijä	Yhteensä	1	22	5	28
		Osuus vastaajista	3,6%	78,6%	17,9%	100,0%
	Yrittäjä	Yhteensä	13	33	9	55
		Osuus vastaajista	23,6%	60,0%	16,4%	100,0%
	Työntekijä	Yhteensä	16	133	26	175
		Osuus vastaajista	9,1%	76,0%	14,9%	100,0%
	Korkeintaan opistotasor tutkinnon suorittanut	Yhteensä	7	66	12	85
		Osuus vastaajista	8,2%	77,6%	14,1%	100,0%
	Korkeakoulututkinnon suorittanut	Yhteensä	18	91	21	130
		Osuus vastaajista	13,8%	70,0%	16,2%	100,0%
Yhteensä		Yhteensä	55	345	73	473
		Osuus vastaajista	11,6%	72,9%	15,4%	100,0%